3
C
15

23 maart 1964

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963

Deel 1

Enige vormen van licht en ernstig amusement, herfst 1962

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. DE HAAN N.V.
ZEIST, 1964

3C15

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963

Deel 1

Enige vormen van licht en ernstig amusement, herfst 1962

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK
BIBLIOTHEEK

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. DE HAAN N.V.
ZEIST, 1964

VERKLARING DER TEKENS

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nul
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
1962-1963	= 1962 tot en met 1963
1962/1963	= het gemiddelde over de jaren 1962 en 1963
1962/'63	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 1962 en eindigend in 1963

N.B. Door afrondingen kan het voorkomen, dat totaalcijfers niet geheel overeenstemmen met de som der onderscheidene posten.

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Het herdrukken van de inhoud van deze publikatie is niet toegestaan, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke, noch in bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging van de Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek.
Het gebruiken van de inhoud van deze publikatie als toelichting of bewijsvoering in een artikel, een boekbespreking of een boek is toegestaan, mits de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Verkrijgbaar bij Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zinzendorflaan 3, Zeist (postrekening no.57071) en de boekhandel.

Prijs: *f* 6,- Bestelnummer: G 13/1962-1963-1

VOORBERICHT

Deze publikatie is de eerste in een reeks, die zal verschijnen over twee onderzoekingen, die respectievelijk in de herfst van 1962 en de zomer van 1963 zijn gehouden. In deze onderzoekingen werden verschillende onderwerpen aan de orde gesteld, alle betrekking hebbend op de vrije-tijdsbesteding van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder. Enkele van deze onderwerpen zijn: radio en televisie, avond- en weekendbesteding, openluchtrecreatie en sportbeoefening, verenigingsleven. De volgende publikaties van deze reeks zullen hieraan zijn gewijd. De onderwerpen, die in de voorliggende publikatie besproken worden, hebben alle betrekking op amusement en verpozing, te weten: bezoek aan bioscoop, schouwburg en andere uitgaansgelegenheden alsmede boeken lezen en muziekbeoefening.

Ten aanzien van verschillende van deze onderwerpen heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek reeds vroeger onderzoekingen ingesteld. Waar dit mogelijk en zinvol bleek zijn de vroegere uitkomsten met die van het huidige onderzoek vergeleken.

Een woord van dank richt ik tot de Nederlandse Stichting voor Statistiek, die aan de opzet van het onderzoek heeft meegewerkt en het enquêtewerk heeft verricht.

De heer dr. M.A.J.M.Matthijssen had de dagelijkse leiding van de vele bewerkingen, die voor deze publikatie zijn uitgevoerd. Hij schreef ook de toelichtende tekst bij de uitkomsten.

De Directeur-Generaal
van de Statistiek,

Ph. J. Idenburg

(Prof.Dr.Ph.J.IDENBURG)

's-Gravenhage, februari 1964.

I N H O U D

Blz.

VOORBERICHT 3

SAMENVATTING DER BELANGRIJKSTE CONCLUSIES 7

HOOFDSTUK I. INLEIDING

A. Inhoud van de publikatie 9

B. Uitvoering van het onderzoek 9
1. De representativiteit van de steekproef 9
2. Verzameling van de gegevens 9
3. De betrouwbaarheid van de uitkomsten 9

C. Gekozen indelingen 9
1. Leeftijd (gecombineerd met burgerlijke staat) 10
2. Sociaal milieu 10
3. Onderwijsniveau 10
4. Kerkelijke gezindte (gecombineerd met kerksheid) 10
5. Woonmilieu 11
6. Aanschaffingsjaar van het televisietoestel 11

HOOFDSTUK II. ANALYSE VAN DE FEITEN

A. Bioscoopbezoek 12
1. Definities 12
2. Ontwikkeling van het bioscoopbezoek sinds 1955 12
3. Het bioscoopbezoek in 1962 12
4. Bioscoopbezoek en televisiebezit 16

B. Bezoek aan voetbalwedstrijden 17
1. Definities 17
2. Het wedstrijdbezoek van 1960 tot 1962 17
3. Het wedstrijdbezoek in 1962 17
4. Wedstrijdbezoek en televisiebezit 17

C. Bezoek aan beroepstoneel, beroepsorkest of -koor en museum 17
1. Definities 17
2. Algemene karakteristiek van het toneel-, concert- en museumbezoek 17
3. Televisiebezit en toneel-, concert- en museumbezoek ... 18

D. Lezen van boeken 18
1. Definities 18
2. Ontwikkeling van het boekenlezen sinds 1955/'56 18
3. Het boekenlezen in 1962 19
4. Boekenlezen en televisiebezit 19

E. Vocale en instrumentale muziekbeoefening 19
1. Definities 19
2. De ontwikkeling van 1955/'56 tot 1962 20
3. Muziekbeoefening in 1962 20
4. Muziekbeoefening en televisiebezit 21

HOOFDSTUK III. EVOLUTIES IN HET AMUSEMENTSLEVEN

A. Enige markante conclusies 22

B. De invloed van de televisie 22

C. De interpretatie 24

Blz.

HOOFDSTUK IV. PATRONEN VAN VRIJE-TIJDSBESTEDING

A. Het "ernstige" en het "lichte" patroon 25
1. Het ernstige patroon 25
2. Het lichte patroon 25
3. De positie van de bioscoop 26

B. Lokalisering en nuancering der amusementspatronen 26
1. Lokalisering van het ernstige patroon 26
2. Lokalisering van het lichte patroon 26
3. De actieven 27
4. De passieven 27
5. De orthodoxe protestanten 27
6. Mannen en vrouwen 28

HOOFDSTUK V. AFSLUITENDE BESCHOUWING 29

BIJLAGE 1. Wiskundige en steekproef-technische aspecten; betrouwbaarheid van de uitkomsten 30

BIJLAGE 2. Samenstelling van de steekproef (equivalente aantallen) 35

BIJLAGE 3. De gebruikte vragenlijst 36

TABELLEN

bij hoofdstuk II

1. Aantal bezoeken per jaar aan vermakelijkheidsinstellingen en musea, 1937 - 1962 39
2. Aantal bioscoopbezoeken per jaar per inwoner 39
3. Aantal bioscoopbezoekers in procenten van de bevolking 40
4. Verdeling van het bioscoopbezoek, in procenten van de bevolkingsgroepen per geslacht 41
5. Gemiddeld aantal bioscoopbezoeken per persoon, per jaar 42
6. Verdeling van het bioscoopbezoek, in procenten van de bevolkingsgroepen met en zonder televisie thuis 43
7. Aantal bezoekers van voetbalwedstrijden, in procenten van de bevolking.. 44
8. Verdeling van het bezoek aan voetbalwedstrijden, in procenten van de bevolkingsgroepen 45
9. Aantal bezoekers van voetbalwedstrijden, in procenten van de bevolking met en zonder televisie thuis 46
10. Bezoekers van uitvoeringen door beroepstoneel en -orkest en musea, in procenten van de bevolking 47
11. Bezoekers van uitvoeringen door beroepstoneel en -orkest en musea, in procenten van de bevolking met en zonder televisie thuis 48
12. Aantal lezers van boeken, in procenten van de bevolking 49
13. Aantal lezers van boeken, in procenten van de bevolking met en zonder televisie thuis 50
14. Aantal personen dat zingt en/of één of meer muziekinstrumenten bespeelt, in procenten van de bevolking en per muziekinstrument in procenten van het totaal aantal bespelers 51
15. Aantal personen dat zingt en/of één of meer muziekinstrumenten bespeelt, in procenten van de bevolking 52
16. Aantal bespelers van muziekinstrumenten naar soort instrument, in procenten van het totaal aantal bespelers 53
17. Aantal personen dat zingt en/of één of meer muziekinstrumenten bespeelt, in procenten van de bevolking met en zonder televisie thuis 54
18. Aantal bespelers van muziekinstrumenten naar soort instrument, in procenten van het totaal aantal bespelers met en zonder televisie thuis ... 55

TABELLEN (slot) Blz.

bij hoofdstuk IV

19. De deelneming aan 8 tijdsbestedingscategorieën, beschouwd in onderling verband en in verband met televisiebezit (mannen + vrouwen) 56
20. De deelneming aan 8 tijdsbestedingscategorieën, beschouwd in onderling verband en in verband met televisiebezit, per geslacht 57
21. Het musiceren beschouwd in verband met de deelneming aan 8 tijdsbestedingscategorieën en met televisiebezit (mannen + vrouwen) 58
22. Lokalisering van enkele amusementspatronen, uitgedrukt in concentratiecijfers (mannen + vrouwen) 58
23. Lokalisering van enkele amusementspatronen, uitgedrukt in concentratiecijfers, per geslacht 59

GRAFIEKEN

1. Bioscoopbezoek 1955/'56, 1960 en 1962, totaal en per sociaal milieu (mannen + vrouwen) 13
2. Bioscoopbezoek, 1960 en 1962, totaal en per bevolkingsgroep (mannen + vrouwen) 14
3. Bioscoopbezoek 1955/'56, 1960 en 1962 (mannen + vrouwen) 16
4. Aantallen bezoeken per jaar aan vermakelijkheidsinstellingen en musea, per 100 inwoners, 1937 - 1962 23

SAMENVATTING DER BELANGRIJKSTE CONCLUSIES

Hieronder volgt een min of meer schematisch overzicht van de belangrijkste onderzoekresultaten. Wellicht ten overvloede zij erop gewezen, dat talrijke meer gedetailleerde gegevens en daaraan gekoppelde beschouwingen, die verder in dit rapport ter sprake komen, niet in dit overzicht zijn opgenomen.

Bioscoopbezoek

1. Eind 1962 had 44% der Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder in het afgelopen jaar (d.i. gerekend vanaf de gespreksdatum) een bioscoop bezocht. Voor het afgelopen halfjaar was dit aantal ruim één derde, voor de afgelopen maand één vijfde van de bevolking.

2. Naast groepen die veel vaker de bioscoop bezoeken, bestaan er ook groeperingen, die zelden of nooit gaan. De meeste bioscoopbezoekers treft men aan onder de ongehuwde jongeren van 18-39 jaar, van wie ca.85% in een jaar tijd naar de film is geweest. Hun tegenpool vormt de bevolking boven de 60 jaar, van wie slechts 15% het filmtheater bezocht. Relatief zeldzaam is het bioscoopbezoek ook onder de agrarische en de plattelandsbevolking. Daarentegen treft men relatief veel bioscoopbezoekers aan onder de bevolking met een hoog sociaal en/of opleidingsniveau en onder de bewoners der grote steden. In het algemeen kan men stellen, dat het bioscoopbezoek hoger is naarmate het algemene civilisatieniveau hoger dan wel de gelegenheid tot bioscoopbezoek groter is.

3. Het reeds vroeger geconstateerde feit, dat de televisie het bioscoopbezoek nadelig beinvloedt, is door dit onderzoek weliswaar bevestigd, maar toch is gebleken, dat deze nadelige invloed niet groot is. Het bioscoopbezoek komt onder de televisiebezitters niet veel minder voor (41%) dan onder de niet-T.V. bezitters (47%).Bovendien zijn er enkele bevolkingsgroepen, waarvoor het omgekeerde geldt: bij de jeugd komt het bioscoopbezoek vaker voor onder de televisiebezitters dan onder degenen, die geen televisie in huis hebben.

Bezoek aan voetbalwedstrijden

4. In 1962 woonde in een jaar tijd ruim een kwart van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder één of meer voetbalwedstrijden bij. Het aantal bezoekers in de tijd van een maand is niet veel lager, nl. één vijfde van de bevolking. Men moet hieruit afleiden, dat de meeste voetbalwedstrijdbezoekers ook tamelijk frequente bezoekers zijn.

5. Het voetbalpubliek bestaat overwegend uit mannen en vooral uit jongere mannen, terwijl relatief velen tot de arbeidersbevolking behoren. Verder valt op te merken,dat het voetbalpubliek relatief veel rooms-katholieken telt.

6. Uit het feit, dat er onder televisiebezitters meer wedstrijdbezoekers voorkomen dan onder de bevolking zonder televisie moet worden afgeleid, dat de televisie het wedstrijdbezoek geen concurrentie aandoet.Er is reden voor de veronderstelling,dat het bezit van een televisietoestel en het bezoek aan voetbalwedstrijden vooralsnog twee exponenten zijn van eenzelfde gedragspatroon.

Schouwburg-, concert- en museumbezoek

7. Per kwartaal (in het najaar) bezoekt 12% van de bevolking van 12 jaar en ouder een museum, 10% een schouwburg en 7% een concert.

8. Bij de bevolking met een hoog sociaal en/of opleidingsniveau ligt de bezoekfrequentie veel hoger. Van de leidinggevenden en welgestelden brengt in drie maanden tijd een kwart een bezoek aan een schouwburg, eveneens een kwart aan een museum, terwijl een vijfde deel in die periode een concert bijwoont.
   Naarmate het sociaal en het opleidingsniveau lager is, is het bezoek aan elk der drie cultuurmanifestaties kleiner. Bij de agrariërs, de arbeiders en de bevolking die niet meer dan de lagere school heeft doorlopen, ligt het aantal bezoekers telkens op een niveau rond 5%. Opvallend is het frequente museumbezoek van de schoolgaande jeugd: één kwart van de schoolgaanden (boven 12 jaar)is in drie maanden tijd in een museum geweest.

Boekenlezen

9. De helft van de Nederlandse bevolking boven 12 jaar leest een of meer boeken per maand. Het boekenlezen vertoont een sterk verband met het ontwikkelingsniveau.Zo bedraagt het aantal boekenlezers(per maand) onder de bevolking met een middelbaar of hoger opleidingsniveau bijna drie kwart, onder de bevolking met uitsluitend lagere schoolopleiding daarentegen nog geen 40%. Verder valt op te merken,dat vrouwen iets meer lezen dan mannen.Een andere opmerkelijke tendens is, dat er het meest gelezen wordt door gereformeerden (ca. 60%)en het minst door rooms-katholieken en onkerkse hervormden (ca. 45%).

10. Onder televisiebezitters komen minder lezers voor dan onder personen zonder televisie in huis (46% en 54%). Het staat nog te bezien, of dit verschil toegeschreven moet worden aan een rechtstreekse invloed van de televisie. Sinds de opkomst van de televisie in 1956 is het aantal boekenlezers per maand nl. niet gewijzigd.

Vocale en instrumentale muziekbeoefening

11. Ongeveer 18% van de Nederlandse bevolking (boven 12 jaar) is vocaal of instrumentaal muziekbeoefenaar en 15% van de bevolking bespeelt een of ander muziekinstrument.
    Het meest geliefde instrument is de piano:

het wordt bespeeld door een kwart der musicerende mannen en de helft der musicerende vrouwen. Zeven jaar geleden (onderzoek 1955/'56) namen de mondharmonica (16% der musicerenden) en het orgel of harmonium (14%) de tweede en derde plaats in, thans zijn deze instrumenten van hun plaats verdrongen door de gitaar (17%) en de koperinstrumenten (13%). Naast de mondharmonica en het harmonium heeft ook de viool iets aan populariteit ingeboet.

12. De muziekbeoefening schijnt vooral afhankelijk te zijn van het ontwikkelingsniveau: van de meest ontwikkelden zingt en/of musiceert ongeveer één derde, van de minst ontwikkelden daarentegen slechts 10%. Ook de aard van de muziekbeoefening varieert sterk met het ontwikkelingsniveau en/of met andere bevolkingskenmerken. De piano en de viool worden het meest bespeeld door de bevolking met een hoger sociaal en/of ontwikkelingsniveau; de mondharmonica, het accordeon en de koperinstrumenten zijn vooral populair in de agrarische en de arbeidersbevolking. De blokfluit en de gitaar zijn voorkeursinstrumenten van de jeugd, de blokfluit vooral van de schoolgaande, de gitaar vooral van de arbeidende jeugd.

Evoluties in het amusementsleven

13. In de afgelopen jaren hebben vrijwel alle onderzochte vormen van amusement aan betekenis verloren. Dit beeld wordt nog versterkt door aanvullend cijfermateriaal uit andere bron. Het bioscoopbezoek loopt terug, evenzo het bezoek aan sportwedstrijden, aan toneel- en concertuitvoeringen, de actieve muziekbeoefening neemt in omvang af, enz. De algemene tendens in het naoorlogse amusementsleven is er een van voortdurende achteruitgang.

14. Een uitzondering moet worden gemaakt voor het museumbezoek, dat nl. dwars tegen de algemene ontwikkeling in, in de naoorlogse periode voortdurend is toegenomen.

15. De geschetste ontwikkeling dateert van ongeveer 1950, maar zij treedt vanaf ongeveer 1956 in versnelde mate op. Dit doet veronderstellen, dat de opkomst van de televisie - sedert 1956 - de teruggang van het amusementsleven sterk heeft beïnvloed. Echter blijken de veranderingen in het amusementsleven slechts ten dele met de verspreiding van het nieuwe medium samen te hangen; de opkomst van de televisie is slechts één van de factoren, die de vermindering van het amusementsleven hebben veroorzaakt.

Patronen van vrije-tijdsbesteding

16. Uit de samenhangen, die in het gedrag van de Nederlandse bevolking ten aanzien van de onderzochte vormen van amusement bestaan, kan worden afgeleid, dat er twee duidelijk van elkaar te onderscheiden patronen van amusement in de bevolking bestaan:
het "lichte" patroon en het "ernstige" patroon.
Tot het ernstige patroon behoren het schouwburg-, het concert-, het museumbezoek, het boekenlezen, het bespelen van piano en blokfluit. De personen, bij wie dit patroon wordt aangetroffen, bezoeken relatief weinig voetbalwedstrijden en hebben relatief zelden een televisietoestel. Het voetbalwedstrijdbezoek en het televisiebezit maken deel uit van het lichte patroon, waartoe ook behoren het bespelen van de mondharmonica, het accordeon en de gitaar.
Het bioscoopbezoek als zodanig behoort noch tot het lichte noch tot het ernstige amusementspatroon (vermoedelijk omdat geen gegevens beschikbaar waren over het genre van de bezochte films).

17. Het ernstige amusementspatroon treft men hoofdzakelijk aan in de sociale en culturele bovenlaag en in mindere mate ook in de sociale en culturele middengroepen. Daarentegen is de ontspanning van de lichte signatuur in hoge mate geconcentreerd in de arbeidersbevolking. Bepaalde groepen passen noch in het ene noch in het andere patroon, omdat zij aan alle onderzochte vormen van amusement veel (de actieven) of weinig (de passieven) participeren. Tot de actieven behoren de jeugdige bevolkingsgroepen, de onkerkelijken en de bewoners der grote steden.
Tot de passieven moeten hoofdzakelijk gerekend worden de bejaarden, de agrariërs, de risicodragende middenstand en de jongere gehuwden.
Een zekere van het algemeen Nederlandse patroon afwijkende ontspanningsstijl vindt men bij de gereformeerden en de kerkse hervormden. Het ontspanningspatroon van deze beide groeperingen is een variant van het ernstige patroon, inzoverre dat daarin een voorkeur is te onderkennen voor de woord- en klankcultuur (o.m. muziek) en een gereserveerdheid ten opzichte van de beeldcultuur (toneel, film, televisie).

H O O F D S T U K I. I N L E I D I N G

A. INHOUD VAN DE PUBLIKATIE

Deze publikatie bevat gegevens over een aantal vormen van ontspanning en amusement onder de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder.

Het onderzoek waaraan deze gegevens zijn ontleend, vond plaats in het najaar van 1962.

Nader gedetailleerd komen de volgende onderwerpen ter sprake:

1. Bioscoopbezoek
2. Bezoek aan voetbalwedstrijden
3. Bezoek aan museum, beroepstoneel en concert door beroepsorkest of -koor
4. Boeken lezen
5. Vocale en instrumentale muziekbeoefening.

Bij elk van deze bezigheden is een onderscheid gemaakt tussen wel- en niet-bezitters van een televisietoestel.Dit geschiedde om de veel gehoorde opinie, dat de televisie het vrije-tijdsbestedingspatroon in sterke mate beïnvloedt, te kunnen toetsen. Verder is voor bioscoop- en wedstrijdbezoek, boeken lezen en muziekbeoefening aan de hand van vroegere onderzoekingen van het C.B.S. nagegaan welke ontwikkelingen de laatste jaren hebben plaats gevonden.

Over de genoemde onderwerpen zijn gegevens verkregen en geanalyseerd per:
geslacht, leeftijd, sociaal milieu, onderwijsniveau van de ondervraagde persoon,kerkelijke gezindte, mate van verstedelijking der woonplaats en voor de televisiebezitters het jaar sinds wanneer men T.V. in huis heeft. Voorts is in een enkele leeftijdsklasse het onderscheid aangebracht tussen gehuwden en ongehuwden, terwijl bij een der kerkgenootschappen een uitsplitsing is gemaakt van kerksen en onkerksen.

B. UITVOERING VAN HET ONDERZOEK

Thans volgt een korte toelichting van de gevolgde onderzoekmethode.

In Bijlage I wordt hierop uitvoerig ingegaan.

1. De representativiteit van de steekproef

Niet de gehele bevolking is benaderd, maar een steekproef van 4 000 personen daaruit.

Er is op verschillende wijzen naar gestreefd deze steekproef zo representatief mogelijk te maken, d.w.z. een zo getrouw mogelijke afspiegeling te krijgen van de bevolking van 12 jaar en ouder in zijn geheel en in een aantal geledingen.

In Bijlage I, paragraaf 1, is uiteengezet hoe de steekproef getrokken is. In de paragrafen 2-3 van deze bijlage is uiteengezet in hoeverre deze steekproef representatief is te achten voor de gehele Nederlandse bevolking of delen daarvan.

De samenstelling van de steekproef naar verschillende aspecten is als Bijlage II opgenomen.

2. Verzameling van de gegevens

De gegevens zijn verkregen uit mondelinge interviews, gehouden in de periode van 4 t/m 19 november 1962.

Evenals bij vorige onderzoekingen op het gebied van de (vrije-)tijdsbesteding verzorgde de Nederlandse Stichting voor Statistiek de vraaggesprekken met de geënquêteerden.De door de enquêteurs van deze Stichting verkregen inlichtingen werden tijdens het interview vastgelegd op een gedrukte vragenlijst.

De vragen op de vragenlijst waren tevoren door middel van proefenquêtes reeds op hun bruikbaarheid getoetst.

De vragenlijst is opgenomen als Bijlage III, doch alleen voor zover het vragen betreft die op de inhoud van deze publikatie betrekking hebben.

3. De betrouwbaarheid van de uitkomsten

Het steekproefkarakter van het onderzoek brengt mee, dat de uitkomsten door het toeval kunnen zijn beïnvloed.

De cijfers hebben bijgevolg een onzekerheidsmarge, zodat kleine verschillen tussen overeenkomstige cijfers niet altijd reële betekenis hebben.

Met behulp van statistische toetsen is echter vastgesteld in hoeverre geconstateerde verschillen redelijkerwijs niet aan steekproeffluctuaties kunnen worden toegeschreven.

De conclusies in deze publikatie zijn steeds gebaseerd op significante verschillen.Daarbij is als betrouwbaarheidsniveau in het algemeen 95% aangehouden, in enkele uitzonderingsgevallen evenwel 90%. Een verantwoording van de gebruikte toetsen vindt men in Bijlage I, paragraaf 5.

C. GEKOZEN INDELINGEN

Voor deze publikatie zijn in het algemeen dezelfde indelingen gebruikt als in het najaarsonderzoek van 1960 1).

In het algemeen is gestreefd naar vergelijkbaarheid van de uitkomsten met die van genoemd onderzoek alsmede met die van het winteronderzoek van 1955/'56.

De omvang van de steekproef liet dikwijls geen vergaande uitsplitsing toe, zodat doorgaans volstaan moest worden met een vrij grove indeling. Bij te kleine aantallen zijn nl. de hierop te baseren percentages aan grote toevalsschommelingen onderhevig.

Bij de keuze der indelingen is er voorts naar gestreefd de groeperingen in de Nederlandse bevolking, die in verband met de onderwerpen van belang kunnen worden geacht, zoveel mogelijk tot hun recht te laten komen.

De bevolking van 12 jaar en ouder werd, behalve naar geslacht, onderscheiden naar de volgende kenmerken, die reeds in vorige on-

1) Op pag. 16 en 17 van "Radio, televisie en vrije-tijdsbesteding 1960" vindt men een overzicht van de bij dat onderzoek gehanteerde indelingen.

derzoekingen ten aanzien van de vrije-tijdsbesteding belangrijke verschillen opleverden.

1. Leeftijd (gecombineerd met burgerlijke staat)

De leeftijdsindeling is als volgt:

a. 12 - 17 jaar
b. 18 - 39 jaar, ongehuwd
c. 18 - 39 jaar, gehuwd
d. 40 - 59 jaar
e. 60 jaar en ouder

2. Sociaal milieu

Evenals bij vorige onderzoekingen is de sociaal milieu-indeling gebaseerd op 1 hoofdcriterium en 2 aanvullende criteria:

a. Beroep, het belangrijkste criterium
b. Inkomen
c. Onderwijsniveau

Vrijwel steeds is het beroep van de hoofdkostwinner van het (event.) gezin, in het algemeen dus het gezinshoofd, uitgangspunt geweest voor het bepalen van het sociale milieu. Het komt echter voor, bijv. bij werkende kinderen, dat zowel van de ondervraagde zelf als van de hoofdkostwinner gegevens over het beroep zijn verkregen. Wanneer uit leeftijd, opleidingsniveau en aard van het beroep van de ondervraagde persoon een zekere zelfstandigheid ten opzichte van het ouderlijke milieu was af te leiden, dan werd het eigen beroep doorslaggevend geacht.

Een en ander leidde tot de volgende indeling:

a. Agrarische bevolking (boeren, landarbeiders, e.d.)
   Het begrip "agrarisch" is zeer ruim opgevat: ook grondwerkers, veenarbeiders, vissers en molenaars zijn tot de agrariërs gerekend.
b. Arbeiders
   Hieronder vallen bijv. geschoolde en ongeschoolde fabrieksarbeiders, werklieden in overheidsdienst, chauffeurs, winkelbedienden, venters, bodes, bestellers, enz.
   In het algemeen is hier sprake van beroepen, waarbij de nadruk meer valt op handarbeid dan op administratieve en/of leidinggevende arbeid. Bij militair en politiepersoneel, waar het onderscheid tussen hand- en hoofdarbeiders moeilijk te maken is, werden de laagsten in rang tot de arbeiders gerekend (hoofdagent, wachtmeester, enz. en lager).
c. Risicodragende middenstand
   Deze categorie, ook bekend onder de naam "oude middenstand", omvat alle zelfstandigen zonder academische opleiding met een jaarinkomen beneden f. 12 000.
   Hierbuiten vallen evenwel de agrarische zelfstandigen en degenen die werkzaam zijn in artistieke en zgn. vrije beroepen.
d. Loontrekkende middenstand
   Onder deze groepering, die ook wel wordt getypeerd als "nieuwe middenstand", valt hoofdzakelijk administratief personeel. Ook onderwijzers en in het bedrijfsleven werkzame personen met een toezichthoudende taak zijn tot deze categorie gerekend.
   Negatief geformuleerd bevat de loontrekkende middenstand alle personen in loondienst, zonder academische opleiding en met een inkomen beneden f. 12 000, die niet tot de categorieën a, b of e behoren.
e. Leidinggevenden en welgestelden
   Hiertoe zijn gerekend de personen van wie uit de beroepsgegevens duidelijk blijkt dat zij een overwegend leidinggevende functie uitoefenen in handel of industrie, bij onderwijs (bijv. leraar bij middelbaar onderwijs) of bij politie, defensie dan wel elders in het ambtelijke apparaat.
   Voorts zijn hierbij opgenomen academici, beoefenaars van artistieke en zgn. vrije beroepen, alsmede niet-agrariërs in de inkomenscategorie van f. 12 000 en meer per jaar.

3. Onderwijsniveau

Allereerst wordt onderscheid gemaakt tussen schoolgaanden en niet-schoolgaanden. De niet-schoolgaanden zijn weer in vier groepen verdeeld, waardoor de volgende indeling is ontstaan:

a. Schoolgaanden
b. Niet-schoolgaanden met gewoon lager onderwijs (g.l.o.)
   Hieronder is ook begrepen onvoltooid uitgebreid lager onderwijs en lager nijverheidsonderwijs zonder diploma.
c. Idem met lager nijverheidsonderwijs, uitsluitend met diploma (l.n.o.). Ook het lager land- en tuinbouwonderwijs met diploma valt hieronder.
d. Idem met uitgebreid lager onderwijs (u.l.o.)
   Dit omvat behalve het u.l.o. met diploma ook het v.h.m.o. alsmede het kweekschoolonderwijs, beide zonder diploma.
e. Idem met voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs (v.h.m.o.) en wetenschappelijk (hoger) onderwijs (w.o.)
   Hierbij is tevens gerekend het hoger nijverheids- en land- en tuinbouwonderwijs alsmede het kweekschoolonderwijs, alles met diploma.

4. Kerkelijke gezindte (gecombineerd met kerksheid)

Gevraagd werd of men tot een kerkgenootschap behoort en zo ja, tot welk. Voorts is aan hen die volgens eigen opgave kerkelijk zijn de vraag gesteld of zij de afgelopen 2 weken naar de kerk waren geweest. Zij die hierop "ja" antwoordden zijn gerangschikt onder de "kerksen", de overigen onder de "onkerksen". Deze termen zijn voor het gemak gekozen, hoewel "meer kerksen" resp. "minder kerksen" een meer nauwkeurige terminologie zou zijn geweest.

Gezien het kleine aantal onkerksen onder rooms-katholieken en gereformeerden werd de splitsing tussen kerksen en onkerksen bij hen niet doorgevoerd.

De gebruikte indeling is als volgt:

a. Rooms-katholiek
b. Nederlands-hervormd, totaal
c. Nederlands-hervormd, kerks
d. Nederlands-hervormd, onkerks
e. Gereformeerd
f. Geen kerkgenootschap

De categorie "overige kerkgenootschappen" is vanwege het geringe aantal ondervraagden en de grote verschillen tussen de diverse kleine godsdienstige groeperingen onderling, niet opgenomen.

Niet alle "gereformeerden" behoren tot de Gereformeerde Kerken; waarschijnlijk behoort een niet gering aantal tot de kleinere gereformeerde kerkgenootschappen (christelijk-gereformeerden, oud-gereformeerden, e.d.)

5. Woonmilieu

Evenals in vorige C.B.S.-onderzoekingen zijn bij de indeling naar woonmilieu criteria gebruikt, die werden ontleend aan de C.B.S.-publikatie "De typologie van de Nederlandse Gemeenten naar urbanisatiegraad, 31 mei 1947 en 30 juni 1956".

Vanuit twee gezichtspunten, t.w. het inwonertal en de mate waarin de woongemeente is verstedelijkt, kozen wij de volgende indeling:

a. Grote steden: Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage.
b. Middelgrote steden: steden met een inwonertal van 50 000 of meer, voor zover niet behorende tot groep a.
   Deze groep omvat de categorieën C 4 en C 5 uit de genoemde typologie, uitgezonderd de drie grote steden.
c. Kleine steden: steden met 10 000 tot 50 000 inwoners.
   Dit zijn de categorieën C 2 en C 3.
d. Niet-agrarisch platteland.
   Hieronder worden gerekend geïndustrialiseerde plattelandsgemeenten (de categorieën B 1 en B 2), de zgn. heterogeen samengestelde gemeenten (B 4)en de plattelandsstadjes (C 1).
e. Agrarisch platteland:plattelandsgemeenten, vallende onder de categorieën A 1, A 2 en A 3.
   De resterende gemeenten, t.w. de specifieke forensengemeenten,leverden in de steekproef een te klein aantal ondervraagden op om afzonderlijk bewerkt te worden.

6. Aanschaffingsjaar van het televisietoestel

Het is denkbaar dat vrije-tijdsgewoonten zich geleidelijk wijzigen naarmate men langer televisie in huis heeft.

In verband hiermee is in deze publikatie een indeling naar aanschaffingsjaar van het eerste toestel opgenomen.

Deze indeling is als volgt:

a. 1957 of eerder
b. 1958
c. 1959
d. 1960
e. 1961
f. 1962

HOOFDSTUK II. ANALYSE VAN DE FEITEN

In dit hoofdstuk zal in 5 achtereenvolgende paragrafen een korte beschrijving worden gegeven van de onderzoekresultaten ten aanzien van elk van de 5 onderzochte vrije-tijdsbestedingscategorieën. Deze beschrijving heeft geen uitputtend karakter. Wij beperken ons tot het stipuleren van de belangrijkste karakteristieken van het gedrag van de bevolking in zijn geheel en van een aantal subgroeperingen. Voor een meer uitvoerige analyse zij verwezen naar de bijgevoegde tabellen. Voor zover zulks mogelijk is zal in de beschrijving worden teruggegrepen naar vroegere onderzoekingen van het C.B.S. Aldus kan men zich een beeld vormen van de ontwikkelingen, die in de afgelopen jaren op het desbetreffend gebied van vrije-tijdsbesteding hebben plaatsgehad. Daar de opkomst van de televisie hierop van invloed kan zijn geweest, wordt steeds ook de samenhang van het televisiebezit met het onderzochte gedragskenmerk geanalyseerd.

A. BIOSCOOPBEZOEK

1. Definities

Tenzij het tegendeel blijkt worden in deze publikatie onder bioscoopbezoekers verstaan zij, die, gerekend vanaf de dag van ondervraging het afgelopen jaar één of meermalen naar een bioscoop zijn geweest 1). De bezoekfrequentie duidt het gemiddeld aantal bezoeken per jaar per hoofd van de bevolking of van een bevolkingscategorie aan.

2. Ontwikkeling van het bioscoopbezoek sinds 1955 (tabellen 1 en 2)

Uit tabel 1 blijkt, dat de bioscoopbezoekfrequentie, die kort na de oorlog een hoogtepunt bereikte met 9,1 bezoeken per persoon per jaar, nadien vrijwel voortdurend - met een korte onderbreking in het midden der vijftiger jaren - is teruggelopen. Momenteel is de bezoekfrequentie reeds beneden het vooroorlogse niveau gekomen (nog geen 4 bezoeken per persoon per jaar).

Zoals bekend is staat ons land in deze ontwikkeling niet alleen. Tabel 2 laat het internationale karakter van het verminderde bioscoopbezoek duidelijk zien. Een opvallend verschijnsel hierbij is het geringe bezoek van de Nederlanders in vergelijking met andere landen. Op Portugal na was het Nederlandse bioscoopbezoek in 1958 het laagste van geheel Europa (exclusief de Oost-Europese landen).

De resultaten van de C.B.S.-onderzoekingen in 1955/'56, 1960 en 1962 bevestigen de bovenvermelde aan andere bronnen ontleende informaties: het aantal bioscoopbezoekers per jaar daalde in deze drie perioden van 61% via 54% naar 44% (tabellen 3 en 4, grafieken 1 en 2).

Deze daling van het bioscoopbezoek is voor mannen en vrouwen ongeveer even groot en zij komt in vrijwel alle onderscheiden bevolkingscategorieën voor. Een uitzondering op deze algemene tendens vormen de agrariërs en de jeugd van 12-17 jaar; laatstgenoemden handhaafden in de overziene periode (1960-1962) een zeer intensief bioscoopbezoek (ca. 75% bezoekers); bij de eerstgenoemden is het bioscoopbezoek in deze periode zelfs gestegen; het is overigens ook nu nog relatief laag (34% bezoekers).

3. Het bioscoopbezoek in 1962 (tab. 3 en 4)

In 1962 had in het afgelopen jaar (d.i. gerekend vanaf de gespreksdatum) 44% der Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder, zowel mannen als vrouwen de bioscoop bezocht. Voor het afgelopen halfjaar was dit aantal 36%, voor de afgelopen maand 19%; en 7% was in de voorbije week naar de bioscoop geweest.

Er bestaan in dit opzicht echter zeer grote verschillen tussen de diverse bevolkingsgroepen. Het zijn vooral de leeftijd en in iets mindere mate het sociaal milieu, het onderwijsniveau en het woonmilieu, die het bioscoopbezoek beïnvloeden. Algemeen gesproken kan men zeggen, dat het bioscoopbezoek hoger is naarmate de leeftijd daalt, naarmate het sociaal milieu en het onderwijsniveau hoger ligt en naarmate de woonplaats een meer stedelijk karakter heeft.

Het aantal bioscoopbezoekers is nergens hoger dan onder de ongehuwden van 18-39 jaar en onder de jeugd van 12-17 jaar, van wie respectievelijk 84% en 74% in een jaar tijd naar de bioscoop is geweest; en het is nergens lager dan onder de bevolking van 60 jaar en ouder, van wie slechts 15% de bioscoop bezocht.

Men treft de bioscoopbezoekers dus vooral aan onder de jongeren, maar verder ook onder de leidinggevenden en welgestelden (63%), de meest ontwikkelden (53%) en de bewoners der grote steden (55%). Daarentegen zijn er onder het bioscooppubliek niet alleen weinig bejaarden maar ook weinig agrariërs, weinig personen met alleen lager onderwijs en weinig plattelanders. Van de laatstgenoemde drie categorieën is in het afgelopen jaar 30-37% in een bioscoop geweest. Deze typering van het bioscooppubliek is tenslotte in één algemene conclusie samen te vatten: het bioscoopbezoek is hoger naarmate het algemene civilisatieniveau hoger dan wel de gelegenheid tot bioscoopbezoek groter is.

Totnutoe kwam één der in het onderzoek verwerkte indelingen, het kerkgenootschap, niet ter sprake. Deze blijkt voor het bioscoopbezoek inderdaad van weinig betekenis te zijn. Wij wijzen slechts op één, overigens zeer karakteristiek verschijnsel. De gereformeerden en

1) In voorgaande publikaties over het bioscoopbezoek had het begrip "bioscoopbezoeker" een andere betekenis. Ieder, die toen de vraag: "Gaat U wel eens naar de bioscoop?" bevestigend beantwoordde, werd als bezoeker beschouwd. Zie C.B.S., Vrije-tijdsbesteding in Nederland. Winter 1955/'56. Deel 3, Bioscoopbezoek, Zeist 1957, en C.B.S., Radio, televisie en vrije-tijdsbesteding, herfst 1960, Zeist 1962, pag. 19-20 en pag. 47-49.

Grafiek 1

Bioscoopbezoek 1955/'56, 1960 en 1962, per sociaal milieu en totaal

(mannen + vrouwen) [1]

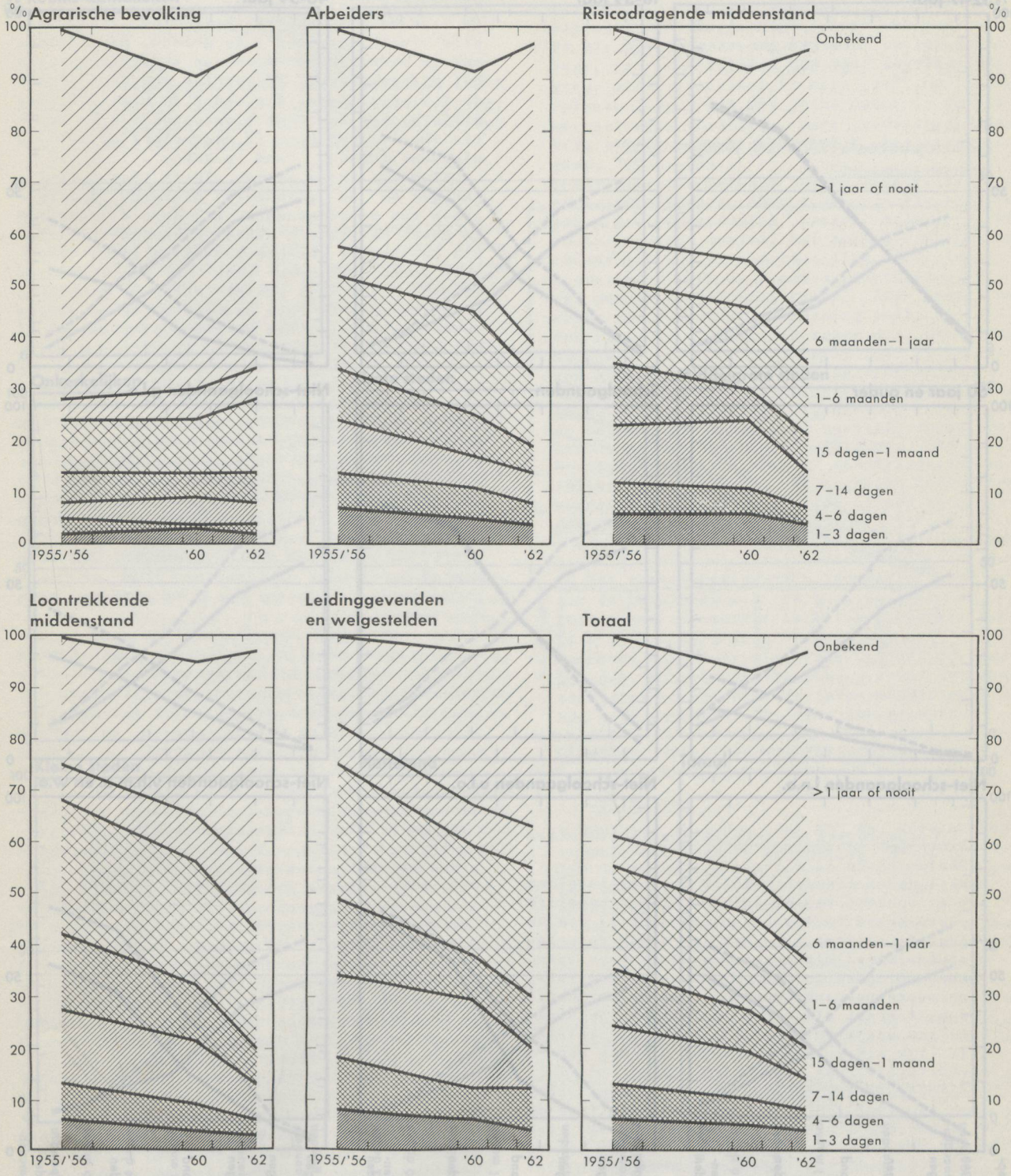

[1] De punten in de onderzoekjaren 1955/'56, 1960 en 1962 geven het percentage aan van de bevolking (resp. bevolkingsgroep) dat 1–3 dagen, 4–6 dagen, 7–14 dagen geleden, enz., gerekend van af de dag van ondervraging naar de bioscoop is geweest.
De lijnen waarmee de overeenkomstige punten bij deze jaren zijn verbonden, zijn uiteraard hypothetisch, aangezien over de tussenliggende jaren geen materiaal ter beschikking staat.

De jaren betekenen: onderzoek gehouden in winter 1955/'56, oktober 1960 en november 1962.

C.B.S. 1913 . 63

Grafiek 2

Bioscoopbezoek 1960 en 1962, totaal en per bevolkingsgroep (mannen + vrouwen) [1]

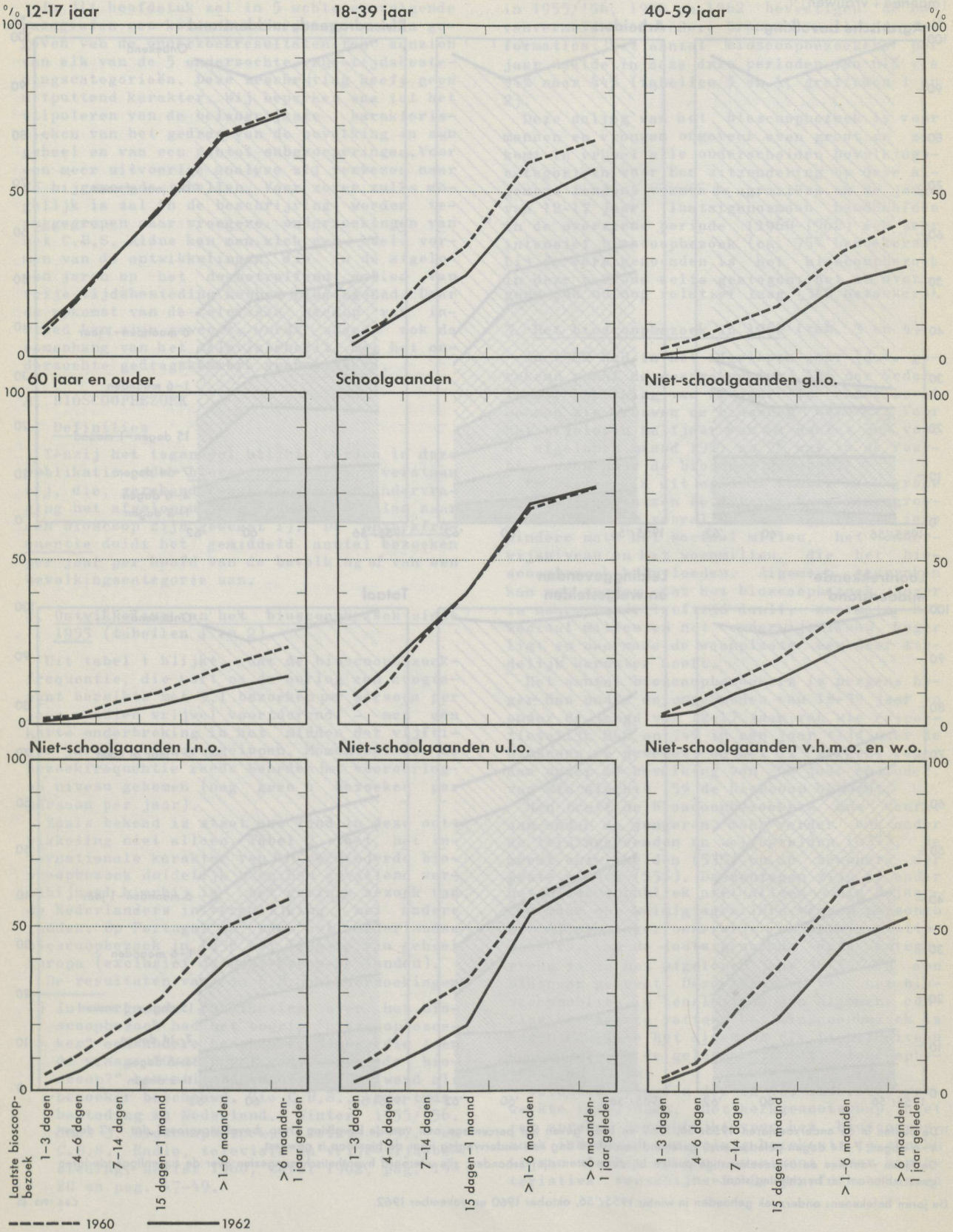

[1] De afstanden op de basis zijn logaritmisch weergegeven

Grafiek 2 (vervolg) [1]

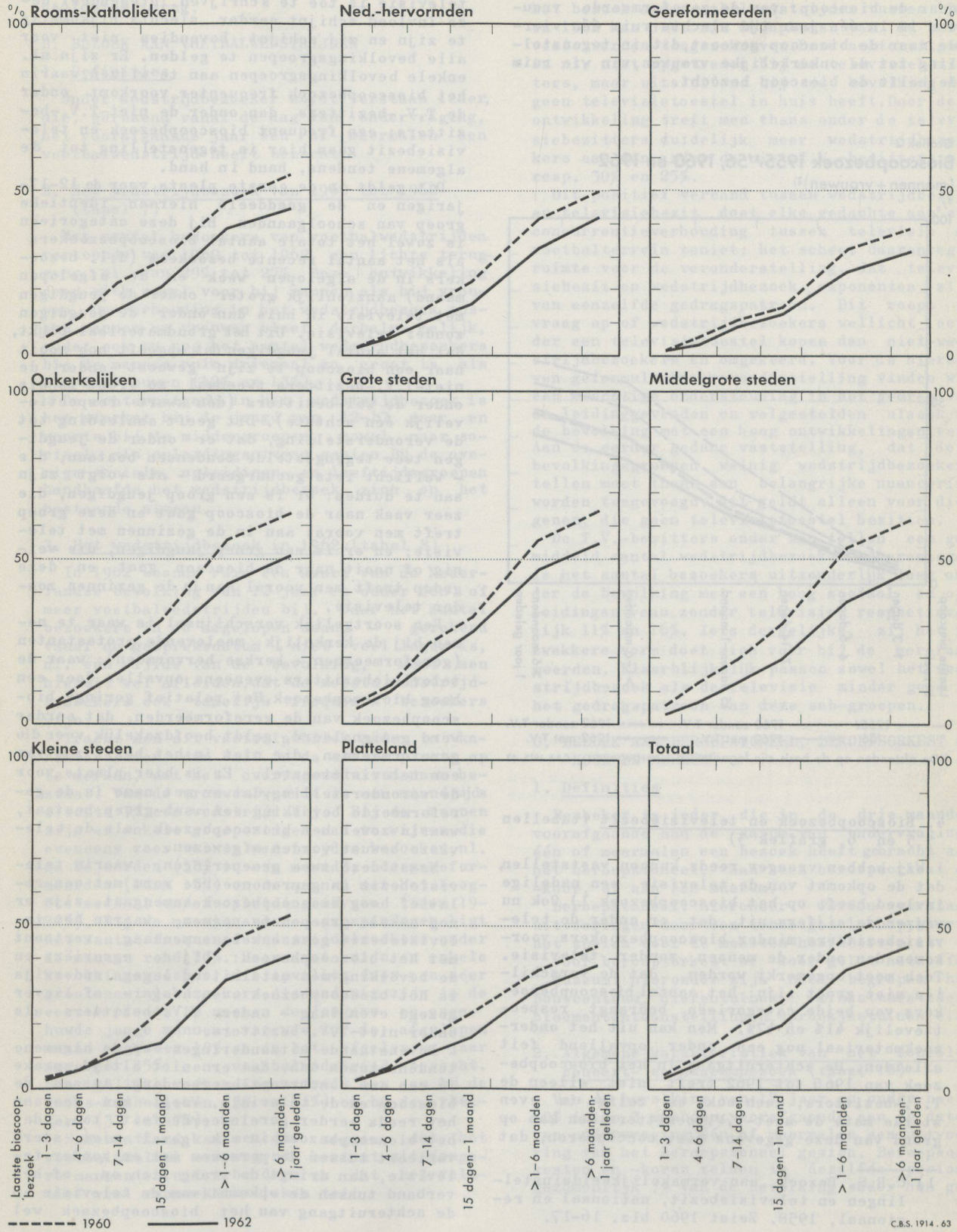

C.B.S. 1914 . 63

[1] De afstanden op de basis zijn logaritmisch weergegeven

vooral de gereformeerde vrouwen gaan in vergelijking met andere bevolkingsgroepen weinig naar de bioscoop: van de gereformeerde vrouwen is in één jaar tijd slechts ruim één vierde naar de bioscoop geweest, dit in tegenstelling tot de onkerkelijke vrouwen, van wie ruim de helft de bioscoop bezocht.

Grafiek 3

Bioscoopbezoek 1955/'56, 1960 en 1962

(mannen + vrouwen)[1]

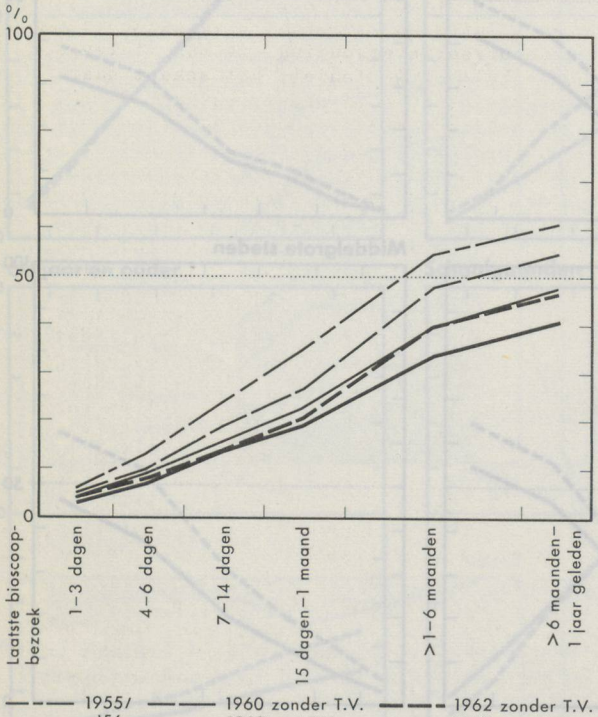

[1] De afstanden op de basis zijn logaritmisch weergegeven C.B.S. 1915.63

4. Bioscoopbezoek en televisiebezit (tabellen 5 en 6, grafiek 3)

Wij hebben vroeger reeds kunnen vaststellen, dat de opkomst van de televisie een nadelige invloed heeft op het bioscoopbezoek 1). Ook nu wijzen de cijfers uit, dat er onder de televisiebezitters minder bioscoopbezoekers voorkomen dan onder de mensen zonder televisie. Toch moet opgemerkt worden, dat de verschillen niet groot zijn: het aantal bioscoopbezoekers van beide categorieën bedraagt respectievelijk 41% en 47%. Men kan uit het onderzoekmateriaal nog een ander opvallend feit afleiden. De achteruitgang in het bioscoopbezoek van 1960 tot 1962 treft niet alleen de T.V.-bezitters, doch ook en zelfs in even sterke mate de niet-T.V.-bezitters. Men kan op grond van deze gegevens niet concluderen, dat de teruggang van het bioscoopbezoek uitsluitend of hoofdzakelijk aan de opkomst van de televisie is toe te schrijven. Integendeel, deze invloed schijnt eerder slechts bijkomstig te zijn en zij schijnt bovendien niet voor alle bevolkingsgroepen te gelden. Er zijn nl. enkele bevolkingsgroepen aan te wijzen, waarin het bioscoopbezoek frequenter voorkomt onder de T.V.-bezitters dan onder de niet-T.V.-bezitters: een frequent bioscoopbezoek en televisiebezit gaan hier in tegenstelling tot de algemene tendens, hand in hand.

Dit geldt in de eerste plaats voor de 12-17-jarigen en de goeddeels hieraan identieke groep van schoolgaanden. Bij deze categorieën is zowel het totale aantal bioscoopbezoekers als het aantal recente bezoekers (d.i. bezoekers in de afgelopen week en de afgelopen maand) aanzienlijk groter onder de jeugdigen met televisie in huis dan onder de jeugdigen zonder televisie. Uit het grondmateriaal blijkt, dat het aantal jeugdigen dat opgeeft nog nooit naar een bioscoop te zijn geweest onder de niet-T.V.-bezitters tweemaal zo groot is als onder de wel-bezitters (één kwart respectievelijk één achtste). Dit geeft aanleiding tot de veronderstelling, dat er onder de jeugdigen twee tegengestelde tendensen bestaan, die - wellicht iets gechargeerd - als volgt zijn aan te duiden: er is een groep jeugdigen, die zeer vaak naar de bioscoop gaat en deze groep treft men vooral aan in de gezinnen met televisie; en er is een groep jeugdigen, die weinig of nooit naar de bioscoop gaat en deze groep treft men vooral aan in de gezinnen zonder televisie.

Een soortgelijk verschijnsel is waar te nemen bij de kerkelijk meelevende protestanten (gereformeerden + kerkse hervormden), waar de televisiebezitters eveneens opvallen door een hoog bioscoopbezoek. Het relatief geringe bioscoopbezoek van de gereformeerden, dat eerder werd gesignaleerd, geldt hoofdzakelijk voor die gereformeerden, die niet in het bezit zijn van een televisietoestel. Er is hier plaats voor de veronderstelling, dat er met name in de gereformeerde bevolking een sub-groep bestaat, waarin zowel het bioscoopbezoek als de televisie bewust worden afgewezen.

Naast deze twee groeperingen, waarin televisiebezit in geprononceerde vorm met een relatief hoog bioscoopbezoek samengaat, zijn er nog enkele groepen te noemen, waarin het televisiebezit geen enkele samenhang vertoont met het bioscoopbezoek: bij de agrariërs en de bevolking met uitsluitend lager onderwijs is het bioscoopbezoek even hoog - of liever gezegd even laag - onder T.V.-bezitters als onder niet-T.V.-bezitters.

Bovenstaande uitzonderingen op de algemene tendens tonen aan, dat er niet altijd sprake is van een concurrentieverhouding tussen de bioscoop en de televisie. Voegt men daaraan het reeds eerder gereleveerde feit toe, dat het bioscoopbezoek in elk geval niet sterk varieert tussen de personen met en zonder televisie, dan dringt de vraag zich op, of het verband tussen de opkomst van de televisie en de achteruitgang van het bioscoopbezoek wel

1) C.B.S. Bezoek aan vermakelijkheidsinstellingen en televisiebezit, nationaal en regionaal, 1958. Zeist 1960 blz. 16-17.

zo sterk (en rechtstreeks)is als veelal wordt aangenomen. Wij komen daarop in het volgende hoofdstuk terug.

B. BEZOEK AAN VOETBALWEDSTRIJDEN

1. Definities

Onder wedstrijdbezoeker wordt verstaan ieder, die, gerekend vanaf de dag van ondervraging, het voorafgaande jaar één of meermalen een voetbalwedstrijd heeft bezocht.

2. Het wedstrijdbezoek van 1960 tot 1962 (tabel 7)

Het aantal bezoekers van voetbalwedstrijden vertoonde van 1960 tot 1962 een lichte teruggang, nl. van 29% tot 27%. Deze ontwikkeling deed zich zowel voor bij mannen als bij vrouwen. De verhouding in het wedstrijdbezoek tussen mannen en vrouwen bleef derhalve gelijk, zodat ook nu nog het aantal wedstrijdbezoekers bij de mannen ruim driemaal zo groot is als bij de vrouwen (42% en 13%).

De achteruitgang in het wedstrijdbezoek is het sterkst bij de jeugd van 12-17 jaar en voorts bij de middengroepen, zowel naar sociaal als opleidingsniveau gezien.Bij de overige sociale, opleidings- en leeftijdsgroepen handhaafde het wedstrijdbezoek zich op het bestaande niveau.

3. Het wedstrijdbezoek in 1962 (tabel 8)

In 1962 woonde ruim één kwart van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder één of meer voetbalwedstrijden bij. Daar het aantal bezoekers in de afgelopen maand - gerekend vanaf de gespreksdatum - niet veel lager is, nl. één vijfde van de bevolking, moet men hieruit wel afleiden,dat de meeste wedstrijdbezoekers ook tamelijk frequente bezoekers zijn.

Tracht men dit voetbalpubliek nader te karakteriseren, dan valt in de eerste plaats op te merken, dat het overwegend uit mannen bestaat. Van de vrouwen woonde in een maand tijds slechts 7% een wedstrijd bij. Bij de mannen zijn er enkele groeperingen aan te wijzen,die eveneens zeer weinig wedstrijden bezoeken,nl. de bejaarden (13% in een maand), de gereformeerden (idem 15%) en de mannen met het hoogste sociaal en/of opleidingsniveau (idem 19-20%). Bij de meeste andere groeperingen ligt het aantal frequente wedstrijdbezoekers onder de mannen rond 30%. Daarnaast zijn er enkele bevolkingsgroepen, die opvallen door een zeer groot aantal bezoekers.Als zodanig zijn in de eerste plaats te noemen de jongens en ongehuwde jonge mannen, van wie in de afgelopen maand ongeveer 40% en in het afgelopen jaar ongeveer 55% een voetbalwedstrijd bezocht. Soortgelijke verhoudingen treft men aan bij de rooms-katholieken (39 en 51%) en bij de arbeiders (37 en 47%).

Samenvattend kan men dus zeggen, dat het voetbalpubliek overwegend bestaat uit jongere mannen en uit arbeiders en dat het relatief veel rooms-katholieken telt.

4. Wedstrijdbezoek en televisiebezit(tabel 9)

De eerder gesignaleerde achteruitgang van het bezoek aan voetbalwedstrijden tussen 1960 en 1962 kan niet aan de opkomst van de televisie worden toegeschreven.Deze achteruitgang is nl. niet opgetreden bij de televisiebezitters, maar uitsluitend bij de bevolking die geen televisietoestel in huis heeft.Door deze ontwikkeling treft men thans onder de televisiebezitters duidelijk meer wedstrijdbezoekers aan dan onder de niet-T.V.-bezitters,nl. resp. 30% en 25%.

Dit positief verband tussen wedstrijdbezoek en televisiebezit doet elke gedachte aan een concurrentieverhouding tussen televisie en voetbalterrein teniet; het schept daarentegen ruimte voor de veronderstelling, dat televisiebezit en wedstrijdbezoek exponenten zijn van eenzelfde gedragspatroon. Dit roept de vraag op of wedstrijdbezoekers wellicht eerder een televisietoestel kopen dan niet-wedstrijdbezoekers en omgekeerd. Voor de hierboven geformuleerde veronderstelling vinden wij een krachtige ondersteuning in het gedrag van de leidinggevenden en welgestelden alsook in de bevolking met een hoog ontwikkelingsniveau. Aan de eerder gedane vaststelling, dat deze bevolkingsgroepen weinig wedstrijdbezoekers tellen moet thans een belangrijke nuancering worden toegevoegd: dit geldt alleen voor diegenen, die geen televisietoestel bezitten.

De T.V.-bezitters onder hen tellen een gemiddeld aantal wedstrijdbezoekers;daarentegen is het aantal bezoekers uitzonderlijk laag onder de bevolking met een hoog sociaal en opleidingsniveau zonder televisie: respectievelijk 11% en 16%. Iets dergelijks, zij het in zwakkere vorm doet zich voor bij de gereformeerden. Klaarblijkelijk passen zowel het wedstrijdbezoek als de televisie minder goed in het gedragspatroon van deze sub-groepen.

C. BEZOEK AAN BEROEPSTONEEL, BEROEPSORKEST OF -KOOR EN MUSEUM

1. Definities

Bezoeker is ieder, die in de drie maanden voorafgaande aan de datum van ondervraging, één of meermalen een bezoek heeft gebracht aan het beroepstoneel, aan een beroepsorkest of -koor, of aan een museum.

Beroepstoneel: hieronder worden verstaan uitvoeringen door een toneelgezelschap,waarin het spelen voor de meesten hoofdberoep is.

Voor beroepsorkest of -koor geldt hetzelfde.

Museum: hieronder zijn niet begrepen het Bouwcentrum, dierentuinen, miniatuursteden, bloemententoonstellingen,sprookjestuinen,e.d.

2. Algemene karakteristiek van het toneel-, concert- en museumbezoek (tabel 10)

Van de bevolking van 12 jaar en ouder heeft 10% in de 3 maanden,voorafgaande aan de datum van ondervraging,één of meermalen een uitvoering van het beroepstoneel gezien. Beroepsorkesten en -koren telden in dezelfde periode gezamenlijk 7% van de bevolking onder hun ge-

hoor, terwijl 12% één of meermalen een museum bezocht. De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn alleen bij het toneelbezoek van enige betekenis: iets meer vrouwen dan mannen gaan naar een toneelvoorstelling (12% resp. 8%).

Niet alle bevolkingsgroepen bezoeken in dezelfde mate een toneelvoorstelling, een concert of een museum; het zijn vooral degenen met een hoog sociaal en met een hoog opleidingsniveau die bij deze manifestaties acte de présence geven. Van de leidinggevenden en welgestelden heeft in drie maanden tijd een vierde een bezoek gebracht aan een schouwburg, een vijfde een concert bijgewoond, terwijl ruim een vierde in een museum is geweest. Bij de mannen onder hen nadert het aantal museumbezoekers zelfs een derde. Soortgelijke verhoudingen, zij het over het geheel genomen op een iets lager peil, treft men aan onder de bevolking met een middelbaar of hoger opleidingsniveau.

Naarmate het sociale en het opleidingsniveau lager is, is ook het aantal bezoekers aan elk der drie cultuurmanifestaties kleiner. Bij de agrariërs, de arbeiders en bij de bevolking die niet meer dan de lagere school heeft doorlopen, ligt dit aantal bezoekers telkens op een niveau rond 5%.

Behalve het niveau van het laatstgenoten onderwijs blijkt ook het schoolgaan op zichzelf een factor van betekenis te zijn. Dit blijkt duidelijk, wanneer men de 12-17-jarigen met de schoolgaanden vergelijkt. Laatstgenoemden overtreffen in alle bezoekcategorieën de eerstgenoemden. De invloed van het schoolgaan is gering op het bezoek aan een schouwburg, zij is aanzienlijk op het bijwonen van concerten en zij is bijzonder groot op museumbezoek: in drie maanden tijd is een vierde van de schoolgaanden in een museum geweest. Schoolactiviteiten als bijv. museumbezoek in klasseverband, voorts het algemene culturele klimaat van de school en tenslotte een grotere culturele oriëntatie in het ouderlijk milieu kunnen hierbij in meerdere of mindere mate een rol spelen.

De verdeling van de bezoekers aan de drie culturele manifestaties naar kerkgenootschap levert een aantal vermeldenswaardige karakteristieken op. Vooreerst valt op het geringe aantal gereformeerde vrouwen en het grote aantal onkerkelijke vrouwen onder de schouwburgbezoekers. Relatief gezien zijn de laatstgenoemden meer dan tweemaal zo sterk vertegenwoordigd als de eerstgenoemden (17% en 7%). Van een reserve tegen het toneel, die in vroegere perioden veel voorkwam onder de meelevende protestanten, valt, althans in ons onderzoek, niets meer te bespeuren onder de kerkse hervormden en de mannelijke gereformeerden.
Vermeldenswaardig is vervolgens, dat onder de concertgangers en onder de museumbezoekers relatief veel kerkse hervormden en gereformeerden voorkomen.

De verschillen met de andere gezindten zijn overigens gering. Voor wat het museum betreft leveren trouwens ook de onkerkelijken relatief veel bezoekers op.

3. Televisiebezit en toneel-, concert- en museumbezoek (tabel 11)

Globaal genomen schijnt er weinig verband te bestaan tussen televisiebezit en het bezoek aan toneel, concert en museum. Het aantal museum- en toneelbezoekers is bij de totale bevolking even groot onder de T.V.-bezitters als onder de niet-T.V.-bezitters. Dit geldt niet voor het bezoek aan concerten, dat nl. onder de niet-T.V.-bezitters anderhalfmaal zo veel voorkomt als onder de T.V.-bezitters (9% en 6%).

Dit algemene beeld is niet op alle bevolkingsgroepen in gelijke mate van toepassing. Beperkt men zich tot die bevolkingsgroepen, waarin tussen de wel- en niet-T.V.-bezitters grote verschillen bestaan, dan valt het volgende op te merken.

De niet-T.V.-bezitters tellen een aanzienlijk groter aantal bezoekers aan de drie culturele manifestaties dan de wel-T.V.-bezitters bij de hogere sociale milieus, bij de bevolking met een middelbaar en hoger opleidingsniveau en - zij het in mindere mate - bij de bewoners der grote en middelgrote steden. (Het laatstgenoemde verschijnsel is wellicht in zijn oorsprong tot de twee eerstgenoemde verschijnselen terug te voeren). Van de niet-T.V.-bezitters onder de welgestelden en leidinggevenden heeft in drie maanden tijd ruim een derde een museum bezocht, ruim een vierde een concert bijgewoond en eveneens ruim een vierde een toneeluitvoering aanschouwd. Tegenover dit hoge bezoekerspeil - dat door geen enkele andere bevolkingscategorie wordt geëvenaard - staat als een ander uiterste de televisiebezittende agrarische bevolking, waarvan het aantal bezoekers aan toneel, concert en museum telkens 3% bedraagt.

D. LEZEN VAN BOEKEN

1. Definitie

Onder boekenlezer wordt verstaan ieder die in de maand, voorafgaande aan de datum van ondervraging, een of meer boeken heeft uitgelezen.

2. Ontwikkeling van het boekenlezen sinds 1955/'56 (tabel 12)

Zowel in de winter van 1955/'56 als in het najaar van 1960 en van 1962 had ongeveer de helft van de bevolking van 12 jaar en ouder in de afgelopen maand een of meer boeken gelezen. Wij hebben hier dus te maken met een verschijnsel, dat volgens een globale waarneming in de afgelopen jaren aan geen noemenswaardige veranderingen onderhevig is geweest. In 1955/'56 en 1960 was het aantal mannen onder de lezers vrijwel gelijk aan het aantal vrouwen, in 1962 is het aantal vrouwelijke lezers iets groter (respectievelijk 47% en 53%).

Deden er zich met betrekking tot het lezen in het algemeen dus geen belangrijke structuurwijzigingen voor, er zijn enkele groeperingen in de bevolking te noemen, die zich aan deze algemene tendens onttrekken: de jeugd van 12-17 jaar en de agrarische bevolking. Bij de

jeugd is een opvallende achteruitgang van het lezen te constateren, vooral bij de jongens: het aantal lezers onder de jongens van 12-17 jaar daalde in 7 jaar tijds van driekwart tot ruim de helft. Deze ontwikkeling geldt ook voor de nog studerende jongens; bij hen nam het aantal lezers in de laatste twee jaar af van driekwart tot tweederde. Bij de meisjes heeft het lezen ook aan betekenis ingeboet, maar de daling is hier veel kleiner.

Een tegengestelde ontwikkeling doet zich voor bij de plattelands- en speciaal bij de agrarische bevolking: bij deze is het aantal lezers en lezeressen sinds 1960 aanzienlijk toegenomen.

3. Het boekenlezen in 1962 (tabel 12)

De boven gedane mededeling, dat de helft van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder in de tijd van één maand een of meer boeken leest, geldt niet voor alle groeperingen. Naast bevolkingsgroepen waarin veel meer lezers voorkomen zijn er ook bevolkingsgroepen waarin veel minder gelezen wordt. Een analyse van de desbetreffende gegevens leidt tot de conclusie, dat het lezen vooral afhankelijk schijnt te zijn van het ontwikkelingsniveau. Onder de bevolking met een middelbaar of hoger opleidingsniveau komen bijna tweemaal zoveel lezers voor als onder de bevolking met uitsluitend lager onderwijs (respectievelijk 72% en 39%). Parallel hieraan lopen de verschillen in leesfrequentie tussen de diverse sociale milieus, die variëren van 67% tot 40%. Misschien heeft ook de volgende tendentie grotendeels eenzelfde oorsprong: naarmate de leeftijd hoger is, neemt het aantal lezers af (van 63% tot 39%).

Een interessante bevestiging van de zojuist genoemde veronderstelling kan men vinden in het feit, dat de schoolgaanden meer lezers tellen dan de grotendeels identieke groep 12-17-jarigen (69% en 63%). Tenslotte wijst ook het feit, dat de stedelingen - en vooral de grootstedelingen - meer lezen dan de plattelanders (55% tot 46%) in dezelfde richting.

Er is nog een tweede tendens, die voor vrijwel alle groeperingen opgaat: vrouwen lezen meer dan mannen. Deze tendens is het sterkst bij de jeugd van 12-17 jaar en bij de risicodragende middenstand.

Er is tenslotte nog een derde opmerkelijke tendens: er wordt het meest gelezen door meelevende protestanten en vooral door gereformeerden (60%) en het minst door rooms-katholieken en onkerkse hervormden (ca. 45%).

Vatten wij een en ander samen, dan komen de boekenlezers dus vooral voor - in aflopende volgorde - bij de bevolking met een middelbaar of hoger opleidingsniveau, de schoolgaanden, de leidinggevenden + welgestelden en de 12-17-jarigen. Het aantal lezers varieert bij deze groepen van 72% tot 63%. In bijna al deze groepen is het aantal vrouwelijke lezers (overwegend meer dan 70%) groter dan het aantal mannelijke lezers (overal minder dan 70%). Daarentegen treft men de minste lezers bij de bejaarden, de personen met uitsluitend lager onderwijs, de agrariërs en de mannen uit de risicodragende middenstand (39-40%). Ook in deze categorieën lezen de vrouwen meestal meer dan de mannen.

4. Boekenlezen en televisiebezit (tabel 13)

Er bestaat een negatief verband tussen boekenlezen en televisiebezit: onder T.V.-bezitters komen minder lezers voor dan onder niet-T.V.-bezitters (46% en 54%). De verschillen zijn, hoewel significant, overigens niet groot en de onderlinge verhoudingen zijn sinds 1960 niet gewijzigd (44% en 51%). Ook kan men uit de cijfers aflezen, dat de sterke verbreiding van de televisie in de laatste paar jaren het boekenlezen niet nadelig heeft beïnvloed. Ook op langere termijn gezien blijft de conclusie gelden, dat de opkomst van de televisie geen zichtbaar nadelige invloed heeft uitgeoefend op het boekenlezen. Wij wezen er immers reeds eerder op, dat het aantal boekenlezers sedert 1955/'56 - d.i. vóór de massale opkomst van de televisie - even groot is gebleven. Er zijn voor dit ongetwijfeld verrassende feit verscheidene verklaringen mogelijk. Wij willen er één niet onvermeld laten. Het moet niet uitgesloten worden geacht, dat de opkomst van de televisie het lezen wel nadelig heeft beïnvloed, maar dat het effect hiervan is geneutraliseerd door enige ontwikkelingstendensen die het lezen alleen maar kunnen bevorderen: men denke hier bijv. aan de opkomst van het goedkope pocketboek, de vermeerdering van de vrije tijd en de toenemende stijging van het ontwikkelingsniveau van de bevolking.

Is er dus geen zichtbare concurrentieverhouding tussen televisiebezit en boekenlezen, dit neemt niet weg, dat er desondanks tussen beide een negatief verband bestaat: niet-T.V.-bezitters lezen meer dan T.V.-bezitters. De verklaring van dit verband moet vermoedelijk in een andere richting gezocht worden, nl. hierin, dat de televisie en het boek twee cultuuruitingen zijn, die een verschillend publiek aanspreken. In deze veronderstelling zijn het vooral de van - huisuit - niet-lezers, die een T.V.-toestel hebben aangeschaft. Deze veronderstelling vindt een ondersteuning in het feit, dat de groepen, waar èn in 1960 èn in 1962 het percentage lezers tussen wel- en niet-T.V.-bezitters het meest uiteenloopt, alle opvallen door een relatief groot aantal lezers, nl. de leidinggevenden en welgestelden, de 12-17-jarigen en de schoolgaanden, en de gereformeerden. De lezers concentreren zich binnen deze groeperingen vooral in de groep niet-T.V.-bezitters. Uit de omstandigheid, dat ook onder de T.V.-bezitters nog veel lezers voorkomen, kan overigens worden afgeleid, dat deze twee cultuuruitingen elkaar zeer goed kunnen verdragen.

E. VOCALE EN INSTRUMENTALE MUZIEKBEOEFENING

1. Definities

Onder zanger of vocale muziekbeoefenaar wordt verstaan ieder die in een zangvereniging of zangclub zingt. Een instrumentbespeler of instrumentale muziekbeoefenaar is hij

(zij) die een of meer muziekinstrumenten bespeelt, al of niet in verenigings- of clubverband. Een muziekbeoefenaar tenslotte is iemand die een instrument bespeelt en/of in clubverband zingt.

2. De ontwikkeling van 1955/'56 tot 1962 (tabellen 14 en 15)

In 7 jaar tijds is het aantal muziekbeoefenaars in de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder aanzienlijk verminderd, nl. van 23% tot 18%. Deze achteruitgang betreft minder het aantal zangers (van 6% tot 5%) dan het aantal instrumentbespelers (van 19% tot 15%). Mannen en vrouwen hebben in deze dalingen een vrijwel gelijk aandeel. De gesignaleerde achteruitgang in de instrumentale muziekbeoefening doet zich in vrijwel alle onderscheiden bevolkingsgroepen voor, maar zij is buitengewoon groot in twee groepen waarbinnen 7 jaar geleden verhoudingsgewijs door velen werd gemusiceerd: de leidinggevenden + welgestelden (van 38% tot 27%) en de gereformeerden (van 27% tot 15%).

Naast een daling van de aantallen instrumentbespelers heeft er zich in de afgelopen 7 jaar een lichte maar niettemin opmerkelijke verschuiving voorgedaan in de aard van het musiceren. De piano, vanouds het meest verbreide instrument, heeft iets aan populariteit ingeboet, maar het wordt altijd nog bespeeld door een kwart van de musicerende mannen en de helft van de musicerende vrouwen. Ook de viool, de mondharmonica en het orgel of harmonium zijn in betekenis achteruitgegaan. Daarentegen zijn de tokkel- en koperinstrumenten de laatste jaren meer in de aandacht gekomen. Onder de 8 soorten van instrumenten namen zij 7 jaar geleden nog de vierde en vijfde plaats in, thans - na de piano - de tweede en derde plaats met respectievelijk bijna 20% en 13%.

3. Muziekbeoefening in 1962 (tabellen 15 en 16)

De belangstelling voor zingen en musiceren blijkt bij een aantal bevolkingsgroepen zeer sterk uiteen te lopen. Van de totale bevolking van 12 jaar en ouder is 18% in enigerlei vorm muziekbeoefenaar, maar in sommige groeperingen is dit niet meer dan 10%, in andere groeperingen daarentegen bedraagt dit aantal meer dan een derde. De muziekbeoefening schijnt vooral afhankelijk te zijn van het ontwikkelingsniveau: van de bevolking met een middelbaar of hoger opleidingsniveau zingt en/of musiceert ongeveer een derde, van de bevolking met uitsluitend lager onderwijs daarentegen slechts ongeveer 10%. Eenzelfde beeld levert de sociale milieu-indeling op: naarmate het sociale milieu hoger is, is het aantal muziekbeoefenaren groter (van 14% tot 29%). Evenzo de leeftijdsverdeling: naarmate de leeftijd stijgt, daalt het aantal muziekbeoefenaars (van 31% tot 9%). Van de jeugd van 12-17 jaar zingt en/of musiceert 31% maar - hier ziet men wederom de samenhang met het onderwijs - bij de studerende jeugd bedraagt dit aantal 36%.

Ook hier - evenals bij het lezen - vallen de meelevende protestanten op door een relatief groot aantal muziekbeoefenaren (ongeveer een kwart) en de rooms-katholieken door een relatief klein aantal muziekbeoefenaren (14%).

Men kan niet zeggen dat muziekbeoefening vooral een aangelegenheid is van stedelingen of van plattelanders. Tussen stad en platteland bestaan er in dit opzicht vrij kleine verschillen, al is het opmerkelijk, dat deze voor het zingen en musiceren juist tegengesteld zijn. Op het platteland wordt er meer gezongen dan in de stad, terwijl de stedelingen gemiddeld iets meer instrumentbespelers tellen.

Behalve de intensiteit varieert ook de aard van de muziekbeoefening sterk met het ontwikkelingsniveau en/of met de andere bevolkingskenmerken. Op grond van de uit tabel 16 naar voren tredende tendensen kunnen de diverse instrumenten als volgt "gekarakteriseerd" worden.

De piano is bij uitstek een "élite-instrument". Van de musicerende leidinggevenden + welgestelden speelt ruim driekwart piano tegen slechts 3% van de musicerende agrariërs. Van alle leidinggevenden + welgestelden (al dan niet musicerend) heeft, zo blijkt uit ons grondmateriaal, ruim 20% een piano, van de loontrekkende middenstand 11%, van de arbeiders 2% en van de agrariërs bijna 0%. Ook de viool laat zich als een "élite-instrument" kennen maar in tegenstelling tot de piano is het meer een instrument van de culturele élite (onderwijsniveau) dan van de sociale élite (sociaal-milieu). Het meest opvallende kenmerk van de viool is echter, dat het een "bejaard instrument" is. Van de musicerende bejaarden speelt ongeveer 20% viool, van de jeugd bijna niemand meer.

Het orgel (harmonium) laat zich sociaal wat moeilijker situeren. In de eerste plaats is het het instrument bij uitstek van de gereformeerden: van de muziekbeoefenaars onder hen speelt ongeveer de helft orgel of harmonium. Verder is het een typisch plattelands-instrument. Tenslotte is het blijkbaar een geliefd instrument bij de agrarische bevolking en de zelfstandige middenstand.

De blokfluit is het instrument van de jeugd; hij is in dit opzicht de tegenhanger van de viool; hij vertoont voorts een duidelijke concentratie in de loontrekkende middenstand.

Ook de gitaar is een typisch instrument van de jeugd, maar in tegenstelling tot de blokfluit iets meer van de niet-schoolgaande jeugd. De gitaar is voorts een instrument, dat veel bespeeld wordt door de arbeidersbevolking.

De mondharmonica, het accordeon en de koperinstrumenten vertonen in hun sociaal gezicht veel overeenkomst. Zij zijn populair in de agrarische en de arbeidersbevolking. Opmerkelijk is ook, dat zij alle drie typisch "mannelijke" instrumenten zijn, dit in tegenstelling tot de piano, die vooral bij vrouwen zeer geliefd is.

4. Muziekbeoefening en televisiebezit (tabellen 17 en 18)

In de meeste onderscheiden groeperingen komt zowel de vocale als de instrumentale muziekbeoefening iets frequenter voor onder de niet-T.V.- dan onder de wel-T.V.-bezitters. Voor wat de vocale muziekbeoefening betreft is dit verschil meestal duidelijk waarneembaar, voor wat de instrumentale muziekbeoefening betreft daarentegen is het meestal verwaarloosbaar. Op dit laatste bestaan slechts twee belangrijke uitzonderingen. De eerste zijn de gereformeerden, bij wie het aantal zangers én het aantal musicerenden tweemaal zo groot is onder de bevolking zonder dan onder de bevolking met televisie.

De tweede uitzondering vormt de bevolking met een hoger sociaal en/of opleidingsniveau bij wie het aantal instrumentbespelers ongeveer een derde bedraagt onder de niet-T.V.-bezitters en ongeveer een vierde onder de wel-T.V.-bezitters.

Een meer gedetailleerde analyse toont aan, dat de geringe verschillen in muziekbeoefening tussen de bevolking met en zonder televisie de resultaten zijn van tegengestelde tendensen bij de verschillende muziekinstrumenten. Met andere woorden: er zijn wel degelijk grote verschillen in muziekbeoefening tussen wel- en niet-T.V.-bezitters, maar deze treden pas aan het licht, wanneer men de aard van het instrument in de analyse betrekt.

De viool, de blokfluit en het orgel of harmonium komen veel meer voor onder de bevolking zonder televisie, dit in tegenstelling tot de mondharmonica, het accordeon en de gitaar, die veel meer bespeeld worden door T.V.-bezitters. En deze tendensen zijn in verscheidene bevolkingsgroepen zelfs bijzonder geprononceerd.

In het algemeen kan worden gesteld, dat de typeringen, die onder c. van de drie eerstgenoemde instrumenten gegeven werden, in versterkte mate gelden voor de niet-T.V.-bezitters en van een der drie laatstgenoemde instrumenten voor de T.V.-bezitters, zij het dat deze algemene regel niet zonder uitzonderingen is. De eerder getrokken conclusie, dat de viool hoofdzakelijk onder de bejaarden voorkomt, moet thans als volgt worden aangevuld: dit geldt alleen voor de bejaarden zonder televisie; bij de bejaarden met televisie komt de viool evenals bij de jongeren vrijwel niet voor. Hetzelfde kan gezegd worden met betrekking tot het eerder gereleveerde élite-karakter van dit instrument: de viool komt bij de bevolking met een hoog opleidingsniveau alleen veel voor onder degenen, die geen televisie hebben.

Wij noemden de blokfluit eerder de tegenhanger van de viool. Deze typering blijft ook nu opgaan: de blokfluit wordt nergens zoveel bespeeld als onder de jeugd van 12-17 jaar en speciaal onder de studerende jeugd; dit geldt echter alleen voor de jeugd zonder televisie in huis

Bij het orgel of harmonium is het verschil tussen wel- en niet-T.V.-bezitters bijzonder sterk. Afgezien van de gereformeerden komt dit instrument in het algemeen bijna uitsluitend voor bij de niet-T.V.-bezitters. Dit geldt dan in het bijzonder voor de zelfstandige middenstand en de agrariërs en ook voor het agrarische platteland.

Bij de gitaar valt de tegenovergestelde tendens waar te nemen. Constateerden wij eerder, dat dit instrument vooral door de jeugd wordt bespeeld, thans moet daaraan worden toegevoegd, dat dit vooral geldt voor diegenen, waar thuis televisie is.

HOOFDSTUK III. EVOLUTIES IN HET AMUSEMENTSLEVEN

A. ENIGE MARKANTE CONCLUSIES

In het voorafgaande hoofdstuk zijn de resultaten van het winteronderzoek 1962 waar zulks mogelijk was, steeds bezien tegen de achtergrond van de resultaten van vroegere onderzoekingen van het C.B.S., met name die van 1955/'56 en 1960. Deze historische vergelijking staat ons toe aan de uitkomsten van het recente onderzoek een markante conclusie te verbinden: in het amusementsleven van de Nederlandse bevolking verliezen vrijwel alle onderzochte activiteiten - gemeten aan de aantallen "deelnemers" - aan betekenis. In de afgelopen 7 jaar is het bioscoopbezoek aanzienlijk gedaald; evenzo daalde in deze periode het aantal muziekbeoefenaars; en sedert 1960 constateerden wij een achteruitgang van het aantal voetbalwedstrijdbezoekers.

Aangevuld met cijferreeksen uit de Statistiek van het bezoek aan vermakelijkheidsinstellingen komen deze onderzoekresultaten in een breder kader te staan en zijn nog verdergaande conclusies te trekken (zie tabel 1 en grafiek 4): niet alleen het aantal bezoekers van voetbalwedstrijden loopt terug, maar ook het aantal bezoekers van sportwedstrijden in het algemeen. Eveneens valt een vermindering waar te nemen van het bezoek aan concerten en toneelvoorstellingen.

Deze ontwikkeling dateert niet van de laatste jaren. Uit grafiek 4 blijkt duidelijk, dat deze reeds kort na de oorlog is begonnen. Er heeft zich in het amusementsleven van de Nederlandse bevolking in de afgelopen 25 jaar een merkwaardige evolutie voorgedaan, waarin globaal genomen drie fasen zijn te onderkennen: de oorlogsjaren, de eerste jaren na de oorlog en tenslotte de periode na ± 1948. Deze evolutie laat zich het best beschrijven aan de hand van de curve voor het totale amusementsleven. Hieronder zijn begrepen de aantallen bezoekers van alle instellingen van vermaak, waarvoor vermakelijkheidsbelasting wordt geheven: onder meer de rubrieken bioscoop, sport, concert, toneel, opera, ballet, cabaret, circus, ijsrevue, dancing (gedeeltelijk), museum (gedeeltelijk); de totaalcurve geeft derhalve een betrouwbaar beeld van de ontwikkeling van het openbaar vermaaksleven.

In de eerste oorlogsjaren vertoont het amusementsleven een inzinking, welke echter slechts kort duurt. Kort na de oorlog neemt het een zeer hoge vlucht, maar in 1949 is dit weer tot bescheidener proporties teruggekeerd. Daarna blijft het amusementsleven van jaar tot jaar verder afnemen, aanvankelijk bijna niet waarneembaar, vanaf omstreeks 1956 in versnelde mate. In 1962 bevindt het zich nog nauwelijks boven het niveau van kort voor de oorlog.

Het opmerkelijke is, dat dit ontwikkelingsverloop - dat merkwaardig genoeg parallel loopt aan de "vitaliteitscurve", die in de evolutie van het geboorteniveau tot uitdrukking komt - zowel geldt voor de "lichte" ontspanning (sport, bioscoop) als voor twee van de drie geïnventariseerde "ernstige" ontspanningsvormen (concert, toneel). Men kan op grond hiervan dus niet zeggen, dat er een verschuiving van het amusement plaatsvindt van het ernstige naar het lichte genre of omgekeerd. De beide genres delen op gelijke wijze in de algemene neergaande ontwikkeling. Deze ontwikkeling schijnt erop te wijzen, dat de Nederlandse bevolking, die vanouds bekend staat om zijn huiselijk karakter, sedert omstreeks 1949 weer voortdurend huiselijker wordt. De enige uitzondering op de algemene tendens vormt het museumbezoek, dat nl. in de hele na-oorlogse periode onafgebroken stijgt.

In het licht van de in het voorafgaande hoofdstuk beschreven onderzoekresultaten moet men zich afvragen, of de vermindering van het publieke uitgaansleven de enige in het oog springende verandering is in het Nederlandse vrije-tijdsbestedingspatroon. Het is opvallend dat één van de twee onderzochte tijdbestedingscategorieën, die doorgaans thuis geschieden - lezen en musiceren - eveneens het beeld vertoont van een dalende tendens: het aantal Nederlanders, dat een of ander muziekinstrument bespeelt, is de afgelopen 7 jaar beduidend kleiner geworden. Ten aanzien van het lezen werd in punt D. opgemerkt, dat het aantal Nederlanders, dat in het tijdsbestek van één maand één of meer boeken heeft gelezen, de laatste 7 jaren niet gewijzigd is. De voor de hand liggende conclusie, dat er in de sector van het boekenlezen geen wijzigingen zijn opgetreden, is slechts ten dele juist. Wel mag geconcludeerd worden, dat het aantal lezers gelijk is gebleven, maar dit wil niet zeggen, dat er ook evenveel gelezen wordt. Uit het deel "Avond- en weekendbesteding" van onze vrije-tijdsbestedingsonderzoekingen 1) blijkt, dat er in 1962 minder tijd besteed werd aan lezen dan 7 jaar tevoren. Zo komen wij tot de conclusie, dat in de afgelopen jaren niet alleen het uitgaansleven van de Nederlandse bevolking bescheidener is geworden, maar ook de plaats, die het lezen en het musiceren in het vrije-tijdsbestedingspatroon inneemt.

B. DE INVLOED VAN DE TELEVISIE

De boven beschreven veranderingen in het amusementsleven van de Nederlandse bevolking zijn bij eerste aanblik hoogst merkwaardig. Indien men bedenkt dat de welvaart in de na-oorlogse periode voortdurend is gestegen, dat de vrije tijd is toegenomen, dat de mogelijkheden om aan het uitgaansleven deel te nemen zijn vergroot (men denke aan het groeiende gemotoriseerde verkeer, de uitbreiding van het aantal bioscopen, schouwburgen, e.d.) dan zou een vergroting van het amusementsleven meer voor de hand hebben gelegen. Immers: niet alleen de ontspanningsmogelijkheden maar ook de ontspanningsbehoeften zijn vermeerderd. Verder is het merkwaardig, dat de Nederlandse bevolking niet alleen minder uitgaat, maar ook minder "huiselijke" bezigheden verricht als lezen en musiceren.

1) Later te publiceren als deel 3 van onderzoek naar de vrije-tijdsbesteding in Nederland, herfst 1962.

Grafiek 4

Aantallen bezoeken per jaar aan vermakelijkheidsinstellingen en musea, per 100 inwoners, 1937-1962

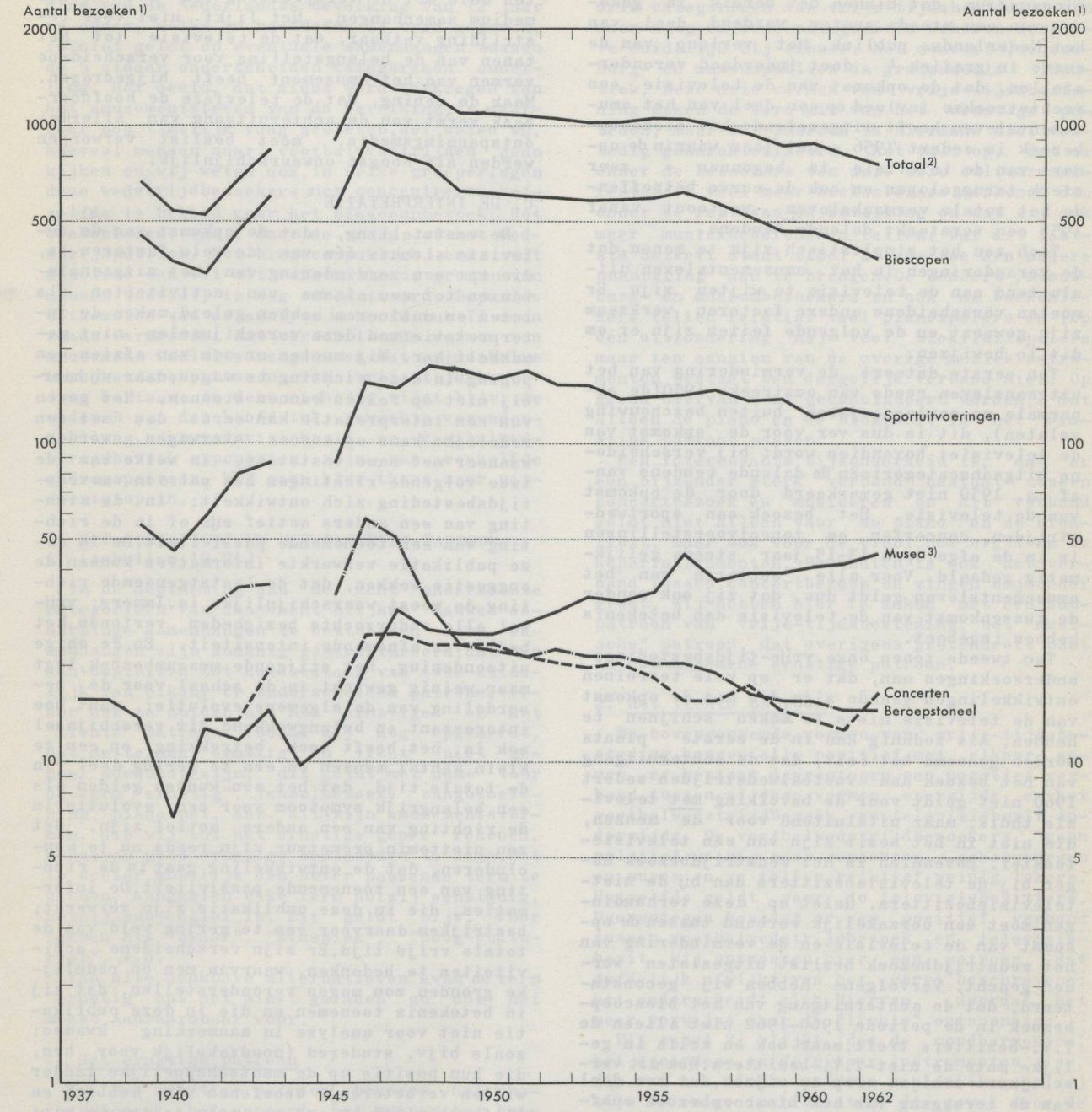

1) Logaritmische schaal
2) Incl. overige vormen van vermaak
3) Voor een onbekend gedeelte begrepen in de totaalcurve

C.B.S. 1916 . 63

Het ligt voor de hand de verklaring voor de geschetste ontwikkelingen te zoeken bij de opkomst van de televisie, het nieuwe ontspanningsmedium, dat binnen het bereik is gekomen van een steeds groter wordend deel van het Nederlandse publiek. Het verloop van de curve in grafiek 4 doet inderdaad veronderstellen, dat de opkomst van de televisie een rechtstreekse invloed op een deel van het amusementsleven heeft uitgeoefend: het bioscoopbezoek is sedert 1956 - het jaar waarin de opmars van de televisie is begonnen - zeer sterk teruggelopen en ook de curve betreffende het totale vermaaksleven vertoont vanaf 1956 een versterkt dalende tendens.

Toch zou het simplistisch zijn te menen, dat de veranderingen in het amusementsleven uitsluitend aan de televisie te wijten zijn. Er moeten verscheidene andere factoren werkzaam zijn geweest en de volgende feiten zijn er om dit te bewijzen.

Ten eerste dateert de vermindering van het uitgaansleven reeds van omstreeks 1950 (de abnormale na-oorlogse jaren buiten beschouwing gelaten), dit is dus ver vóór de opkomst van de televisie; bovendien wordt bij verscheidene uitgaanscategorieën de dalende tendens vanaf ca. 1950 niet gemarkeerd door de opkomst van de televisie. Het bezoek aan sportwedstrijden, concerten en toneelvoorstellingen is in de afgelopen 13-15 jaar steeds gelijkmatig gedaald. Voor alle sectoren van het amusementsleven geldt dus, dat zij ook zonder de tussenkomst van de televisie aan betekenis hebben ingeboet.

Ten tweede tonen onze vrije-tijdsbestedingsonderzoekingen aan, dat er op vele terreinen ontwikkelingen gaande zijn, die met de opkomst van de televisie niets te maken schijnen te hebben. Als zodanig kan in de eerste plaats worden genoemd het feit, dat de achteruitgang van het bezoek aan voetbalwedstrijden sedert 1960 niet geldt voor de bevolking met televisie thuis, maar uitsluitend voor de mensen, die niet in het bezit zijn van een televisietoestel. Bovendien is het wedstrijdbezoek hoger bij de televisiebezitters dan bij de niet-televisiebezitters. Gelet op deze verhoudingen moet een oorzakelijk verband tussen de opkomst van de televisie en de vermindering van het wedstrijdbezoek beslist uitgesloten worden geacht. Vervolgens hebben wij geconstateerd, dat de achteruitgang van het bioscoopbezoek in de periode 1960-1962 niet alleen de T.V.-bezitters treft, maar ook en zelfs in gelijke mate de niet-T.V.-bezitters. Ook dit verschijnsel schijnt erop te wijzen, dat een deel van de teruggang van het bioscoopbezoek onafhankelijk van de opkomst van de televisie tot stand is gekomen. Tenslotte geeft ook het feit, dat er onder de bevolking met televisie evenveel muziekinstrumentbespelers voorkomen als onder de bevolking zonder televisie, geen steun aan de veronderstelling, dat de afname van de muziekbeoefening sedert 1955/'56 een gevolg zou zijn van de opkomst van de televisie.

Al deze feiten wijzen erop, dat de veranderingen, die in de afgelopen 13-15 jaar in het amusementsleven zijn opgetreden, slechts zeer ten dele met de verspreiding van het nieuwe medium samenhangen. Het lijkt niet voor bestrijding vatbaar, dat de televisie tot het tanen van de belangstelling voor verscheidene vormen van het amusement heeft bijgedragen. Maar de mening, dat de televisie de hoofdoorzaak vormt van de achteruitgang van allerlei ontspanningsmedia, moet beslist verworpen worden als hoogst onwaarschijnlijk.

C. DE INTERPRETATIE

De vaststelling, dat de opkomst van de televisie slechts één van de vele factoren is, die tot een vermindering van het uitgaansleven en tot een afname van activiteiten als lezen en musiceren hebben geleid, maken de interpretatie van deze verschijnselen niet gemakkelijker. Wij moeten er ook van afzien een poging in deze richting te wagen, daar wij hierbij niet op feiten kunnen steunen. Het geven van een interpretatie kan eerst dan met een redelijke kans op succes overwogen worden, wanneer met name vaststaat, in welke van de twee volgende richtingen het patroon van vrije-tijdsbesteding zich ontwikkelt: in de richting van een anders actief zijn of in de richting van een toenemende passiviteit. De in deze publikatie verwerkte informaties kunnen de suggestie wekken, dat de laatstgenoemde richting de meest waarschijnlijke is. Immers: vrijwel alle onderzochte bezigheden vertonen het beeld van afnemende intensiteit. En de enige uitzondering, het stijgende museumbezoek, legt maar weinig gewicht in de schaal voor de beoordeling van de algemene evolutie; want hoe interessant en belangwekkend dit verschijnsel ook is, het heeft toch betrekking op een te klein aantal mensen en een te gering deel van de totale tijd, dat het zou kunnen gelden als een belangrijk symptoom voor een evolutie in de richting van een anders actief zijn. Het zou niettemin prematuur zijn reeds nu te concluderen, dat de ontwikkeling gaat in de richting van een toenemende passiviteit. De informaties, die in deze publikatie zijn verwerkt, bestrijken daarvoor een te gering veld van de totale vrije tijd. Er zijn verscheidene activiteiten te bedenken, waarvan men op redelijke gronden zou mogen veronderstellen, dat zij in betekenis toenemen en die in deze publikatie niet voor analyse in aanmerking kwamen; zoals bijv. studeren (noodzakelijk voor hen, die hun positie op de maatschappelijke ladder willen verbeteren), beoefenen van hobbies en liefhebberijen en andere activiteiten, die niet in institutioneel verband plegen te geschieden.

In de derde publikatie van de reeks "Vrijetijdsbesteding in Nederland 1962-1963" zal op de hier aangestipte problematiek nader worden ingegaan.

HOOFDSTUK IV. PATRONEN VAN VRIJE-TIJDSBESTEDING

In de beschrijving van de vrije-tijdsbesteding van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder, welke in hoofdstuk II werd gegeven, is niet gelet op eventuele samenhangen tussen de 5 aldaar onderscheiden categorieën onderling. Het beeld, dat aldus werd verkregen van het amusementsleven van de bevolking, is daardoor nog tamelijk vaag gebleven. Wel weten wij, hoeveel mensen naar voetbalwedstrijden gaan kijken en wij weten ook, in welke groeperingen deze wedstrijdbezoekers zich concentreren; hetzelfde is bekend voor het bioscoopbezoek, het boekenlezen, enz.; maar de vraag, of het wedstrijdpubliek, het bioscooppubliek, enz. uit dezelfde dan wel uit verschillende groepen van mensen bestaat, is nog onbeantwoord. Bepaalde uitkomsten van de analyse in hoofdstuk II doen reeds vermoeden, dat verschillende vormen van amusement veelal samengaan en dat er derhalve verscheidene patronen van vrije-tijdsbesteding bestaan. In deze richting wijst bijv. de onder B van dat hoofdstuk gemaakte veronderstelling, dat televisiebezit en voetbalwedstrijdbezoek exponenten zijn van eenzelfde gedragspatroon. Wij gaan hier thans zeer uitvoerig op in.

A. HET "ERNSTIGE" EN HET "LICHTE" PATROON (tabellen 19-21)

In de deelneming aan de acht onderzochte categorieën van amusement blijken nauwe onderlinge samenhangen te bestaan en deze samenhangen zijn zodanig gestructureerd, dat men kan besluiten tot het bestaan van twee duidelijk van elkaar te onderscheiden patronen, verder aan te duiden als het "ernstige" en het "lichte" patroon. Vooraf zij nog opgemerkt, dat de termen "ernstig" en "licht" niet geheel adequaat zijn; dit geldt met name voor de term "ernstig". Toneelbezoek, zangbeoefening, pianospel, enz. dit zijn amusementsvormen, die wij tot het ernstige genre rekenen, behoeven geen ernstige bezigheden te zijn. Het is echter moeilijk een beter passende term te vinden, aangezien elke term hetzij eenzijdig, hetzij subjectief is. Dit geldt bijv. voor termen als "zwaar", "klassiek", "hoog-cultureel", e.d.

Van alle denkbare alternatieven kwam de term "ernstig" ons het minst geladen en dus het meest aanvaardbaar voor.

1. Het ernstige patroon

Tot het ernstige patroon behoren het beroepstoneel, het concert, het museum, het boekenlezen, de piano en de blokfluit.

Dit patroon laat zich uit de bijgevoegde tabellen als volgt afleiden.

De concertbezoekers (tabellen 19 en 20 kolom 7) vindt men bijna uitsluitend onder degenen, die in het tijdsbestek van drie maanden in de schouwburg zijn geweest en eveneens onder degenen, die in dezelfde periode een museum hebben bezocht.

Voor de schouwburgbezoekers (kolom 6) en de museumbezoekers (kolom 8) geldt mutatis mutandis hetzelfde. De samenhangen tussen deze drie categorieën van vrije-tijdsbesteding zijn zeer hoog en deze categorieën behoren derhalve duidelijk bij elkaar: het concert-, schouwburg- en museumpubliek is grotendeels identiek. Deze drie vormen van vrije-tijdsbesteding maken de kern uit van het ernstige patroon, maar dit patroon is hiermede niet volledig gekarakteriseerd. Het valt op, dat er onder de bezoekers van deze drie cultuurmanifestaties veel meer boekenlezers voorkomen dan onder de rest van de bevolking en dat zij ook meer muziekbeoefenaren tellen. Wat dit laatste betreft staat tabel 21 ons toe een nadere nuancering aan te brengen. De concert-, schouwburg- en museumbezoekers en ook de boekenlezers tellen relatief veel pianospelers en (op één uitzondering na) veel blokfluitspelers maar ten aanzien van de overige muziekinstrumenten bestaat een dergelijk verband niet. Op grond hiervan moet geconcludeerd worden, dat alleen de piano en de blokfluit in het ernstige patroon passen.

Een interessante bijzonderheid is, dat er een bijzonder sterk verband bestaat tussen concertbezoek en musiceren en dit verband geldt niet alleen voor de piano en de blokfluit, maar ook voor de viool, het orgel en de koperinstrumenten. Bovendien is ook het verband tussen concertbezoek en zingen bijzonder groot. Wij hebben hier te maken met een subpatroon van vrije-tijdsbesteding, het "musische" patroon, dat overigens grotendeels past in het algemene ernstige patroon.

2. Het lichte patroon

De bovengenoemde vormen van vrije-tijdsbesteding hangen alle positief met elkaar samen, er bestaat daarentegen een negatief verband tussen al deze vormen enerzijds en het voetbalwedstrijdbezoek en televisiebezit anderzijds. De voetbalwedstrijdbezoekers gaan relatief weinig naar concerten, schouwburgen en musea en ze tellen relatief weinig lezers. Hetzelfde geldt voor de televisiebezitters. Daarentegen bestaat er een positief verband tussen voetbalwedstrijdbezoek en televisiebezit. Wij ontmoeten hier een patroon, dat duidelijk afwijkt van het eerst beschrevene; het onderscheidt zich hiervan, doordat het meer verwijst naar de "lichte" ontspanning.

Uit tabel 21 blijkt, dat de mondharmonica, het accordeon en de gitaar instrumenten zijn, die van het lichte patroon deel uitmaken: zij zijn de enige instrumenten, die zowel door de voetbalwedstrijdbezoekers als de T.V.-bezitters relatief veel worden bespeeld.

Uit de cijfers kan men overigens niet afleiden, dat de samenhang tussen televisiebezit en wedstrijdbezoek enerzijds en de voor het ernstige patroon karakteristieke bezigheden uitgesproken negatief is. De verschillen in deelname aan deze bezigheden lopen voor de wel- en niet-T.V.-bezitters alsmede voor de wel- en niet-wedstrijdbezoekers doorgaans weinig uiteen. Voor sommige onderdelen is er

eerder sprake van een afwezigheid van een positief verband dan van een uitgesproken negatief verband.

Voor zover uit de cijfers valt af te leiden, bestaat er wel een duidelijke tegenstelling tussen het lichte patroon en het musische patroon, het meergenoemde sub-patroon in het ernstige genre. Onder de muziekliefhebbers, meer in het bijzonder onder de concertbezoekers en de zangers, treft men de minste T.V.-bezitters en ook de minste wedstrijdbezoekers aan.

3. De positie van de bioscoop

Bij een tweedeling van het amusement in een licht en een ernstig patroon is het niet mogelijk het bioscoopbezoek onder te brengen. Het bioscoopbezoek vertoont een positief verband met zowel alle ernstige bestedingscategorieën als met een der beide lichte bezigheden nl. het wedstrijdbezoek, en ook met het voorkomen van zowel enige ernstige muziekinstrumenten (piano en blokfluit) als van enige lichte muziekinstrumenten (accordeon en gitaar). Men kan hieruit afleiden, dat het bioscoopbezoek als zodanig noch expliciet van het lichte noch expliciet van het ernstige ontspanningsgenre deel uitmaakt; de bioscoop is in dit opzicht neutraal of, zo men wil, hij heeft een dubbel gezicht, hij oefent zowel op de liefhebbers van het ernstige als op die van het lichte genre aantrekkingskracht uit.

Deze kwalificatie van het bioscoopbezoek zal bij niemand verwondering wekken. Het is immers zo, dat de bioscoop het ernstige en lichte genre - om de gekozen terminologie ook hier te handhaven - in zich verenigt. Zou men een onderscheid in het bioscoopbezoek kunnen maken naar het genre van de vertoonde films, dan zou zeer waarschijnlijk het bioscooppubliek zich splitsen in twee groepen, waardoor het bioscoopbezoek zich zou gaan voegen in de twee onderscheiden ontspanningspatronen.

B. LOKALISERING EN NUANCERING DER AMUSEMENTSPATRONEN (tabellen 21 en 22)

Bij menigeen leven wel zekere opvattingen over de wijze waarop verschillende bevolkingsgroepen hun vrije tijd besteden. Voor zover deze opvattingen al juist zijn, wat niet altijd het geval is, weet men evenwel vaak niet meer dan enkelvoudige verbanden te leggen in de geest van: de jeugd gaat vaak naar de bioscoop, gereformeerden gaan juist niet, enz.; in het algemeen de verbanden, die in hoofdstuk II zijn geanalyseerd.

Door een onderlinge confrontatie van deze enkelvoudige verbanden kan men zich een beeld vormen van de patronen van vrije-tijdsbesteding, die men in de diverse bevolkingsgroepen vermoedelijk aantreft. Wij gaan daar thans wat nader op in. Vanzelfsprekend laten wij ons daarbij in eerste instantie leiden door de bevindingen onder A in dit hoofdstuk, met name door het onderscheid in het ernstige en het lichte patroon.

In tabel 22, waarop de navolgende typeringen steunen, is voor de onderscheiden bevolkingsgroepen het niveau van deelname aan de diverse onderzochte ontspanningscategorieën aangeduid in de vorm van concentratiecijfers; hierbij is het nationaal gemiddelde steeds op 100 gesteld. De bevolkingsgroepen zijn in deze tabel gegroepeerd volgens de hieronder beschreven typologie.

1. Lokalisering van het ernstige patroon

Men vindt bijzonder hoge concentratiecijfers voor de ontspanningscategorieën, die typerend zijn voor het ernstige patroon, in de bevolking met een middelbaar of hoger opleidingsniveau en onder de leidinggevenden en welgestelden. Men zou op grond hiervan het ernstige ontspanningspatroon ook het ontspanningspatroon van de sociale en culturele bovenlaag kunnen noemen. Minder uitgesproken, maar niettemin duidelijk waarneembaar, komt dit patroon ook voor bij de sociale en culturele middengroepen: de loontrekkende middenstand en de bevolking met een uitgebreid lager opleidingsniveau. Deze groepen vertonen de tendens zich te conformeren aan het ernstige patroon van de bovenlaag. Merkwaardig is, dat een lichte concentratie van dit ontspanningspatroon ook valt waar te nemen bij de bevolking van de middelgrote steden. Het is niet uitgesloten, dat wij hier met een indirect verband te maken hebben; d.w.z. dat het ontspanningspatroon van de middelgrote steden grotendeels bepaald wordt door de maatschappelijke boven- en middengroepen.

2. Lokalisering van het lichte patroon

Niet alleen volgens de aard van de ontspanning, maar ook maatschappelijk gezien, vormt het lichte patroon de tegenhanger van het ernstige patroon.

De ontspanning van de lichte signatuur is in hoge mate geconcentreerd in de arbeidersbevolking en de daaraan grotendeels identieke groep met een opleidingsniveau lager nijverheidsonderwijs. Deze groepen participeren zeer weinig aan het concert-, toneel- en museumbezoek, zij lezen relatief weinig en zij tellen bijna geen pianospelers. Zij tellen daarentegen relatief veel gitaar- en accordeonspelers en ook voetbalwedstrijdbezoekers.

Een vermeldenswaardige bijzonderheid is, dat de rooms-katholieken en de onkerkse hervormden zich grotendeels conformeren aan het lichte ontspanningspatroon. De eerstgenoemden vertonen een - overigens niet sterk gepronconceerde - geringe belangstelling voor alle onderdelen van het ernstige ontspanningspatroon; daartegenover staat, dat het wedstrijdbezoek bij de rooms-katholieken veel voorkomt, evenals het televisiebezit. De geringe belangstelling voor het accordeonspel en ook de omstandigheid, dat de geringe belangstelling voor de ernstige ontspanningsvormen niet sterk gepronconceerd is, maakt, dat men de rooms-katholieken niet zonder meer in het lichte ontspanningspatroon mag onderbrengen. Soortgelijke opmerkingen kunnen worden gemaakt met betrekking tot de onkerkse hervormden: zij vertonen een voorkeur voor de lichte ontspanning,

maar deze is niet sterk en ook niet zonder uitzonderingen: zij tellen een normaal aantal wedstrijdbezoekers.

3. De actieven

In de bovenstaande tweedeling konden lang niet alle onderscheiden bevolkingscategorieën worden ondergebracht. Bepaalde groeperingen passen niet in de tweedeling, omdat zij zowel voor de lichte als voor de ernstige ontspanning een grote interesse tonen en andere groeperingen passen hierin niet, omdat zij in vrijwel geen enkele vorm van ontspanning - voor zover onderzocht - erg actief zijn. De eersten zijn de actieven, de tweeden de passieven.

Tot de actieven behoren in de eerste plaats de jeugdige bevolkingsgroepen: in onze indeling de schoolgaanden, de 12-17-jarigen en de ongehuwde 18-39-jarigen. Tussen deze drie groeperingen bestaan onderling enige accentverschillen, die het mogelijk maken voor elk van deze enkele karakteristieke bijzonderheden te geven. Het meest actief zijn de schoolgaanden en wel vooral in de ernstige ontspanningsvormen. Laat men het toneelbezoek - waarvoor velen van hen te jong zijn - buiten beschouwing dan valt te concluderen, dat de schoolgaanden een lichte voorkeur tonen voor de ernstige ontspanning, zij het dat zij ook zeer actief deelnemen aan de lichte ontspanning. Een onderlinge vergelijking van de ontspanningspatronen der schoolgaanden en der 12-17-jarigen geeft grond aan de veronderstelling, dat bij de niet-schoolgaande jeugd het accent meer ligt op de lichte ontspanning. Zeker is, dat de niet-schoolgaande jeugd - naast meer bioscoopbezoekers - meer gitaarspelers telt dan de schoolgaande jeugd en dat deze thuis meer mogelijkheden heeft voor televisiekijken. In tegenstelling tot de twee andere jeugdige groeperingen kan bij de ongehuwde 18-39-jarigen niet van een accent ten gunste van de lichte of de ernstige ontspanning worden gesproken; zij zijn in beide genres zeer actief. Vermeldenswaardig is alleen hun buitengewoon hoog cijfer voor bioscoopbezoek en hun betrekkelijk gematigd cijfer voor boekenlezen, twee verschijnselen, die vermoedelijk met elkaar verband houden.

Naast deze drie leeftijdsgroepen zijn er nog twee groeperingen, die opvallen door een actief ontspanningspatroon: de onkerkelijken en de bewoners van de drie grote steden. Daar de onkerkelijken een sterke concentratie vertonen in de grote steden, moet hier wellicht aan een gemeenschappelijke factor gedacht worden, nl. het grootstedelijke levenspatroon. Dit sluit overigens niet uit, dat er tussen deze beide groeperingen nog een enkel accentverschil bestaat. De belangrijkste verschilpunten zijn, dat de grootstedelingen veel concertbezoekers tellen, de onkerkelijken niet; dat de grootstedelingen in tegenstelling tot de onkerkelijken weinig naar voetbalwedstrijden gaan kijken. Deze en andere verschillen geven aan het ontspanningspatroon van de grotestadbewoners - in vergelijking met dat der onkerkelijken - een klein accent ten gunste van het ernstige genre.

4. De passieven

Een scherp contrast met de actieven vormen de passieven, d.w.z. zij die noch in het lichte noch in het ernstige genre van ontspanning tot grote activiteiten komen. De groeperingen, die tot de passieven gerekend moeten worden, hebben alle dit kenmerk gemeen, dat zij een of andere handicap hebben: de bejaarden (oud worden), de agrariërs (afgelegen wonen), de risicodragende middenstand (niet geregelde werktijden), de 18-39-jarige gehuwden (aan huis gebonden door kleine kinderen), de bevolking met uitsluitend lagere schoolopleiding (laag inkomen). De genoemde handicap van de laatste categorie is wellicht het minst overtuigend - vooral als men let op het feit, dat het televisiebezit in deze groepering iets boven normaal ligt - maar hier komt nog een andere factor bij, nl. dat de laagst ontwikkelden zich concentreren onder de bejaarden en in zekere mate ook onder de agrariërs en de zelfstandige middenstanders; in deze groep gaan dus verschillende handicap-factoren samen.

Toch kunnen deze handicap-factoren niet altijd geheel verantwoordelijk worden gesteld voor het passieve karakter van de ontspanning. Voor sommige groepen komt hier ongetwijfeld bij, dat de onderzochte vormen van ontspanning niet goed passen in de levensstijl van de betrokkenen. Dit geldt bijv. voor de agrariërs, van wie men kan verwachten, dat zij over het geheel genomen weinig uitgaan, weinig lezen e.d. Kenmerkend voor deze groep is, dat onder hen wel relatief veel zangbeoefenaars voorkomen. Iets dergelijks kan worden gezegd met betrekking tot de zelfstandige middenstand, die eveneens veel zangers telt en die bovendien een iets meer dan normaal aantal televisiebezitters en bioscoopbezoekers telt.

5. De orthodoxe protestanten

Een zekere van het algemeen Nederlandse patroon afwijkende ontspanningsstijl vindt men bij de kerkelijk meelevende protestanten: de gereformeerden en de kerkse hervormden.

Het ontspanningspatroon van deze beide groeperingen is een variant van het ernstige patroon. Men treft bij deze bevolkingsgroepen weinig televisiebezitters, weinig wedstrijdbezoekers, weinig bioscoopbezoekers aan en voor wat de gereformeerden betreft ook weinig - bijna geen - gitaar- en accordeonspelers, maar daarentegen veel concert- en museumbezoekers en veel lezers. Om het ontspanningspatroon van de orthodoxe protestanten te kunnen tekenen is het nodig voor wat het musiceren betreft ook het orgel (harmonium) in de beschouwing te betrekken (in de tabellen 22 en 23 niet opgenomen). Van de totale bevolking van 12 jaar en ouder bespeelt 2% een orgel of harmonium, bij de gereformeerden bedraagt dit aantal 8%, bij de kerkse hervormden 6%. Voegt men hierbij het zeer grote aantal zangbeoefenaars, dat deze groeperingen tellen, dan moet men concluderen, dat de vocale en ernstige instrumentale muziekbeoefening in het ontspanningsleven van de orthodoxe protestanten een relatief zeer grote plaats inneemt.

De in onder A 1 van dit hoofdstuk gesignaleerde sub-groep, die wij aanduidden met de term het musische patroon komt voor een groot deel - niet geheel - op rekening van de orthodoxe protestanten.

Een afwijking van het normale "ernstige" ontspanningspatroon is ook, dat onder de orthodoxe protestanten, vooral de gereformeerden, weinig schouwburgbezoekers voorkomen. Ook dit is een typisch kenmerk van de orthodox-protestantse levensstijl, een kenmerk, waarvan ook het geringe televisiebezit en het geringe bioscoopbezoek exponenten zijn. Het algemene ernstige karakter van de ontspanning, de voorkeur voor de woord- en klankcultuur (het musische element), de gereserveerdheid t.o.v. de beeldcultuur (toneel, film, televisie) en de gereserveerdheid t.o.v. sport op zondag (laag voetbalwedstrijdbezoek) zijn de in het oog springende karakteristieken van het orthodox-protestantse ontspanningspatroon.

6. Mannen en vrouwen (tabel 23)

Vrijwel steeds zijn in de vrije-tijdsbesteding van mannen en vrouwen dezelfde tendensen aanwezig. Maar al doen zich tussen beide geslachten geen wezenlijke verschillen voor, dit neemt niet weg dat er belangrijke graduele verschillen zijn. Aangezien mannen over het geheel genomen langere en hogere opleidingen volgen dan vrouwen, zou men verwachten, gezien de relatie tussen hoog opleidingsniveau en ernstige ontspanning dat in de bezigheden van de vrouw dit element van minder betekenis is dan bij de man.

De algemene indruk is echter dat bij de vrouwelijke bevolking het ernstige genre juist sterker is geaccentueerd, terwijl daarentegen het lichte ontspanningselement duidelijker aan de dag treedt bij de mannen. Dit algemene verschijnsel wordt het duidelijkst getypeerd door het bezoek aan voetbalwedstrijden te vergelijken met het pianospelen. Van de mannen is 31% wedstrijdbezoeker, terwijl niet meer dan 4% piano speelt. Voor de vrouwen is het aantal deelneemsters echter gelijk: 7%. De enige uitzondering in de reeks van bezigheden vormt het museumbezoek: ondanks het ernstige karakter van deze bezoekvorm wordt het aantal bezoeksters overtroffen door het aantal bezoekers. Een ander verschijnsel is, dat enkele, met culturele invloeden nauw samenhangende verschillen tussen bevolkingsgroepen onderling, bij vrouwen nog een extra accent krijgen. Zo zijn de reeds geconstateerde verschillen in vrije-tijdsbesteding tussen de 12-17-jarigen en de schoolgaanden bij de vrouwen dikwijls groter dan bij de mannen, met name voor de meest ernstige bezigheden, waarin de schoolgaanden de jeugdigen overtreffen. Hetzelfde geldt voor de verschillen tussen hoog en laag milieu (of opleidingsniveau), vooral voor wat betreft concertbezoek en pianospelen, twee uitgesproken ernstige bezigheden dus. Ook geheel andere tendensen blijken zich telkens in versterkte mate voor te doen bij de vrouw. De verschillen per leeftijd bij toneel-, concert- en museumbezoek, lezen alsmede vocale en instrumentale muziekbeoefening (met name gitaar en accordeon) zijn bij de vrouwen het grootst. Tussen de kerkelijke gezindten loopt het schouwburgbezoek bij de mannen nauwelijks en bij de vrouwen zeer sterk uiteen (bij gereformeerde en onkerkelijke vrouwen is 7% resp. 17% bezoekster). Voor het zingen geldt iets dergelijks tussen de milieu- en opleidingsgroepen.

Naast de talloze gevallen waarin binnen de vrije-tijdsbesteding van de vrouwen bepaalde tendenties en verschillen zich duidelijker openbaren dan bij de mannen, zijn de sporadische gevallen waarin zich het omgekeerde voordoet, nauwelijks het noemen waard. Vermeld zij slechts dat (blijkens de gegevens van het grondmateriaal) groepsverschillen bij het orgelspel vooral onder de mannen zijn geconcentreerd.

De vergelijking van het amusement van mannen en vrouwen mondt tenslotte uit in een tweetal conclusies en in een hypothese.

De eerste conclusie is dat in de ontspanning van de vrouwen het ernstige element meer is geaccentueerd dan bij de mannen, terwijl in het lichte genre de mannen sterker op de voorgrond treden, ondanks hun gemiddeld hoger opleidingsniveau.

De tweede conclusie mag zijn dat tendensen, wetmatigheden, patronen bij de vrouw duidelijker aan de dag treden dan bij de man, incidentele uitzonderingen daargelaten. De hypothese luidt dat aan de vrouw vaak de rol is toebedeeld van vertolkster en handhaafster van het specifiek eigene in de verschillende patronen van vrije-tijdsbesteding en wellicht ook in de meeromvattende cultuurpatronen.

HOOFDSTUK V. AFSLUITENDE BESCHOUWING

Wanneer we thans de gehele publikatie nog eens overzien dan is een van de meest opvallende verschijnselen dat in de vrije-tijdsbesteding van ons volk het uitgaansleven een zo geringe betekenis heeft. Het eerste symptoom daarvan is de relatief geringe omvang van het bioscoopbezoek (in vergelijking met het buitenland). En aangezien de bioscoop in ons land reeds meer dan de helft van alle zgn. vermakelijkheidsbezoek voor zijn rekening neemt, mag men wel zeggen dat het uitgaan in zijn totaliteit onder de Nederlanders relatief weinig belangstelling geniet.

Van de onderzochte bezigheden wordt aan boekenlezen verreweg de meeste tijd besteed. Het aantal lezers is $2\frac{1}{2}$ x zo groot als het aantal bezoekers van bioscoop of voetbalwedstrijd (gerekend over de afgelopen maand).

Daar bij de verdeling naar kerkelijke gezindte het hoogste percentage boekenlezers wordt aangetroffen bij kerkse hervormden en gereformeerden, terwijl daarentegen hun deelname aan bioscoop- en wedstrijdbezoek gering is, vraagt men zich af of de omvangrijke lezersschare en de geringe betekenis van het uitgaan wellicht verband houden met elkaar en of protestantse invloeden daarbij niet overwegen.

Doch afgezien van de vraag of onze vrije-tijdsbesteding van diepgaande Calvinistische invloeden is doortrokken, blijken allerlei eigenaardigheden in onze bestedingswijze sterk samen te hangen met leeftijd, burgerlijke staat en de hoogte van het sociale milieu resp. het opleidingsniveau. In de meeste gevallen is het woonmilieu vermoedelijk van secundair belang.

Waar zich karakteristieke tendensen aftekenen, zijn deze bij de vrouwen dikwijls sterker gemarkeerd dan bij de mannen. Dit verschijnsel houdt misschien verband met het feit dat vrouwen dooreengenomen minder met andere levenssferen in contact staan dan mannen. Door een zeker sociaal en cultureel isolement zouden eventuele nivelleringstendensen onder de vrouwen eerder worden tegengehouden dan onder de mannen.

De plaats van de T.V. in het geheel van de vrije-tijdsbesteding is tamelijk gecompliceerd. De rechtstreekse invloeden van de T.V., die vermoedelijk zelden geheel zullen ontbreken, zijn nl. sterk verweven met indirecte relaties via de meeromvattende bestedingspatronen, en met ontwikkelingen in de samenleving welke geheel buiten de T.V. staan. Er kon echter worden aangetoond, dat de T.V. het bioscoopbezoek nadelig beinvloedt. Overigens is ten opzichte van de T.V. nog alles in ontwikkeling, zowel voor wat betreft zendtijden, keuzemogelijkheden als programmarepertoire, terwijl ook de publieksamenstelling van de T.V.-bezitters niet bij voorbaat een constant gegeven is. Het vrije-tijdsgedrag blijkt in het algemeen geen wijzigingen van betekenis te ondergaan naarmate men langer T.V. in huis heeft.

In het bonte caleidoscopische geheel van vrije-tijdsstijlen is de aanwezigheid van een tweetal hoofdpatronen bijzonder opvallend, te weten het ernstige en het lichte patroon. Daarbinnen doen zich enkele variaties voor; in het ernstige genre onderscheidden wij als zodanig het musische patroon en het orthodox-protestanse patroon. Voorts zagen wij, dat sommige bevolkingsgroepen in geen van beide hoofdpatronen geheel passen, doordat zij ofwel aan alle onderzochte bezigheden ofwel aan geen enkele van deze sterk participeren. De nadruk op specifieke vrije-tijdsstijlen mag niet de indruk wekken dat er alleen maar groepspatronen zouden zijn. De zeer persoonlijke, buiten de statistische schema's vallende cultuurstijlen blijven van betekenis, vooral in kwalitatief opzicht. Zij kunnen bijv. voorlopers zijn van nieuwe of restanten van bijna verdwenen gedragspatronen. Voorts vertoont elk algemeen patroon in de realiteit van het dagelijkse leven talloze individuele variaties, die overigens moeilijk van patronen kunnen worden onderscheiden. Tussen het zeer algemeen bepaalde en het strikt individuele, bestaan nl. talloze nuances, subtiele samenhangen die slechts bij zeer speciale groepen aan de dag treden en die alleen door meer gedetailleerd onderzoek zijn op te sporen. Zo is het waarschijnlijk dat in het ernstige ontspanningspatroon groeperingen bijeengebracht zijn, met sterk verschillende cultuuropvattingen en dientengevolge ook met sterk verschillende ontspanningswijzen: naast de intellectuele fijnproever staat de intellectuele snob, naast de bohémien de nette burger, enz. Het laat zich aanzien dat ook het lichte patroon zijn variaties heeft. Het onderscheid naar man en vrouw brengt misschien twee geheel uiteenlopende componenten aan het licht, waarin stoerheid en activiteit respectievelijk het passieve en gevoelsmatige element overwegen.

De maatschappelijke werkelijkheid is veel gevarieerder dan ons onderzoek laat zien. Wij konden slechts enkele globale structuren voor het voetlicht brengen.

B IJ L A G E I.

WISKUNDIGE EN STEEKPROEF-TECHNISCHE ASPECTEN; BETROUWBAARHEID VAN DE UITKOMSTEN

1. De opzet van de steekproef

Uit de populatie van gezinnen en alleenstaanden in Nederland is een tweetraps-steekproef getrokken. Daaruit zijn,als derde trap, personen van 12 jaar en ouder getrokken.Hierbij werden de grootste 35 gemeenten als aparte strata opgevat; zij werden alle in de steekproef opgenomen. In het vervolg zal blijken waarom er juist 35 genomen zijn.

In principe was de steekproef evenredig gestratificeerd; de uniforme steekproeffractie bedroeg in eerste instantie bijna 0,15%. Voor deze 35 gemeenten konden zodoende de aantallen te trekken adressen zonder meer berekend worden. De overige gemeenten vormden een afzonderlijk stratum, dat vervolgens werd onderverdeeld naar de economisch-geografische gebieden (de gebruikelijke indeling in 78 gebieden). Voor zover de reeds vermelde gemeenten met kleinere gemeenten tot één economisch-geografisch gebied behoren, werden zij uiteraard van het betrokken gebied losgemaakt.

Per economisch-geografisch gebied werden nu met behulp van de reeds genoemde steekproeffractie (0,15%) de steekproefaantallen berekend. Hierbij werd vervolgens verschil gemaakt tussen die gebieden waarin het aantal adressen niet meer dan 17 bedroeg en de overige.

Dit aantal 17 is nl. gelijk aan het aantal dagen waarop het onderzoek betrekking heeft. Ook de grens voor de 35 grootste gemeenten hangt hiermede samen; gemeenten boven deze grens, 47 000 inwoners, zullen op grond van bovenvermelde steekproeffractie ten minste 18 adressen opleveren. Kortheidshalve worden deze gemeenten als "verplicht" aangeduid,in tegenstelling tot de overige gemeenten.

Indien in een economisch-geografisch gebied minder dan 18 adressen vielen werd één der daartoe behorende gemeenten aselect getrokken. Was dit aantal groter, dan werden er twee of meer gemeenten getrokken; het aantal adressen per gemeente bedroeg in geen geval minder dan 9. Op deze wijze werden 125 kleinere gemeenten getrokken.

De tweede trap bestond uit het aselect trekken van adressen uit het woningregister van de verplichte c.q. getrokken gemeente.Deze adressen, 4 522 in totaal, werden aan 276 enquêteurs en enquêtrices verstrekt.

Zij kregen de opdracht om per adres één persoon van 12 jaar en ouder te ondervragen; in feite is derhalve een drietrapssteekproef uit de personen van 12 jaar en ouder getrokken.Op de implicaties van deze derde trap komen wij in par. 2 terug. Voor iedere ondervrager/vraagster was nauwkeurig voorgeschreven hoeveel personen van iedere leeftijdsgroep en geslacht ondervraagd dienden te worden.

In 236 gevallen kwam het niet tot een resultaat, en wel wegens

weigeringen	82
de te ondervragen persoon kon niet worden bereikt	46
het opgegeven adres was fout	19
de enquêteur(-trice) voerde niet alle gesprekken	49
het formulier was niet bruikbaar (bijv. het gesprek viel buiten de enquête-periode)	40

Er werd over 2 maandagen, dinsdagen, woensdagen en donderdagen en over 3 vrijdagen, zaterdagen en zondagen ondervraagd;de verdeling van de aantallen gesprekken (na "herweging") wordt in par. 2 gegeven.

Uit het aantal van 4 286 bruikbare formulieren werd aselect een steekproef van 25% getrokken; bij de zo gevonden adressen werd een schriftelijke controle uitgeoefend.In 70% van deze laatste gevallen kwam antwoord binnen; steeds bleek hierbij dat het vraaggesprek in de bedoelde periode correct had plaatsgevonden.

2. Correcties van de frequentieverdelingen

Mede door het uitvallen van de reeds besproken 236 adressen bleken de verdeling naar gezinsgrootte, de regionale verdeling en de verdeling naar gemeenteklasse van de 4 286 benaderde gezinnen en alleenstaanden enigermate af te wijken van de overeenkomstige verdelingen in de populatie. Door een geschikte keuze van 286 te verwijderen formulieren kon worden bereikt dat de overige 4 000 in deze opzichten wèl een behoorlijke overeenstemming met de populatie vertoonden. Alleen deze laatste formulieren werden verder bewerkt.

Ten aanzien van de gezinsgrootte - hiermee wordt steeds bedoeld het aantal personen van ten minste 12 jaar in het gezin - volgt hier de vergelijking van de procentuele samenstellingen van steekproef en populatie.

Frequentieverdelingen van gezinnen en alleenstaanden naar aantallen personen van 12 jaar en ouder

Aantal	Steekproef (4 000)	Populatie
	%	%
1	8	6
2	46	44
3	19	19
4	13	14
5	6	8
6 en meer	8	9
Totaal	100	100

Wij willen evenwel een beeld van de personen hebben .

Terwijl de gezinnen en alleenstaanden alle vrijwel dezelfde kans bezaten om getrokken te worden, geldt dit laatste niet voor de ondervraagde personen. De voorwaardelijke kans om getrokken te worden als het gezin tot de steekproef behoort is bijv. bij 2 personen van

12 jaar en ouder gelijk aan 50% en bij 4 personen van 12 jaar en ouder slechts 25%. Dit betekent dat het formulier van een persoon uit een groot gezin zwaarder moet wegen dan dat van een alleenstaande; op deze wijze wordt de vermelde ongelijkheid der trekkingskansen gecorrigeerd.

Om praktische redenen werd nu als volgt gehandeld: de formulieren van alleenstaanden kregen het gewicht $\frac{1}{2}$, die van gezinnen met 2 personen van ten minste 12 jaar het gewicht 1, enz. Daar het onderzoek betrekking had op 4 000 gezinnen en alleenstaanden, terwijl de gemiddelde gezinsgrootte circa 2,9 personen (van 12 jaar en ouder) bedroeg werden op deze wijze $\frac{1}{2}$ x 11 400 = 5 700 eenheden gevonden. Met ieder van deze eenheden - gemakshalve zullen deze "herwogen" eenheden in het vervolg personen genoemd worden - correspondeerde een ponskaart; alle verdere bewerkingen zijn met behulp van deze 5 700 ponskaarten uitgevoerd.

Het behoeft geen betoog dat dit aantal van 5 700 in zoverre fictief is, dat het geen aanwijzing voor de betrouwbaarheid van de uitkomsten geeft; de marges, welke bij de berekende percentages behoren, dienen aan de hand van het werkelijke aantal 4 000 te worden bepaald.

De significantie van vergelijkingen tussen subgroepen moet uiteraard ook gebaseerd zijn op de oorspronkelijke omvang van deze groepen en niet op de omvang van deze groepen na herweging.

Daar op dit aantal van 4 000 nog een verdere correctie, de berekening van het equivalente aantal 3 110, werd toegepast (zie par.3) zijn de absolute aantallen "personen" voor toetsingsdoeleinden nog een factor 1,8 te groot. Wèl correct zijn de verhoudingen.

Hier volgt nog een staat met de aantallen gesprekken over de verschillende weekdagen.

Herwogen aantallen gesprekken

Dag	Aantal dagen	Aantal gesprekken
Maandag ..	2	722
Dinsdag ..	2	656
Woensdag..	2	698
Donderdag.	2	670
Vrijdag ..	3	1 015
Zaterdag..	3	983
Zondag ...	3	956
Totaal	17	5 700

3. Equivalente aantallen

Daar de 4 000 personen met ongelijke kansen zijn getrokken (omgekeerd evenredig met het aantal personen van 12 jaar en ouder) mag men de formules voor enkelvoudige aselecte trekking niet toepassen (en evenmin die voor stratificatie) tenzij de te onderzoeken eigenschap onafhankelijk geacht mag worden van de gezinsgrootte. In dit geval zou men immers - om het extreem te stellen - kunnen volstaan met 4 000 personen uit gezinnen van 2 personen. Voor eigenschappen die wèl afhankelijk zijn van de grootte van het gezin kan men zeggen dat het aantal 4 000 equivalent is met een kleiner aantal, indien enkelvoudig aselect uit de populatie der personen zou zijn getrokken. Dit equivalentie-begrip hangt samen met één bepaald gedrag of eigenschap. Zij p_i de fractie 1) van de i-e laag (stratum) welke dit gedrag vertoont; i stelt bijv. het aantal personen van ten minste 12 jaar in het gezin voor en het beschouwde gedrag is bijv. het bezoeken van sportwedstrijden (dus p_1 is het deel der alleenstaanden dat wedstrijden bezoekt, enz.). In de populatie der personen heeft de i-e laag een gewicht g_i, zodat men de getallen p_1, p_2, enz. met de gewichten g_1, g_2 enz. moet vermenigvuldigen en optellen (als $g_1 + g_2 + \ldots = 1$; indien de g's percentages zijn moet men het resultaat nog door 100 delen. Dit is een voorbeeld zoals in de voetnoot bedoeld). In formule luidt de fractie wedstrijdbezoekers in de populatie (geschat op grond van de steekproef):

$$p = p_1 g_1 + p_2 g_2 + \ldots$$

De variantie van p luidt nu, indien $q_1 = 1 - p_1$ enz., terwijl de steekproefaantallen in de verschillende strata n_1, n_2 enz. bedragen:

$$g_1^2 \frac{p_1 q_1}{n_1} + g_2^2 \frac{p_2 q_2}{n_2} + \ldots\ldots$$

(Juister zou het zijn om alle aantallen n_i met 1 te verminderen, maar bij grote steekproefaantallen per stratum maakt dit weinig uit.)

De exacte definitie van het e q u i v a l e n t e a a n t a l A (met betrekking tot het wedstrijdbezoek) luidt nu: dat aantal waarvoor de variantie

$$\frac{p\,(1 - p)}{A}$$

gelijk is aan de eerdervermelde variantie van p. De laatste uitdrukking is, zoals bekend, de variantie bij een enkelvoudige aselecte steekproef van de omvang A.

In plaats van de exacte waarde A, welke uit het bovenstaande kan worden berekend, voeren wij nu in de benadering E gedefinieerd door

$$\frac{1}{E} = \frac{g_1^2}{n_1} + \frac{g_2^2}{n_2} + \ldots\ldots$$

(vgl. J.J.M.van Tulder, De beroepsmobiliteit in Nederland van 1919 tot 1954, Leiden 1962, pag. 268 en volgende).

De exacte en de benaderde waarde zijn aan elkaar gelijk indien $p_1 = p_2 = \ldots = p$, zoals bij substitutie blijkt. Het voordeel van de benaderingsformule is, dat de p_i en q_i daar-

1) Of ook het percentage; de formules blijven in de meeste gevallen dezelfde, maar in enkele gevallen treden factoren 100 op.

in niet meer voorkomen; m.a.w.dat de uitkomst onafhankelijk is van het speciaal beschouwde gedrag (wedstrijdbezoek).

De vraag is uiteraard of men hiermee de gewenste nauwkeurigheidsmarges kan berekenen. Men bewijst gemakkelijk 1) dat E gemiddeld kleiner is dan A, zodat men door E te gebruiken gemiddeld aan de veilige kant blijft.

Verder is E ten hoogste gelijk aan de werkelijke steekproefomvang n 2).Wij zullen daarom de equivalente aantallen E gebruiken, hetgeen ook om de volgende reden aan de veilige kant geacht kan worden: de gezinnen zijn niet enkelvoudig aselect maar evenredig gestratificeerd getrokken; dit impliceert vrijwel altijd een grotere nauwkeurigheid. Deze nauwkeurigheid wordt overigens weer verkleind doordat de keuze van de personen in de gezinnen via een quota-systeem (met restricties) en derhalve niet aselect geschied is.

Het totaal n = 4 000 wordt in het vervolg vervangen door E = 3 110; de n_i zijn gelijk aan de tevoren gegeven steekproefpercentages maal n; de gewichten g_i vindt men door de produkten van de aantallen per gezin met de populatiepercentages te delen door de som van deze produkten.

De verdeling van de personen van 12 jaar en ouder in de populatie over huishoudens van 1, 2,3 enz. personen is 2,30, 20, 15, 14 en 19%; dit zijn achtereenvolgens 100 g_1, 100 g_2 enz.

Om verschillen in gedrag tussen twee groepen, bijv. gereformeerden en katholieken, te toetsen verdeelt men nu het aantal E evenredig met de herwogen aantallen. Zoals in par.4 nog nader zal worden toegelicht moet men de zgn. nulhypothese toetsen dat er geen verschil in een bepaald soort gedrag - bijv. wedstrijdbezoek - tussen beide groepen in de populatie is (het waargenomen verschil zou dan op rekening van steekproeffluctuaties geschreven moeten worden). In deze gedachtengang past dat het aantal gereformeerden c.q. katholieken in een aselecte steekproef bij benadering gelijk zou zijn aan

$$e_g = \frac{E}{n'} n'_g \quad \text{resp.} \quad e_k = \frac{E}{n'} n'_k$$

waarbij n' = 5 700 en n'_g en n'_k de door herweging gevonden aantallen gereformeerden resp. katholieken voorstellen.

Derhalve is de tabel van equivalente aantallen (zie bijlage II) per subgroep het uitgangspunt van de toetsingen geweest; de aantallen zijn naar beneden op vijfvouden afgerond.

1) Stel

$$b_i = E \frac{g_i^2}{n_i}$$

dan is $p\,(1 - p)\,\frac{E}{A} = \sum b_i\,(p_i - p_i^2)$,

zodat E < A is als p (1 - p) groter is dan het rechterlid.

Nu is $p\,(1 - p) - \sum b_i\,(p_i - p_i^2) = \sum g_i\,p_i^2 - (\sum g_i p_i)^2 + B$

waarin $B = \sum (g_i - b_i)\,(p_i - p_i^2)$.

De som van de eerste twee termen in het rechterlid is positief (een variantie) terwijl het teken van B even waarschijnlijk positief als negatief is, immers, $\sum g_i = \sum b_i = 1$, zodat de factor $(g_i - b_i)$ gemiddeld 0 is, terwijl de tweede factor niet-negatief is. Het hangt van de verdeling van de steekproef over de strata af, welk teken B bezit.

2) $\frac{n}{E} = \sum n_i \sum \frac{g_i^2}{n_i} \geq (\sum g_i)^2 = 1$. Men kan voor n_i schrijven a_i^2 en voor $g_i^2 / n_i : b_i^2$; het tweede lid wordt dan $\sum a_i^2 \sum b_i^2$ en het derde lid $(\sum a_i b_i)^2$. De ongelijkheid is daarmee teruggebracht tot die van Schwartz (correlatiecoëfficiënt tussen a en b hoogstens gelijk aan 1).

4. Voorbeelden van toetsing uit het onderhavige onderzoek

a. Verdeling van het bioscoopbezoek bij mannen naar leeftijdsklassen

Uit tabel 4 en bijlage II kan men de hier volgende staat afleiden:

Verdeling van equivalente aantallen mannen naar laatste bioscoopbezoek

Nummer	Leeftijdsgroep	Laatste bezoek				Totaal bezoekers
		week	1-4 weken	1-6 maanden	7-12 maanden	
1	12-17 jaar	38	47	40	7	132
2	18-39 jaar, ongehuwd.	49	69	66	25	209
3	18-39 jaar, gehuwd ..	12	31	52	34	129
4	40-59 jaar	14	27	59	27	127
5	60 jaar en ouder	7	11	21	14	53

Deze aantallen zijn - in tegenstelling tot die in tabel 4 - niet gecumuleerd.

Dat hier van gecumuleerde aantallen is afgestapt vindt zijn oorzaak in de onderlinge afhankelijkheid van de gecumuleerde aantallen per groep: indien door toevalsfluctuaties het aantal voor de eerste kolom van een bepaalde leeftijdsgroep zeer hoog zou zijn, zou ook het aantal in de eerste en tweede kolom samen in het algemeen hoog zijn. De gebruikelijke toetsen gaan, zoals bekend, van onafhankelijke waarnemingen uit.

Ter vergemakkelijking van de analyse volgen hier de uit tabel 4 afgeleide (niet- gecumuleerde) percentages.

Percentages van de leeftijdsgroep 1)

Nummer	Week	1-4 weken	1-6 maanden	7-12 maanden
1	21	26	22	4
2	20	28	27	10
3	4	10	17	11
4	3	2	13	6
5	2	3	6	4

1) Bioscoopbezoekers + niet-bezoekers = 100.

Men ziet direct dat de regels 1 en 2 onderling weinig verschillen en dat de regels 3, 4 en 5 eveneens in grote lijnen overeenstemmen.

Toetst men met behulp van de chi-kwadraattoets 1) dan blijken de verschillen tussen de regels 1 en 2, 3 en 4 alsmede 4 en 5 niet-significant te zijn; ook de regels 3, 4 en 5 gezamenlijk wijken niet significant van elkaar af 2).

Indien men echter de regels 1 en 2 enerzijds en de regels 3, 4 en 5 anderzijds beschouwt, blijken de verschillen tussen deze combinaties significant te zijn; ook tussen de regels 2 en 3 is een significant verschil aanwezig.

Beschouwt men de 5 regels gezamenlijk dan ziet men een onmiskenbaar verband, dat zoals gezegd door een deel van bovenvermelde toetsingen wordt bevestigd. Het hier geconstateerde patroon - waarvoor overigens een adequate toetsingsmethode onbekend is - is naar alle waarschijnlijkheid in de populatie aanwezig.

b. Boekenlezen en televisiebezit

Voor de mannen is het percentage boekenlezers onder de televisiebezitters 44. terwijl 51% van de niet-bezitters boeken leest (tabel 13). Dit betrekkelijk geringe verschil is statistisch zeer significant 3). De equivalente aantallen zijn:

	Lezers	Niet-lezers
Met televisie thuis ...	339	431
Zonder televisie thuis.	338	372

Berekent men de waarde van x^2 dan blijkt deze 7,64 te zijn (overschrijdingskans minder dan 1%). Een analoge conclusie geldt voor mannen plus vrouwen.

1) Zie bijv. Schooljeugd en Televisie, Herfst 1957, Deel 1 en Toelating tot de kweekscholen 1961/'62; in de bijlagen daarvan zijn de gedachtengang van het toetsen in het algemeen resp. de chi-kwadraattoets in het bijzonder besproken.

2) Op een niveau van 95%. Volledigheidshalve zij nog herinnerd aan de interpretatie: een verschil heet significant als een zodanig verschil, indien in de populatie geen verschil aanwezig is, in een steekproef hoogst zelden zou kunnen optreden. Korter gezegd: een redelijkerwijs niet als "toevallig" te diskwalificeren verschil. Onder "een zodanig verschil" wordt hierbij verstaan: een even groot of een groter verschil. Als maatstaf voor "hoogst zelden" wordt hierbij aangenomen: ten hoogste 5% (= 100% minus het betrouwbaarheidsniveau). Men zegt ook wel: de overschrijdingskans van het gevonden resultaat onder de nulhypothese (= geen verschil in de populatie) mag niet meer dan 5% bedragen.

3) Zie noot 1) op blz. 34.

Voor kleinere groepen zijn de verschillen - voor zover in hoofdstuk II besproken - bijna steeds significant; in uitzonderingsgevallen "bijna significant" 1). Het verschil bij de leidinggevenden en welgestelden bijv. is significant ($x^2 = 5,35$):

	Lezers	Niet-lezers
Met televisie thuis ...	78	52
Zonder televisie thuis.	82	28

Een voorbeeld waarbij het verschil bijna significant is vindt men bij de gereformeerden:

	Lezers	Niet-lezers
Met televisie thuis ...	42	38
Zonder televisie thuis.	128	72

c. Betrouwbaarheid van patronen en tendenties

Behalve hetgeen in par. 4a. reeds werd opgemerkt zij er nog op gewezen dat om de volgende redenen de betrouwbaarheid van de gevonden patronen, alsook van de tendenties, niet onaanzienlijk groter is dan die der afzonderlijke resultaten.

Veelal wijzen diverse verschillen in vergelijkbare groepen in dezelfde richting; ook blijken vele verschillen dezelfde richting te hebben als bij voorafgaande onderzoekingen.

Om deze redenen is dan ook in een enkel geval de norm van 10% overschrijdingskans gebruikt. Dit betekent nl. dat men - bij onafhankelijke toetsingen - in gemiddeld 1 op de 10 gevallen een onjuiste conclusie zal trekken. Gezien het verband tussen de verschillen binnen allerlei groepen mag men evenwel aannemen dat de frequentie der onjuiste conclusies aanzienlijk lager zal liggen.

d. Tweezijdig toetsen

In het bovenstaande werd de chi-kwadraattoets gehanteerd; zoals bekend is deze voor een 2 bij 2-tabel gelijkwaardig met een tweezijdige binomiale toets voor het verschil tussen twee percentages (bij de hier beschouwde, voldoend grote, aantallen).

Zoals reeds elders 2) werd betoogd moet men, tenzij tevoren een andersluidende hypothese werd opgesteld, in deze gevallen tweezijdig toetsen.

Gezien het grote aantal onderzochte verschillen kan men in het algemeen niet a priorie bepaalde richtingen voor de verschillen uitsluiten.

Veiligheidshalve werd daarom steeds tweezijdig getoetst.

---

1) Onder "zeer significant" wordt een overschrijdingskans van minder dan 1% verstaan; met "bijna significant" wordt bedoeld dat de overschrijdingskans tussen 5% en 10% ligt. Het (betrouwbaarheids)niveau is dan resp. 99% en 90-95%. Alle in hoofdstuk II besproken verbanden hebben een overschrijdingskans van minder dan 10%.

2) Bijv. Schooljeugd en Televisie, Herfst 1957, deel 1, Bijlage 1, par. A2.

B I J L A G E II

Samenstelling van de steekproef (equivalente aantallen)

	Totaal			Met televisie			Zonder televisie		
	T	M	V	T	M	V	T	M	V
TOTAAL	3 110	1 530	1 580	1 500	770	730	1 610	760	850
waaronder:									
per leeftijdsgroep									
12 - 17 jaar	355	180	175	180	85	95	175	95	80
18 - 39 jaar, totaal	1 205	550	655	585	275	310	620	275	345
waarvan ongehuwd	470	245	225	230	130	100	240	115	125
gehuwd	735	305	430	355	145	210	380	160	220
40 - 59 jaar	940	450	490	425	225	200	515	225	290
60 jaar en ouder	610	350	260	310	185	125	300	165	135
per sociaal milieu									
agrarische bevolking	275	140	135	70	40	30	205	100	105
arbeiders	1 395	695	700	690	375	315	705	320	385
risicodragende middenstand	440	195	245	230	100	130	210	95	115
loontrekkende middenstand	725	370	355	360	180	180	365	190	175
leidinggevenden en welgestelden	240	125	115	130	70	60	110	55	55
onbekend	35	5	30	20	5	15	15	-	15
per onderwijsniveau									
schoolgaanden	320	180	140	150	80	70	170	100	70
niet schoolgaanden, totaal	2 790	1 350	1 440	1 350	690	660	1 440	660	780
waarvan g.l.o.	1 470	595	875	730	315	415	740	280	460
l.n.o.	600	365	235	285	180	105	315	185	130
u.l.o.	430	220	210	215	115	100	215	105	110
v.h.m.o. en w.o.	280	170	110	115	80	35	165	90	75
overig	10	-	10	5	-	5	5	-	5
per kerkgenootschap									
rooms-katholiek	1 010	490	520	510	255	255	500	235	265
Ned.-hervormd, totaal	890	430	460	390	200	190	500	230	270
waarvan kerks	370	170	200	125	60	65	245	110	135
onkerks	520	260	260	265	140	125	255	120	135
gereformeerd	280	135	145	80	35	45	200	100	100
geen kerkgenootschap	770	400	370	440	240	200	330	160	170
overige kerkgenootschappen	160	75	85	80	40	40	80	35	45
per woonmilieu									
grote steden	700	335	365	400	205	195	300	130	170
middelgrote steden	680	345	335	375	195	180	305	150	155
kleine steden	310	145	165	135	65	70	175	80	95
niet-agrarisch platteland	660	335	325	310	155	155	350	180	170
agrarisch platteland	630	300	330	210	110	100	420	190	230
forensengemeenten	130	70	60	70	40	30	60	30	30
per aanschaffingsjaar van het televisietoestel									
1957				295	145	150			
1958				170	80	90			
1959				215	105	110			
1960				285	150	135			
1961				270	155	115			
1962				265	135	130			

BIJLAGE III. DE GEBRUIKTE VRAGENLIJST

Nederlandse Stichting voor Statistiek

NOVEMBER 1962

Enquête A 1771

Vragen mondeling en woordelijk stellen. Antwoorden woordelijk noteren en/of codecijfer omcirkelen.

ENQ.: VOOR INLEIDENDE ZIN: ZIE INSTRUCTIE

1a. Mag ik eerst van U weten hoe het gezin hier is samengesteld naar geslacht en leeftijd?

ENQ.: INCLUSIEF ZOONS IN MILITAIRE DIENST; EXCLUSIEF GEHUWDE INWONENDE PERSONEN

	man	vrouw	kinderen en anderen									
geslacht	M	V										
leeftijd												
O.P. omcirkelen →	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a

5 6 7

b. ENQ.: ZO MOGELIJK INVULLEN ZONDER VRAGEN:

Bent U gehuwd, ongehuwd of gehuwd geweest?

gehuwd - 1	ongehuwd - 2	gehuwd geweest - 3

2a Is er hier in het gezin / Hebt U een televisietoestel?

ja - 0	neen - 1

8

3. In welk jaar hebt U voor het eerst een televisietoestel in huis gekregen?

jaar 19..

10

Nu volgen enkele vragen over bepaalde vrije-tijdsbezigheden:

10. Wanneer bent U voor het laatst naar de bioscoop geweest of bent U daar nog nooit geweest?

1-3 dg. geleden - 1	4-6 dg. geleden - 2	7-14 dg. geleden - 3	15 dg.-1 maand - 4
meer dan 1 maand - 6 mnd. geleden - 5		meer dan 6 mnd. - 1 jaar - 6	
meer dan 1 jaar geleden - 7		nooit - 8	onbekend - 9

14

11. Verder wil ik U nu iets vragen over bezoek aan beroepstoneel, beroepsorkesten en musea. Hier hebt U een kaart met voorbeelden van wat U daar wel of niet toe moet rekenen.

ENQ.: KAART 1 OVERHANDIGEN

Bent U in de afgelopen 3 maanden nog een of meermalen geweest naar:

a. een uitvoering door het beroepstoneel?	ja - 0	neen - 1
b. een concert door een beroepsorkest?	ja - 3	neen - 4
c. een museum?	ja - 8	neen - 9

15

12. Wanneer bent U voor het laatst als toeschouwer naar een voetbalwedstrijd geweest of bent U daar nog nooit geweest?

1-3 dg. geleden - 1	4-6 dg. geleden - 2	7-14 dg. geleden - 3	15 dg.-1 maand - 4
meer dan 1 maand - 6 mnd. geleden - 5		meer dan 6 mnd. - 1 jaar - 6	
meer dan 1 jaar geleden - 7		nooit - 8	onbekend - 9

16

13. Bent U in de afgelopen maand klaargekomen met het lezen van een boek?

Ik bedoel in de afgelopen 30 dagen.

ja - 0	neen - 1

17

14a. Bespeelt U zelf een muziekinstrument of zingt U in een zangclubje of zangvereniging of doet U beide of geen van beide?

beide - 6	alleen muziekinstr. - 7	alleen zingen - 8	geen van beide - 9

b. Welk instrument of welke instrumenten bespeelt U?

18

16a. Volgt U nog dagonderwijs? | ja - v | neen - x

b. Welke school of onderwijsinstelling is dat?
ENQ.: KRUISJE PLAATSEN IN KOLOM "ZONDER DIPLOMA"

	zonder diploma	met diploma
1. G.l.o. of v.g.l.o.		
2. Ambachtsschool of l.t.s., huishoud- of industrieschool		
3. U.l.o. of m.u.l.o.		
4. H.b.s., gymnasium, lyceum, kweeksch., midd. meisjesschool		
5. Universiteit of hogeschool		
6. Ander onderwijs, nl.		

c. Welke school of onderwijsinstelling hebt U het laatst bezocht en hebt U daar een diploma van?
ENQ.: HIERBOVEN KRUISJE PLAATSEN IN DE KOLOM "ZONDER" OF "MET DIPLOMA".

d. Hebt U nog andere onderwijs- of vakdiploma's en zo ja, welke?

neen - 0	ja, namelijk:

32 33

Nu zou ik U nog wat vragen willen stellen over Uw werkzaamheden.

17a. Hebt U een beroep, of heeft U een beroep gehad of heeft U geen beroep?

heeft beroep - v	heeft beroep gehad - x		geen beroep - 0
	O.P. is gehuwde vrouw - 8	O.P. is geen gehuwde vrouw - 9	
	ENQ.: OVER NAAR VRAAG 18A		

b. Wat zijn (waren) dan Uw beroep en functie?

c. In welk soort bedrijf of instelling bent (was) U werkzaam?

d. Ontvangt (ontving) U een weekloon, een maandsalaris of bent (was) U voor eigen rekening werkzaam?

(Laatste) beroep:		
(Laatste) functie:		
Soort bedrijf:		
weekloon - 1	maandsalaris - 2	voor eigen rekening - 3

34

ENQ.: IS O.P. DE HOOFDKOSTWINNER, DAN DEZE VRAAG NIET STELLEN EN OVER OP VRAAG 19A

18a. Wat zijn (waren) het beroep en de functie van de hoofdkostwinner van het gezin?

b. In welk soort bedrijf of instelling is (was) hij (zij) werkzaam?

c. Ontvangt (ontving) hij (zij) een weekloon, een maandsalaris, of is (was) hij (zij) voor eigen rekening werkzaam of heeft hij (zij) op andere wijze inkomsten?

(Laatste) beroep:			
(Laatste) functie:			
Soort bedrijf:			
Weekloon - 1	maandsalaris - 2	eigen rekening - 3	anders - 4

19a. Behoort U tot een kerkgenootschap? | ja - v | neen - x

b. Welk kerkgenootschap is dat?

Rooms-kath. - 1	Ned.-herv. - 2	Geref. - 3	Ander - 4

c. Bent U in de afgelopen 2 weken nog één- of meermalen naar de kerk geweest?

ja - 8	neen - 9

35

ENQ.: DEZE VRAAG TE STELLEN AAN DE HOOFDKOSTWINNER OF EEN ANDERE VOLWASSENE VAN DIENS HUISHOUDING. KAART 3 OVERHANDIGEN.

20. Dan heb ik tenslotte nog een vraag die voor dit onderzoek erg belangrijk is.
Zoudt U met behulp van deze kaart willen aangeven onder welke groep het inkomen van de hoofdkostwinner valt. U kunt letter A, B, C, D of E noemen.

wil niet zeggen - 0	groep A-1	groep B-2	groep C-3	groep D-4	groep E-5	weet niet - 9

36

21. Tenslotte nog dit. Om de kans te kunnen bepalen dat ik dit gesprek met U kon voeren zou ik graag willen weten hoe het gegaan zou zijn als ik gisteravond ENQ. OP MAANDAG: ZATERDAGAVOND om deze tijd had aangebeld. Had U me dan dit interview kunnen toestaan of niet?

gespreksdag	was in de gelegenheid geweest			
	Maandag	wel - v	niet - x	weet niet - 0
	Dinsdag	wel - 1	niet - 2	weet niet - 3
	Woensdag	wel - 4	niet - 5	weet niet - 6
	Donderdag	wel - 7	niet - 8	weet niet - 9
	Vrijdag	wel - v	niet - x	weet niet - 0
	Zaterdag	wel - 1	niet - 2	weet niet - 3

37

ENQ.: EEN KRUISJE PLAATSEN IN DE EERSTE KOLOM VOOR DE DAG WAAROP HET GESPREK PLAATSVINDT EN CODECIJFER VOOR WEL, NIET OF WEET NIET ACHTER DE VOORGAANDE DAG OMCIRKELEN. VERVOLGENS VOOR ELK DER VOORGAANDE DAGEN DEZELFDE VRAAG STELLEN EN ACHTER ELKE DAG EEN CODECIJFER OMCIRKELEN.

38

22. INVULLEN ZONDER VRAGEN

Woonplaats O.P.	
Provincie	

Naam enquêteur	No. enquêteur	Datum gesprek	Volgno. gesprek

Bent U in de afgelopen 3 maanden nog één- of meermalen geweest naar:

Beroepstoneel: Gezelschappen waarin men speelt voor zijn dagelijks brood, bijv.: Nederlandse Comedie, Zuidelijk Toneel Ensemble, Amsterdams Volkstoneel, Het Noordelijk Toneel, Toneelgroep Studio. Ook buitenlandse gezelschappen.

Beroepsorkest of -koor: Orkesten of koren waarin men speelt of zingt voor zijn dagelijks brood, bijv.: Concertgebouworkest, provinciale orkesten als het Brabants of Gelders orkest; Nederlands Kamerkoor, de Nederlandse Opera, Hoofdstad Operette. Ook buitenlandse orkesten of koren.
Géén fanfare- of harmoniegezelschappen en géén plaatselijke zangverenigingen. Ook Maastreechter Staar niet noemen.

Museum, bijv.: Rijks- of Stedelijk Museum, Openluchtmuseum, Heilig Land-Stichting, Frans Hals-tentoonstelling.
Géén dierentuinen, miniatuursteden en bloemententoonstellingen. Ook Efteling en Bouwcentrum niet noemen.

Kaart 1 — Bij enquête A 1771, vraag 11

Vraag: Onder welke letter valt het inkomen van het GEZINSHOOFD nà aftrek van belastingen, pensioenpremie en premiën voor sociale verzekeringen, dus NETTO?

Groep	Per week		Per maand		Per jaar		Groep
	vanaf	tot	vanaf	tot	vanaf	tot	
A		f 57,70		f 250,-		f 3 000,-	A
B	f 57,70 -	f 96,14	f 250,- -	f 416,-	f 3 000,- -	f 4 999,-	B
C	f 96,15 -	f 134,61	f 417,- -	f 582,-	f 5 000,- -	f 6 999,-	C
D	f 134,62 -	f 230,76	f 583,- -	f 999,-	f 7 000,- -	f 11 999,-	D
E	f 230,77 of meer		f 1 000,- of meer		f 12 000,- of meer		E

Kaart 3 — Bij enquête A 1771, vraag 20

Tabel 1. Aantal bezoeken per jaar aan vermakelijkheidsinstellingen en musea, 1937 - 1962

	Bioscopen		Sportuitvoeringen		Beroepstoneel		Concerten		Totaal 1)		Musea 2)	
	abs.	per 100 inw.	abs.	per 100 inw.	abs.	per 100 inw.	abs.	per 100 inw.	abs.	per 100 inw.	abs.	per 100 inw.
	x 1 000		x 1 000		x 1 000		x 1 000		x 1 000		x 1 000	
1937	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1 404	16
1938	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1 402	16
1939	40 431	460	4 899	56	.	.	.	.	59 020	672	1 217	14
1940	33 912	382	4 174	47	.	.	.	.	48 206	543	665	7
1941	31 302	349	5 381	60	2 731	30	1 253	14	46 941	524	1 169	13
1942	42 936	475	7 380	82	3 289	36	1 276	14	62 477	691	1 119	12
1943	55 387	608	8 100	89	3 332	37	1 816	20	77 432	851	1 329	15
1944	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	883	10
1945	51 738	559	8 135	88	3 129	34	1 518	16	83 778	905	1 088	12
1946	85 891	911	15 013	159	5 595	59	2 471	26	137 201	1 456	2 020	21
1947	79 037	821	14 642	152	5 028	52	2 539	26	125 805	1 306	3 018	31
1948	75 257	768	17 447	178	3 130	32	2 337	24	124 693	1 272	2 636	27
1949	63 702	640	17 361	174	2 428	24	2 428	24	109 736	1 102	2 622	26
1950	63 898	632	16 475	163	2 306	23	2 417	24	111 062	1 098	2 616	26
1951	63 086	615	17 779	173	2 250	22	2 248	22	110 007	1 072	2 871	28
1952	63 425	611	16 281	157	2 344	23	2 151	21	109 761	1 057	3 134	30
1953	62 823	599	16 310	155	2 335	22	2 118	20	108 341	1 032	3 526	34
1954	64 101	604	14 949	141	2 336	22	2 179	21	110 003	1 036	3 552	33
1955	65 415	608	15 407	143	2 309	21	2 032	19	113 926	1 060	3 769	35
1956	68 823	632	15 737	145	2 235	21	1 740	16	115 246	1 058	5 032	46
1957	64 706	587	16 678	151	2 145	19	1 728	16	111 567	1 012	4 237	38
1958	61 788	552	15 536	139	1 870	17	2 009	18	106 621	953	4 475	40
1959	54 236	478	15 974	141	1 789	16	1 722	15	99 933	881	4 523	40
1960	54 309	473	14 152	123	1 786	16	1 636	14	101 994	888	4 767	42
1961	50 634	435	15 415	132	1 781	15	1 566	13	95 683	822	5 024	43
1962	46 151	391	14 706	125	1 804	15	2 016	17	90 368	765	5 391	46

1) Incl. overige vormen van vermaak.
2) Voor een onbekend gedeelte begrepen in de voorafgaande totaalkolom.

Tabel 2. Aantal bioscoopbezoeken per jaar per inwoner 1)

Land	1952 of 1953	1957 of 1958	1959
Oostenrijk	13,4 2)	17,4	16,3
Ierland	15,5 3)	16,0	15,4
Italië	16,0	15,0	15,1 5)
U.S.A.	16,4 2)	12,5 2)	12,4 2)
West-Duitsland (incl. Berlijn).	14,2 4)	13,8	12,0
Engeland	25,0 4)	14,5	11,5
Denemarken	13,5 2)	11,1	.
Spanje	10,4 4)	10,4	.
België	13,0	11,4	9,9
Noorwegen	9,9	9,7	9,8
Zweden	9,4	9,4	.
Frankrijk	8,9 2)4)	8,8	8,2 5)
Zwitserland	6,9 2)	7,2	7,6
Finland	7,8 2)	7,1	6,6
Nederland	6,1	5,7	4,9
Portugal	2,7 4)	2,9	.

1) Bronnen: Unesco, Film and cinemastatistics, Parijs, z.j., pag. 71-77,
Unesco, Basic facts and figures, Parijs, 1961, pag. 131-140,
Unesco, Basic facts and figures, Parijs, 1962, pag. 144-155.
De teleenheden zijn niet steeds gelijk en soms zelfs onbekend; op de regel dat uitsluitend en volledig is opgenomen het bezoek aan commerciële bioscopen voor 35 of 16 mm films, mobiele bioscopen daarbij inbegrepen, bestaan wel enige uitzonderingen. De geringe onnauwkeurigheden, die daardoor ontstaan kunnen het algemene beeld echter niet vertekenen. De cijfers zijn gebaseerd op het aantal verkochte kaartjes per jaar en hebben dus betrekking op het bezoek dat onder vermakelijkheidsbelasting valt.
2) Voorlopig of geschat cijfer.
3) Betreft 1950.
4) Betreft 1954.
5) Betreft 1960.

Tabel 3. Aantal bioscoopbezoekers in procenten van de bevolking 1)

	1960			1962		
	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen
TOTAAL	54	55	54	44	43	44
waaronder:						
per leeftijdsgroep						
12 - 17 jaar	75	76	74	74	73	74
18 - 39 jaar, totaal	65	68	62	57	59	55
waarvan ongehuwd	.	.	.	84	85	84
gehuwd	.	.	.	42	42	42
40 - 59 jaar	42	40	44	28	28	29
60 jaar en ouder	21	16	26	15	15	15
per sociaal milieu						
agrarische bevolking	28	29	28	34	30	38
arbeiders	50	52	47	39	41	36
risicodragende middenstand	53	58	49	43	39	45
loontrekkende middenstand	63	62	64	54	50	56
leidinggevenden en welgestelden	69	67	70	63	61	65
per onderwijsniveau						
schoolgaanden	72	76	68	72	74	70
niet schoolgaanden						
g.l.o.	41	39	42	30	27	32
l.n.o.	58	57	60	49	48	50
u.l.o.	69	65	73	55	48	63
v.h.m.o. en w.o.	67	63	73	53	52	55
per kerkgenootschap						
rooms-katholiek	55	56	54	45	44	45
Ned.-hervormd, totaal	48	52	44	42	41	42
waarvan kerks	46	48	45	45	46	43
onkerks	50	56	44	41	39	42
gereformeerd	39	39	40	32	37	27
geen kerkgenootschap	62	59	65	51	49	54
per woonmilieu						
grote steden	62	65	60	55	54	56
middelgrote steden	60	60	60	47	46	48
kleine steden	49	50	47	41	40	42
niet-agrarisch platteland	44	46	42	38	38	40
agrarisch platteland				37	37	37

1) Een of meer bezoeken in het afgelopen jaar.

Tabel 4. Verdeling van het bioscoopbezoek, in procenten van de bevolkingsgroepen per geslacht

	Mannen				Vrouwen			
	Laatste bezoek 1), afgelopen							
	week	maand	half-jaar	jaar	week	maand	half-jaar	jaar
TOTAAL 1955/'56	15	36	56 2)	62 2)	10	33	55 2)	61 2)
1960	11	29	47	55	9	25	46	54
1962	8	20	36	43	6	19	36	44
waaronder:								
per leeftijdsgroep								
12 - 17 jaar	21	47	69	73	15	42	65	74
18 - 39 jaar								
ongehuwd	20	48	75	85	18	47	77	84
gehuwd	4	14	31	42	3	12	30	42
40 - 59 jaar	3	9	22	28	3	9	23	29
60 jaar en ouder	2	5	11	15	2	6	10	15
per sociaal milieu								
agrarische bevolking	5	15	25	30	3	13	31	38
arbeiders	10	21	35	41	6	17	31	36
risicodragende middenstand	6	18	32	39	7	22	36	45
loontrekkende middenstand	4	18	40	50	8	22	45	56
leidinggevenden en welgestelden	14	33	58	61	10	26	52	65
per onderwijsniveau								
schoolgaanden	18	43	70	74	15	36	63	70
niet schoolgaanden								
g.l.o.	7	15	23	27	4	14	26	32
l.n.o.	7	20	38	48	5	20	40	50
u.l.o.	5	17	38	48	11	26	52	63
v.h.m.o. en w.o.	7	22	45	52	7	22	45	55
per kerkgenootschap								
rooms-katholiek	10	23	39	44	6	19	38	45
Ned.-hervormd, totaal	5	13	32	41	6	17	32	42
waarvan kerks	6	12	33	46	6	18	32	43
onkerks	5	15	32	39	7	17	33	42
gereformeerd	6	15	31	37	3	11	21	27
geen kerkgenootschap	9	26	41	49	9	25	46	54
per woonmilieu								
grote steden	11	31	47	54	9	27	48	56
middelgrote steden	9	20	37	46	6	21	39	48
kleine steden	6	15	33	40	6	14	36	42
niet-agrarisch platteland	8	20	33	38	6	17	31	40
agrarisch platteland	6	15	31	37	6	15	31	37
per televisiebezit								
geen televisie	7	21	40	47	8	20	38	46
met televisie, totaal	9	20	33	40	5	18	34	42
waarvan aangeschaft in								
1957 of eerder	8	18	34	37	7	23	41	49
1958	10	17	24	31	6	15	38	44
1959	11	18	30	35	7	16	30	36
1960	9	22	33	40	5	19	33	42
1961	5	16	33	39	3	17	30	38
1962	11	25	39	50	4	19	34	43

1) Cumulatieve aantallen.
2) Geschat.

Tabel 5. Gemiddeld aantal bioscoopbezoeken per persoon, per jaar

	1960			1962		
	Totaal	waarvan		Totaal	waarvan	
		met televisie	zonder televisie		met televisie	zonder televisie
TOTAAL	5	4	5	4	4	4
waaronder:						
per geslacht						
mannen	6	5	6	4	5	3
vrouwen	5	4	5	3	4	4
per leeftijdsgroep						
12 - 17 jaar	10	10	10	10	12	8
18 - 39 jaar, totaal	8	7	8	5	5	5
waarvan ongehuwd	.	.	.	11	12	11
gehuwd	.	.	.	2	1	3
40 - 59 jaar	3	2	3	2	1	3
60 jaar en ouder	2	1	2	1	1	1
per sociaal milieu						
agrarische bevolking	2	2	2	2	2	2
arbeiders	5	5	5	4	4	3
risicodragende middenstand	6	5	7	4	3	4
loontrekkende middenstand	5	4	6	3	3	4
leidinggevenden en welgestelden	7	5	9	6	4	8
per onderwijsniveau						
schoolgaanden	7	6	8	9	9	8
niet schoolgaanden						
g.l.o.	4	3	4	3	3	2
l.n.o.	7	6	7	3	3	3
u.l.o.	7	7	7	4	4	4
v.h.m.o. en w.o.	6	5	6	4	3	5
per kerkgenootschap						
rooms-katholiek	7	5	8	4	4	4
Ned.-hervormd, totaal	4	3	4	3	3	4
waarvan kerks	.	.	.	3	4	3
onkerks	.	.	.	3	3	4
gereformeerd	4	2	4	3	4	2
geen kerkgenootschap	6	5	6	5	4	5
per woonmilieu						
grote steden	6	5	7	6	5	6
middelgrote steden	6	5	7	4	4	4
kleine steden	4	4	3	3	3	4
niet-agrarisch platteland	4	4	4	4	4	4
agrarisch platteland				3	3	3

Tabel 6. Verdeling van het bioscoopbezoek, in procenten van de bevolkingsgroepen met en zonder televisie thuis

	Met televisie				Zonder televisie			
	Laatste bezoek, 1) afgelopen							
	week	maand	half-jaar	jaar	week	maand	half-jaar	jaar
TOTAAL 1960	9	23	40	48	9	27	48	55
1962	7	19	34	41	8	21	40	47
waaronder:								
per geslacht								
mannen	9	20	33	40	7	21	40	47
vrouwen	5	18	34	42	8	20	38	46
per leeftijdsgroep								
12 - 17 jaar	21	50	70	77	14	38	63	70
18 - 39 jaar								
ongehuwd	18	46	74	83	21	50	78	86
gehuwd	2	9	23	33	5	15	37	49
40 - 59 jaar	2	5	17	23	3	12	28	33
60 jaar en ouder	1	4	8	12	2	6	12	17
per sociaal milieu								
agrarische bevolking	3	13	27	34	4	14	28	33
arbeiders	8	20	31	37	8	19	36	41
risicodragende middenstand	6	20	35	43	8	21	34	43
loontrekkende middenstand	5	17	35	45	7	23	50	62
leidinggevenden en welgestelden	11	23	46	53	14	38	66	75
per onderwijsniveau								
schoolgaanden	18	42	67	73	16	38	67	72
niet schoolgaanden								
g.l.o.	5	15	24	30	5	13	24	29
l.n.o.	5	16	31	40	7	23	45	56
u.l.o.	8	20	44	54	8	22	45	56
v.h.m.o. en w.o.	7	16	31	35	7	26	55	67
per kerkgenootschap								
rooms-katholiek	8	20	36	43	8	21	41	46
Ned.-hervormd, totaal	6	14	28	35	6	17	36	47
waarvan kerks	8	16	33	44	5	15	32	44
onkerks	5	13	25	30	6	18	39	50
gereformeerd	8	16	26	34	3	12	26	31
geen kerkgenootschap	7	23	37	45	11	28	50	59
per woonmilieu								
grote steden	8	24	40	48	13	35	57	64
middelgrote steden	7	22	36	45	8	19	41	50
kleine steden	6	13	29	33	7	16	38	47
niet-agrarisch platteland	6	18	30	36	8	19	33	41
agrarisch platteland	7	13	27	35	5	16	33	39

1) Cumulatieve aantallen.

Tabel 7. Aantal bezoekers van voetbalwedstrijden, in procenten van de bevolking 1)

	1960			1962		
	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen
TOTAAL	29	46	14	27	42	13
waaronder:						
per leeftijdsgroep						
12 - 17 jaar	48	67	30	39	54	23
18 - 39 jaar, totaal	34	49	19	32	52	15
waarvan ongehuwd	.	.	.	40	57	22
gehuwd	.	.	.	27	49	12
40 - 59 jaar	25	44	8	24	39	10
60 jaar en ouder	7	15	1	10	17	1
per sociaal milieu						
agrarische bevolking	24	36	11	25	33	17
arbeiders	31	48	14	32	47	15
risicodragende middenstand	29	44	16	24	41	10
loontrekkende middenstand	32	50	17	26	41	11
leidinggevenden en welgestelden	20	33	7	20	35	6
per onderwijsniveau						
schoolgaanden	46	62	26	40	55	23
niet schoolgaanden						
g.l.o.	23	40	12	23	39	11
l.n.o.	37	50	18	32	44	14
u.l.o.	33	50	12	27	41	12
v.h.m.o. en w.o.	24	32	10	22	35	5
per kerkgenootschap						
rooms-katholiek	34	52	18	33	51	14
Ned.-hervormd, totaal	25	42	10	25	39	12
waarvan kerks	21	35	7	19	35	6
onkerks	29	48	12	28	41	15
gereformeerd	18	27	12	15	26	5
geen kerkgenootschap	34	49	17	28	39	16
per woonmilieu						
grote steden	25	40	12	22	35	12
middelgrote steden	27	45	11	27	43	10
kleine steden	31	49	14	23	43	7
niet-agrarisch platteland	33	49	19	28	45	11
agrarisch platteland				32	45	20

1) Een of meer bezoeken in het afgelopen jaar.

Tabel 8. Verdeling van het bezoek aan voetbalwedstrijden, in procenten van de bevolkingsgroepen

	Totaal				Mannen				Vrouwen			
	Laatste bezoek, 1) afgelopen											
	jaar	half-jaar	mnd.	week	jaar	half-jaar	mnd.	week	jaar	half-jaar	mnd.	week
TOTAAL 1960	29	25	19	9	46	41	33	16	14	11	7	3
1962	27	24	19	7	42	39	31	13	13	11	7	2
waaronder:												
per leeftijdsgroep												
12 - 17 jaar	39	35	26	9	54	49	40	16	23	20	11	2
18 - 39 jaar												
ongehuwd	40	36	28	12	57	53	41	19	22	17	13	3
gehuwd	27	24	19	7	49	45	37	15	12	11	8	2
40 - 59 jaar	24	22	17	7	39	36	30	12	10	8	5	2
60 jaar en ouder	10	9	8	2	17	15	13	4	1	0	0	-
per sociaal milieu												
agrarische bevolking	25	23	17	7	33	32	26	13	17	14	7	1
arbeiders	32	29	23	9	47	44	37	16	15	13	9	2
risicodragende middenstand	24	22	18	7	41	38	32	13	10	8	5	1
loontrekkende middenstand	26	23	17	5	41	37	28	9	11	9	5	0
leidinggevenden en welgestelden	20	16	11	4	35	28	19	8	6	4	3	1
per onderwijsniveau												
schoolgaanden	40	35	26	9	55	49	39	15	23	20	12	1
niet schoolgaanden												
g.l.o.	23	21	17	6	39	36	31	12	11	9	5	1
l.n.o.	32	30	24	11	44	41	33	17	14	12	9	2
u.l.o.	27	25	19	6	41	38	30	11	12	10	7	1
v.h.m.o. en w.o.	22	19	13	4	35	29	20	6	5	5	3	2
per kerkgenootschap												
rooms-katholiek	33	30	24	11	51	47	39	19	14	12	8	2
Ned.-hervormd, totaal	25	23	17	5	39	36	28	9	12	10	5	1
waarvan kerks	19	17	12	3	35	32	24	7	6	5	3	0
onkerks	28	26	19	6	41	38	31	10	15	13	7	2
gereformeerd	15	12	8	4	26	22	15	9	5	3	1	-
geen kerkgenootschap	28	25	21	6	39	36	30	9	16	12	9	1
per woonmilieu												
grote steden	22	19	14	5	35	31	24	10	12	9	6	1
middelgrote steden	27	24	18	6	43	38	29	10	10	8	5	1
kleine steden	23	21	18	5	43	39	35	11	7	7	4	0
niet-agrarisch platteland	28	25	19	8	45	42	35	17	11	8	4	0
agrarisch platteland	32	30	24	9	45	43	36	15	20	18	12	3
per televisiebezit												
geen televisie	25	22	17	7	40	36	29	14	12	10	6	2
met televisie, totaal	30	28	22	7	45	42	34	12	14	12	8	1
waarvan aangeschaft in:												
1957 of eerder	25	23	21	6	36	33	30	11	14	14	12	2
1958	30	25	18	8	48	43	32	13	14	10	6	2
1959	31	28	23	7	45	43	35	13	18	14	11	-
1960	31	28	18	7	47	42	29	10	12	11	4	2
1961	33	32	28	8	48	47	42	12	12	10	7	1
1962	28	27	22	7	43	42	33	12	13	12	11	2

1) Cumulatieve aantallen.

Tabel 9. Aantal bezoekers van voetbalwedstrijden, in procenten van de bevolking met en zonder televisie thuis

	Bezoekers 1)			
	met televisie		zonder televisie	
	1960	1962	1960	1962
TOTAAL	30	30	29	25
waaronder:				
per geslacht				
mannen	48	45	45	40
vrouwen	13	14	15	12
per leeftijdsgroep				
12 - 17 jaar	45	36	50	42
18 - 39 jaar, totaal	37	36	32	29
waarvan ongehuwd	.	44	.	37
gehuwd	.	31	.	24
40 - 59 jaar	25	28	25	21
60 jaar en ouder	10	11	6	10
per sociaal milieu				
agrarische bevolking	19	28	25	25
arbeiders	32	33	31	28
risicodragende middenstand	28	26	29	21
loontrekkende middenstand	33	28	32	25
leidinggevenden en welgestelden	22	27	18	11
per onderwijsniveau				
schoolgaanden	44	35	47	44
niet schoolgaanden				
g.l.o.	23	26	23	18
l.n.o.	39	33	37	32
u.l.o.	38	30	30	24
v.h.m.o. en w.o.	27	32	23	16
per kerkgenootschap				
rooms-katholiek	31	33	35	32
Ned.-hervormd, totaal	25	24	25	25
waarvan kerks	17	16	22	21
onkerks	28	28	29	29
gereformeerd	18	20	18	13
geen kerkgenootschap	37	33	32	23
per woonmilieu				
grote steden	29	29	22	16
middelgrote steden	30	28	26	25
kleine steden	31	24	32	23
niet-agrarisch platteland	33	30	33	26
agrarisch platteland		38		30

1) Een of meer bezoeken in het afgelopen jaar.

Tabel 10. Bezoekers van uitvoeringen door beroepstoneel en -orkest en musea, in procenten van de bevolking 1)

	Uitvoering door beroepstoneel			Concert door beroepsorkest of -koor			Museum		
	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen
TOTAAL	10	8	12	7	7	8	12	13	11
waaronder:									
per leeftijdsgroep									
12 - 17 jaar	8	7	9	9	8	10	19	20	19
18 - 39 jaar									
ongehuwd	14	12	17	12	14	11	15	13	18
gehuwd	8	6	10	6	5	6	8	11	6
40 - 59 jaar	11	8	14	7	6	8	12	12	11
60 jaar en ouder	7	7	7	6	6	6	9	10	8
per sociaal milieu									
agrarische bevolking	5	4	6	4	5	3	4	3	6
arbeiders	6	5	6	4	4	3	8	8	8
risicodragende middenstand	9	5	12	5	4	5	9	8	11
loontrekkende middenstand	15	13	18	13	13	14	18	21	16
leidinggevenden en welgestelden	25	20	29	21	16	27	29	31	26
per onderwijsniveau									
schoolgaanden	11	9	13	15	13	18	26	25	27
niet schoolgaanden									
g.l.o.	5	3	7	4	4	4	6	6	6
l.n.o.	9	6	12	5	5	4	9	9	9
u.l.o.	19	15	23	11	8	14	15	14	15
v.h.m.o. en w.o.	21	19	25	19	18	21	25	26	24
per kerkgenootschap									
rooms-katholiek	9	9	10	7	8	5	10	12	9
Ned.-hervormd, totaal	9	7	11	8	7	8	11	13	9
waarvan kerks	9	7	11	9	7	10	14	16	12
onkerks	9	7	11	7	7	7	9	11	7
gereformeerd	8	9	7	9	10	9	14	13	13
geen kerkgenootschap	12	8	17	7	6	8	14	13	14
per woonmilieu									
grote steden	11	9	14	11	10	11	16	16	16
middelgrote steden	12	10	14	8	9	7	15	16	14
kleine steden	11	9	12	9	7	11	9	10	8
niet-agrarisch platteland	7	6	8	6	6	5	9	11	8
agrarisch platteland	8	6	9	5	5	5	8	7	9

1) Een of meer bezoeken in de afgelopen 3 maanden.

Tabel 11. Bezoekers van uitvoeringen door beroepstoneel en -orkest en musea, in procenten van de bevolking met en zonder televisie thuis 1)

	Uitvoering door beroepstoneel			Concert door beroepsorkest of -koor			Museum		
	Totaal	waarvan		Totaal	waarvan		Totaal	waarvan	
		met	zonder		met	zonder		met	zonder
		televisie			televisie			televisie	
TOTAAL	10	9	10	7	6	9	12	12	12
waaronder:									
per geslacht									
mannen	8	8	8	7	6	9	13	13	12
vrouwen	12	11	12	8	6	9	11	10	12
per leeftijdsgroep									
12 - 17 jaar	8	10	6	9	10	8	19	21	18
18 - 39 jaar									
ongehuwd	14	12	17	12	10	15	15	15	16
gehuwd	8	8	9	6	4	7	8	7	9
40 - 59 jaar	11	11	11	7	4	8	12	11	12
60 jaar en ouder	7	6	8	6	4	8	9	9	9
per sociaal milieu									
agrarische bevolking	5	3	6	4	3	4	4	3	5
arbeiders	6	6	6	4	4	3	8	9	8
risicodragende middenstand	9	10	7	5	1	9	9	8	11
loontrekkende middenstand	15	11	20	13	10	17	18	17	20
leidinggevenden en welgestelden	25	24	26	21	17	27	29	24	35
per onderwijsniveau									
schoolgaanden	11	13	10	15	15	15	26	30	23
niet schoolgaanden									
g.l.o.	5	5	5	4	3	4	6	6	7
l.n.o.	9	9	8	5	4	6	9	10	8
u.l.o.	19	16	22	11	11	11	15	15	15
v.h.m.o. en w.o.	21	17	24	19	8	27	25	18	30
per kerkgenootschap									
rooms-katholiek	9	10	9	7	6	7	10	11	9
Ned.-hervormd, totaal	9	9	9	8	6	9	11	9	13
waarvan kerks	9	12	8	9	5	10	14	12	15
onkerks	9	7	10	7	6	8	9	7	11
gereformeerd	8	6	8	9	6	11	14	13	14
geen kerkgenootschap	12	10	16	7	6	8	14	14	15
per woonmilieu									
grote steden	11	9	15	11	7	15	16	14	18
middelgrote steden	12	10	15	8	5	12	15	13	17
kleine steden	11	11	11	9	8	11	9	7	10
niet-agrarisch platteland	7	7	7	6	6	5	9	9	10
agrarisch platteland	8	10	7	5	4	5	8	8	8

1) Een of meer bezoeken in de afgelopen 3 maanden.

Tabel 12. Aantal lezers van boeken 1), in procenten van de bevolking

	1955/'56			1960			1962		
	Tot.	M.	V.	Tot.	M.	V.	Tot.	M.	V.
TOTAAL	52	52	53	49	48	50	50	47	53
waaronder:									
per leeftijdsgroep									
12 - 17 jaar	76	73	80	69	65	73	63	56	71
18 - 39 jaar, totaal	53	54	53	55	54	55	53	52	54
waarvan ongehuwd	.	.	.	.	.	.	59	57	61
gehuwd	.	.	.	.	.	.	49	48	50
40 - 59 jaar	45	45	46	39	36	41	46	43	49
60 jaar en ouder	42	42	42	32	30	34	39	39	39
per sociaal milieu									
agrarische bevolking	35	34	36	27	24	31	40	37	44
arbeiders	49	51	46	42	42	42	46	43	48
risicodragende middenstand	47	44	50	48	44	51	47	39	53
loontrekkende middenstand	63	62	64	62	61	63	60	58	61
leidinggevenden en welgestelden	70	68	73	67	66	67	67	66	67
per onderwijsniveau									
schoolgaanden	.	.	.	77	76	78	69	67	72
niet schoolgaanden									
g.l.o.	.	.	.	36	31	40	39	34	43
l.n.o.	.	.	.	47	44	52	48	46	52
u.l.o.	.	.	.	62	57	69	60	52	69
v.h.m.o. en w.o.	.	.	.	68	70	67	72	69	79
per kerkgenootschap									
rooms-katholiek	45	46	44	45	46	45	46	43	49
Ned.-hervormd, totaal	52	50	54	46	45	47	49	47	52
waarvan kerks	56	57	56	50	45	54	56	54	58
onkerks	49	46	53	43	44	41	45	43	47
gereformeerd	63	61	65	58	51	63	60	61	60
geen kerkgenootschap	58	60	57	54	50	58	52	48	56
per woonmilieu									
grote steden	.	.	.	52	54	51	55	55	55
middelgrote steden	.	.	.	52	47	56	52	48	57
kleine steden	.	.	.	54	49	60	46	46	46
niet-agrarisch platteland	.	.	.	42	42	43	48	44	53
agrarisch platteland							46	43	49

1) Een of meer boeken uitgelezen in de afgelopen maand.

Tabel 13. Aantal lezers van boeken 1), in procenten van de bevolking met en zonder televisie thuis

	Met televisie		Zonder televisie	
	1960	1962	1960	1962
TOTAAL	44	46	51	54
waaronder:				
per geslacht				
mannen	45	44	49	51
vrouwen	44	48	52	57
per leeftijdsgroep				
12 - 17 jaar	62	57	72	71
18 - 39 jaar, totaal	47	49	58	57
waarvan ongehuwd	.	59	.	60
gehuwd	.	43	.	55
40 - 59 jaar	40	41	39	50
60 jaar en ouder	31	35	32	43
per sociaal milieu				
agrarische bevolking	22	30	28	45
arbeiders	39	40	44	51
risicodragende middenstand	38	44	52	49
loontrekkende middenstand	53	56	66	64
leidinggevenden en welgestelden	60	60	71	75
per onderwijsniveau				
schoolgaanden	69	63	80	74
niet schoolgaanden				
g.l.o.	35	35	37	43
l.n.o.	41	42	50	53
u.l.o.	54	60	66	60
v.h.m.o. en w.o.	67	68	69	76
per kerkgenootschap				
rooms-katholiek	41	42	48	50
Ned.-hervormd, totaal	44	45	46	53
waarvan kerks	48	55	50	56
onkerks	42	42	43	49
gereformeerd	42	52	60	64
geen kerkgenootschap	51	50	56	54
per woonmilieu				
grote steden	48	51	55	61
middelgrote steden	45	49	55	56
kleine steden	42	42	60	51
niet-agrarisch platteland	41	40	43	56
agrarisch platteland		41		49

1) Een of meer boeken uitgelezen in de afgelopen maand.

Tabel 14. Aantal personen dat zingt en/of één of meer muziekinstrumenten bespeelt in procenten van de bevolking en per muziekinstrument in procenten van het totaal aantal bespelers.

	1955/'56			1962		
	T	M	V	T	M	V
Aantal personen dat:						
a. niet zingt en niet speelt	77	75	78	82	81	83
b. zingt	6	5	7	5	4	5
c. één of meer instrumenten bespeelt	19	21	17	15	17	14
waarvan (regel c = 100%):						
piano	39	20	57	36	25	50
viool	7	10	5	4	4	4
blokfluit	8	7	9	9	8	11
mondharmonica	16	23	8	9	14	4
accordeon	9	12	6	10	13	7
orgel (harmonium)	14	13	15	12	12	12
gitaar	13	13	13	17	16	17
ander tokkelinstrument				3	4	2
koperinstrument	9	17	2	13	21	5
ander instrument	4	6	1	5	9	1

Tabel 15. Aantal personen dat zingt en/of één of meer muziekinstrumenten bespeelt, in procenten van de bevolking

	Zingen						Het bespelen van één of meer muziekinstrumenten						Totaal (zonder dubbel tellingen)	
	T	M	V	T	M	V	T	M	V	T	M	V		
	1955/'56			1962			1955/'56			1962			1955/'56	1962
TOTAAL	6	5	7	5	4	5	19	21	17	15	17	14	23	18
waaronder:														
per leeftijdsgroep														
12 - 17 jaar	8	5	10	6	4	8	28	27	30	28	26	29	34	31
18 - 39 jaar, totaal	7	6	9	5	5	5	22	26	19	16	20	13	.	20
waarvan ongehuwd	.	.	.	7	5	9	.	.	.	24	26	21	.	29
gehuwd	.	.	.	3	4	3	.	.	.	12	15	9	.	14
40 - 59 jaar	6	6	6	5	4	6	14	15	13	12	13	11	19	15
60 jaar en ouder	3	3	3	3	4	1	8	8	8	7	8	5	11	9
per sociaal milieu														
agrarische bevolking	6	4	8	5	3	7	11	15	7	10	10	10	16	14
arbeiders	6	5	7	4	4	4	13	18	9	11	15	8	18	14
risicodragende middenstand	8	7	8	5	4	7	17	16	19	14	15	11	23	18
loontrekkende middenstand	8	6	9	6	5	7	25	25	26	23	23	22	31	26
leidinggevenden en welgestelden	5	4	6	4	4	3	38	33	43	27	21	33	40	29
per onderwijsniveau														
schoolgaanden	.	.	.	7	5	9	.	.	.	32	30	35	.	36
niet schoolgaanden														
g.l.o.	.	.	.	4	4	3	.	.	.	8	11	6	.	11
l.n.o.	.	.	.	6	3	9	.	.	.	13	15	11	.	18
u.l.o.	.	.	.	5	4	5	.	.	.	17	16	18	.	20
v.h.m.o. en w.o.	.	.	.	5	6	4	.	.	.	31	24	41	.	32
per kerkgenootschap														
rooms-katholiek	6	6	5	4	5	3	15	17	13	11	15	8	21	14
Ned.-hervormd, totaal	7	4	9	5	3	7	20	22	17	19	21	17	27	22
waarvan kerks	10	6	14	7	5	8	23	26	20	23	23	23	30	28
onkerks	5	4	6	4	2	5	18	19	16	16	19	12	21	18
gereformeerd	10	8	12	8	7	8	27	28	27	15	17	15	37	22
geen kerkgenootschap	4	4	5	3	2	4	19	19	18	15	14	16	23	17
per woonmilieu														
grote steden	5	7	3	3	2	4	20	20	20	17	18	16	23	19
middelgrote steden	5	6	4	5	5	5	21	21	21	15	16	14	25	18
kleine steden	5	4	5	3	3	3	17	18	16	14	14	15	21	17
niet-agrarisch platteland	8	8	9	6	7	5	17	21	14	12	14	9	24	16
agrarisch platteland				6	4	8				15	16	13		19
per televisiebezit														
zonder televisie	.	.	.	6	6	6	.	.	.	16	17	14	.	20
met televisie, totaal	.	.	.	3	3	4	.	.	.	15	16	13	.	16
waarvan aangeschaft in														
1957 of eerder	.	.	.	2	1	4	.	.	.	17	20	14	.	19
1958	.	.	.	4	4	4	.	.	.	18	20	17	.	20
1959	.	.	.	2	1	3	.	.	.	11	12	11	.	13
1960	.	.	.	5	5	5	.	.	.	15	15	14	.	17
1961	.	.	.	3	3	2	.	.	.	10	11	9	.	13
1962	.	.	.	3	2	3	.	.	.	16	21	11	.	18

Tabel 16. Aantal bespelers van muziekinstrumenten naar soort instrument, in procenten van het totaal aantal bespelers

	Totaal (zonder dubbeltellingen)	waarvan									
		piano	viool	blokfluit	mondhar-monica	accordeon	orgel	gitaar	ander tokkel-instrument	koper instrument	ander instrument
TOTAAL	100	36	4	9	9	10	12	17	3	13	5
waaronder:											
per geslacht											
mannen	100	25	4	8	14	13	12	16	4	21	9
vrouwen	100	50	4	11	4	7	12	17	2	5	1
per leeftijdsgroep											
12 - 17 jaar	100	27	0	18	5	10	10	32	3	9	5
18 - 39 jaar											
ongehuwd	100	38	-	9	15	14	8	15	3	15	7
gehuwd	100	27	5	7	13	10	17	18	2	14	5
40 - 59 jaar	100	48	7	3	8	9	13	4	4	17	2
60 jaar en ouder	100	49	19	2	3	7	14	3	7	8	8
per sociaal milieu											
agrarische bevolking	100	3	3	7	18	10	21	13	3	21	13
arbeiders	100	13	4	5	14	17	7	27	5	17	8
risicodragende middenstand.	100	40	4	8	9	7	21	14	1	14	4
loontrekkende middenstand .	100	48	5	14	5	9	13	12	2	11	2
leidinggevenden en welgestelden	100	77	3	5	2	2	6	8	4	8	3
per onderwijsniveau											
schoolgaanden	100	34	0	20	4	8	7	22	2	12	7
niet schoolgaanden											
g.l.o.	100	23	4	3	16	14	13	15	2	14	7
l.n.o.	100	22	5	5	16	15	16	22	10	22	8
u.l.o.	100	51	5	8	9	9	8	14	2	8	2
v.h.m.o. en w.o.	100	60	8	6	1	3	17	7	1	10	-
per kerkgenootschap											
rooms-katholiek	100	35	2	9	16	6	3	21	4	14	9
Ned.-hervormd, totaal	100	37	4	8	4	12	15	15	3	18	3
waarvan kerks	100	36	1	11	4	7	27	11	2	17	3
onkerks	100	37	8	4	3	17	3	20	4	18	3
gereformeerd	100	28	4	14	10	1	49	9	-	8	3
geen kerkgenootschap	100	38	5	7	10	17	-	19	5	13	6
per woonmilieu											
grote steden	100	45	5	9	8	10	8	23	2	7	-
middelgrote steden	100	45	7	15	8	9	6	10	5	7	8
kleine steden	100	33	-	8	11	17	15	13	6	11	7
niet-agrarisch platteland .	100	36	1	6	8	10	11	24	1	14	8
agrarisch platteland	100	18	5	8	11	10	23	11	4	26	5
per televisiebezit											
geen televisie	100	36	6	11	7	8	18	13	3	13	4
met televisie totaal	100	37	2	7	12	13	4	21	3	14	6
waarvan aangeschaft in											
1957 of eerder	100	38	3	9	14	17	3	23	-	8	9
1958	100	37	5	7	4	9	4	23	4	9	7
1959	100	45	-	5	5	9	2	27	2	14	9
1960	100	35	-	8	12	8	1	16	3	23	4
1961	100	38	2	2	20	26	8	8	4	22	4
1962	100	32	-	6	14	12	5	27	8	13	6

Tabel 17. Aantal personen dat zingt en/of één of meer muziekinstrumenten bespeelt, in procenten van de bevolking met en zonder televisie thuis

	Zingen			Het bespelen van één of meer muziek-instrumenten		
	Totaal	waarvan		Totaal	waarvan	
		met televisie	zonder televisie		met televisie	zonder televisie
TOTAAL	5	3	6	15	15	16
waaronder:						
per geslacht						
mannen	4	3	6	17	16	17
vrouwen	5	4	6	14	13	14
per leeftijdsgroep						
12 - 17 jaar	6	5	7	28	26	29
18 - 39 jaar						
ongehuwd	7	5	9	24	21	26
gehuwd	3	2	4	12	12	12
40 - 59 jaar	5	2	7	12	11	12
60 jaar en ouder	3	3	2	7	7	7
per sociaal milieu						
agrarische bevolking	5	2	6	10	8	11
arbeiders	4	3	5	11	13	10
risicodragende middenstand	5	2	8	14	11	14
loontrekkende middenstand	6	4	8	23	19	26
leidinggevenden en welgestelden	4	5	2	27	23	31
per onderwijsniveau						
schoolgaanden	7	5	8	32	30	35
niet schoolgaanden						
g.l.o.	4	2	5	8	10	6
l.n.o.	6	4	7	13	12	15
u.l.o.	5	3	7	17	17	17
v.h.m.o. en w.o.	5	4	6	31	23	36
per kerkgenootschap						
rooms-katholiek	4	4	5	11	13	10
Ned.-hervormd, totaal	5	3	6	19	17	20
waarvan kerks	7	4	8	23	23	24
onkerks	4	3	5	16	15	17
gereformeerd	8	4	9	15	9	18
geen kerkgenootschap	3	2	4	15	14	16
per woonmilieu						
grote steden	3	3	3	17	16	18
middelgrote steden	5	4	6	15	14	16
kleine steden	3	2	4	14	13	17
niet-agrarisch platteland	6	5	7	12	11	12
agrarisch platteland	6	2	8	15	14	15

Tabel 18. Aantal bespelers van muziekinstrumenten naar soort instrument, in procenten van het totaal aantal bespelers met en zonder televisie thuis

	Totaal aantal bespelers		waarvan																			
			piano		viool		blok-fluit		mond-harmonica		accordeon		orgel		gitaar		ander tokkelinstrument		koperinstrument		ander instrument	
	A 1)	B 1)	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
TOTAAL	100	100	37	36	2	6	7	11	12	7	13	8	4	18	21	13	3	3	14	13	6	4
waaronder:																						
per geslacht																						
mannen	100	100	23	26	1	6	4	11	17	11	16	9	2	21	20	13	4	4	23	19	11	7
vrouwen	100	100	55	46	2	6	10	11	5	2	9	6	6	16	23	12	2	2	2	6	1	1
per leeftijdsgroep																						
12 - 17 jaar	100	100	32	23	-	1	14	22	4	6	8	11	2	17	41	24	5	1	12	7	4	7
18 - 39 jaar																						
ongehuwd	100	100	44	34	-	-	7	10	17	13	18	10	-	14	20	11	-	5	13	17	7	8
gehuwd	100	100	27	27	3	7	5	8	15	10	14	6	8	25	19	17	-	5	16	12	8	3
40 - 59 jaar	100	100	46	50	4	9	-	5	18	-	17	3	3	20	7	2	5	2	15	19	5	-
60 jaar en ouder	100	100	38	60	3	33	3	-	3	3	3	10	14	13	7	-	7	7	17	-	14	3
per sociaal milieu																						
agrarische bevolking	100	100	-	4	-	4	-	8	8	21	-	12	-	27	23	10	15	-	46	15	23	10
arbeiders	100	100	15	11	3	5	4	6	14	13	18	16	3	13	32	21	3	7	15	20	12	5
risicodragende middenstand	100	100	37	43	2	5	-	14	13	5	11	4	2	36	13	14	-	2	17	11	4	4
loontrekkende middenstand	100	100	43	51	2	7	12	16	12	1	14	5	5	19	18	7	3	2	13	9	2	2
leidinggevenden en welgestelden	100	100	93	63	-	6	5	5	4	-	4	-	5	6	7	10	5	3	5	10	0	5
per onderwijsniveau																						
schoolgaanden	100	100	31	37	-	1	18	22	2	5	7	9	-	13	37	12	4	1	14	11	4	8
niet schoolgaanden																						
g.l.o.	100	100	22	26	2	7	2	5	17	15	17	11	3	28	16	15	2	2	19	7	10	2
l.n.o.	100	100	26	19	2	7	5	5	20	13	23	9	10	20	23	21	10	9	25	20	10	7
u.l.o.	100	100	66	36	2	8	3	12	17	2	9	9	2	14	14	14	-	3	2	15	3	2
v.h.m.o. en w.o.	100	100	67	57	4	10	4	6	2	-	9	1	9	20	13	4	-	2	7	12	-	-
per kerkgenootschap																						
rooms-katholiek	100	100	38	30	1	4	7	13	18	13	7	6	-	8	20	22	3	5	16	10	8	11
Ned.-hervormd	100	100	37	37	1	7	5	9	5	3	14	11	4	23	20	13	4	2	19	17	5	2
gereformeerd	100	100	46	25	-	5	15	14	23	8	-	1	69	45	23	6	-	-	-	9	-	4
geen kerkgenootschap	100	100	36	40	5	4	5	10	14	6	21	11	-	-	24	12	3	7	10	17	8	3
per woonmilieu																						
grote steden	100	100	35	56	1	10	7	10	7	9	12	7	5	10	33	11	3	-	5	8	-	-
middelgrote steden	100	100	44	46	5	9	11	20	11	3	12	5	3	9	9	10	6	5	7	7	10	6
kleine steden	100	100	36	31	-	-	3	11	15	9	27	11	6	20	24	6	-	9	18	7	3	9
niet-agrarisch platteland	100	100	37	36	-	3	-	10	5	11	13	9	2	19	29	21	-	1	17	11	13	5
agrarisch platteland	100	100	29	13	2	6	6	8	25	4	13	8	5	32	14	10	5	4	32	24	6	4

1) A = met televisie, B = zonder televisie.

Tabel 19. De deelneming aan 8 tijdsbestedingscategorieën, beschouwd in onderling verband en in verband met televisiebezit (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan in procenten van kolom 2								
		Afgelopen maand			Afgelopen 3 maanden bezoek gebracht aan			Zingen	Bespelen van muziek-instrument	Bezit televisie toestel
		voetbal-wedstrijd bezocht	bioscoop bezocht	een boek uitge-lezen	beroeps-toneel	concert	museum			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Totaal		19	20	50	10	7	12	5	15	47
Voetbalwedstrijdbezoeker 1)										
wel.	19		25	46	9	6	10	4	16	54
niet	81		19	51	10	8	12	5	15	46
Bioscoopbezoeker 1)										
wel.	20	23		64	15	10	16	6	18	46
niet	80	18		47	9	7	11	5	15	48
Boek uitgelezen 1)										
wel.	50	17	25		13	10	17	6	19	43
niet	50	20	14		7	5	7	3	11	52
Beroepstoneel bezocht 2)										
wel.	10	16	30	67		26	31	7	19	45
niet	90	19	18	48		5	10	5	15	48
Concert bezocht 2)										
wel.	7	15	27	67	34		39	11	32	38
niet	93	19	19	49	8		10	4	13	48
Museum bezocht 2)										
wel.	12	16	27	70	26	25		7	25	46
niet	88	19	19	48	8	5		4	13	48
Zingen										
wel.	5	15	23	64	13	18	18		33	32
niet	95	19	19	50	10	7	12		14	48
Muziekinstrument bespelen										
wel.	15	19	23	62	12	16	20	10		46
niet	85	19	19	48	9	6	11	4		48
Televisie bezitter										
wel.	47	22	19	46	9	6	12	3	15	
niet	53	17	21	54	10	9	12	6	16	

1) Afgelopen maand.
2) Afgelopen 3 maanden.

Tabel 20. De deelneming aan 8 tijdsbestedingscategorieën, beschouwd in onderling verband en in verband met televisiebezit, per geslacht

	Totaal	waarvan in procenten van kolom 2								
		Afgelopen maand			Afgelopen 3 maanden bezoek gebracht aan			Zingen	Bespelen van muziek-instrument	Bezit televisie-toestel
		voetbal-wedstrijd bezocht	bioscoop bezocht	een boek uitge-lezen	beroeps-toneel	concert	museum			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Totaal mannen		31	20	47	8	7	13	4	17	49
Voetbalwedstrijdbezoeker 1)										
wel ..	32		22	44	8	6	10	3	16	53
niet .	68		20	49	8	8	14	5	17	47
Bioscoopbezoeker 1)										
wel ..	20	34		60	12	9	15	5	18	47
niet .	80	31		44	7	7	12	4	16	50
Boek uitgelezen 1)										
wel ..	47	30	26		12	10	18	6	20	45
niet .	53	33	16		5	5	8	2	14	53
Beroepstoneel bezocht 2)										
wel ..	8	29	31	70		28	38	7	19	49
niet .	92	32	20	46		6	10	4	16	49
Concert bezocht 2)										
wel ..	7	27	25	63	31		40	13	30	40
niet .	93	32	20	46	6		11	3	15	50
Museum bezocht 2)										
wel ..	13	26	24	67	24	23		5	25	52
niet .	87	32	20	45	6	5		4	15	49
Zingen										
wel ..	4	23	24	71	14	23	15		34	32
niet .	96	32	20	46	8	7	13		16	50
Muziekinstrument bespelen										
wel ..	17	29	23	57	9	13	19	9		49
niet .	83	32	20	46	8	6	11	3		49
Televisie bezitter										
wel ..	49	34	20	44	8	6	13	3	16	
niet .	51	29	21	51	8	9	12	6	17	
Totaal vrouwen		7	19	53	12	8	11	5	14	45
Voetbalwedstrijdbezoeker 1)										
wel ..	7		35	55	13	4	11	6	15	56
niet .	93		18	53	11	8	11	6	14	45
Bioscoopbezoeker 1)										
wel ..	18	13		68	18	12	17	6	17	44
niet .	82	6		49	10	7	10	5	13	46
Boek uitgelezen 1)										
wel ..	53	7	25		14	10	15	6	18	41
niet .	47	7	13		9	5	7	4	9	50
Beroepstoneel bezocht 2)										
wel ..	12	8	31	65		25	27	5	18	42
niet .	88	7	18	51		5	9	5	13	46
Concert bezocht 2)										
wel ..	8	4	29	71	37		39	10	34	36
niet .	92	8	18	51	9		9	5	12	46
Museum bezocht 2)										
wel ..	11	7	29	72	28	26		9	26	40
niet .	89	8	18	50	10	5		4	12	46
Zingen										
wel ..	5	9	24	59	13	14	20		32	32
niet .	95	7	18	53	12	7	11		13	46
Muziekinstrument bespelen										
wel ..	14	8	24	69	16	19	21	12		42
niet .	86	7	18	50	11	6	10	4		46
Televisie bezitter										
wel ..	45	8	18	48	11	6	10	4	13	
niet .	55	6	20	57	12	9	12	7	14	

1) Afgelopen maand.
2) Afgelopen 3 maanden.

Tabel 21. Het musiceren beschouwd in verband met de deelneming aan 8 tijdsbestedingscategorieën en met televisiebezit (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan bespeler van										Totaal zonder dubbeltellingen
		piano	viool	blokfluit	mondharmonica	accordeon	orgel	gitaar	ander tokkelinstrument	koperinstrument	ander instrument	
Bioscoopbezoeker												
wel.	100	7	1	2	1	3	1	3	0	2	1	18
niet	100	5	1	1	1	1	2	2	1	2	1	15
Voetbalwedstrijdbezoeker												
wel.	100	3	1	1	3	3	1	3	0	3	2	16
niet	100	6	1	1	1	1	2	2	1	2	1	15
Boek uitgelezen												
wel.	100	7	1	2	1	2	2	3	1	2	1	19
niet	100	4	1	1	1	1	2	2	0	2	1	11
Beroepstoneel bezocht												
wel.	100	12	1	1	2	0	1	1	1	2	1	19
niet	100	5	1	1	1	2	2	3	0	2	1	15
Concert bezocht												
wel.	100	18	2	2	1	1	3	2	2	6	2	32
niet	100	4	0	1	1	2	2	3	0	2	1	13
Museum bezocht												
wel.	100	13	1	2	2	1	2	5	1	2	1	25
niet	100	4	1	1	1	2	2	2	0	2	1	13
Zingen												
wel.	100	14	1	3	3	3	4	7	1	2	0	33
niet	100	5	1	1	1	1	2	2	0	2	1	14
Televisiebezitter												
wel.	100	5	0	1	2	2	1	3	0	2	1	15
niet	100	6	1	2	1	1	3	2	0	2	1	16

Tabel 22. Lokalisering van enkele amusementspatronen, uitgedrukt in concentratiecijfers (mannen + vrouwen)

	Ernstig patroon						Bioscoopbezoek 3)	Licht patroon			
	Concert-	Toneel-	Museum-	Lezer van boeken 2)	Pianospelen	Zangbeoefening		Televisiebezit	Voetbalwedstrijdbezoek 3)	Gitaarspelen	Accordeonspelen
	bezoek 1)										
TOTAAL	7,4% = 100	9,8% = 100	11,9% = 100	50% = 100	5,4% = 100	4,6% = 100	19,5% = 100	47% = 100	19,0% = 100	2,5% = 100	1,5% = 100
I. Ernstig											
Opleidingsniveau:											
v.h.m.o. en w.o.	258	216	210	144	343	117	110	89	68	84	67
u.l.o.	145	192	124	120	156	107	106	104	98	92	100
Leidinggevenden en welgestelden	289	251	243	134	384	76	151	117	57	88	27
Loontrekkende middenstand	180	157	155	120	198	128	102	104	87	104	127
Middelgrote steden	108	123	126	104	124	100	104	117	93	56	80
II. Licht											
Arbeiders	49	60	68	92	28	85	97	104	119	120	127
Opleidingsniveau l.n.o.	66	87	75	96	54	120	100	98	124	116	133
III. Actief											
Schoolgaanden	200	113	220	138	207	141	203	98	137	288	180
12-17-jarigen	115	83	163	126	137	130	226	106	137	348	173
18-39-jarige ongehuwden	168	146	129	118	169	152	244	104	143	140	220
Onkerkelijken	93	124	120	104	102	61	129	121	107	108	160
Grote steden	142	115	133	110	139	65	148	121	76	152	107
IV. Passief											
Bejaarden	82	74	74	78	63	57	27	106	41	8	27
Opleidingsniveau g.l.o.	47	53	53	78	33	78	70	104	85	48	73
Agrariërs	53	50	37	80	6	109	70	55	89	52	60
Risicodragende middenstand	66	90	79	94	94	113	104	108	92	68	53
18-39-jarige gehuwden	77	84	66	98	59	70	63	100	103	84	73
V. Orthodox-protestants											
Gereformeerden	127	79	118	120	80	165	66	53	43	56	7
Ned.-hervormden, kerks	115	94	115	112	157	148	79	68	65	100	107
VI. Gemengd											
40-59-jarigen	89	114	97	92	104	111	44	94	89	16	67
Rooms-katholieken	91	96	87	92	74	93	108	108	125	92	47
Ned.-hervormden, onkerks.	93	90	75	90	107	80	78	111	100	128	180
Kleine steden	126	111	74	92	93	59	72	91	95	76	173
Niet-agrarisch platteland	77	71	79	96	80	133	93	100	102	112	80
Agrarisch platteland	65	79	66	92	48	124	75	70	125	64	93

1) Afgelopen 3 maanden. 2) Afgelopen maand een boek uitgelezen. 3) Afgelopen maand.

Tabel 23. Lokalisering van enkele amusementspatronen, uitgedrukt in concentratiecijfers, per geslacht

	Ernstig patroon						Bio-scoop-bezoek 3)	Licht patroon		
	Concert-bezoek 1)	Toneel-bezoek 1)	Museum-bezoek 1)	Lezen van boeken 2)	Piano-spelen	Zang-beoefening		Voetbal-wedstrijd-bezoek 3)	Gitaar-spelen	Accordeon-spelen
TOTAAL MANNEN	7,3% = 100	8,1% = 100	12,6% = 100	47% = 100	4,4% = 100	4,1% = 100	20,3% = 100	31,2% = 100	2,7% = 100	2,1% = 100
I. Ernstig										
Opleidingsniveau:										
v.h.m.o. en w.o.	241	230	206	147	239	156	105	63	89	62
u.l.o.	110	183	113	111	125	107	80	94	93	81
Leidinggevenden en welgestelden	222	249	248	140	309	95	162	59	96	38
Loontrekkende middenstand	171	162	168	123	191	132	90	89	104	143
Middelgrote steden	119	126	130	102	116	107	97	95	52	100
II. Licht										
Arbeiders	59	65	65	91	27	95	102	117	111	124
Opleidingsniveau l.n.o.	73	77	72	98	61	71	97	106	89	129
III. Actief										
Schoolgaanden	171	114	199	143	168	110	206	122	285	133
12-17-jarigen	108	89	155	119	132	100	233	127	256	119
18-39-jarigen ongehuwden	193	147	106	121	189	107	236	129	141	148
Onkerkelijken	78	100	115	102	55	51	127	98	126	100
Grote steden	141	106	126	117	125	49	152	76	196	100
IV. Passief										
Bejaarden	86	90	77	83	68	88	22	42	7	38
Opleidingsniveau g.l.o.	48	42	48	72	32	95	69	100	44	81
Agrariërs	67	43	25	79	-	78	73	84	33	29
Risicodragende middenstand	59	56	61	83	91	83	88	104	104	24
18-39-jarige gehuwden	73	77	86	102	55	90	62	116	126	95
V. Orthodox-protestants										
Gereformeerden	141	110	105	130	73	163	72	48	37	14
Ned.-hervormden, kerks	96	86	124	115	134	115	60	76	122	124
VI. Gemengd										
40-59-jarigen	77	104	94	91	68	98	39	96	37	100
Rooms-katholieken	110	107	94	91	98	132	114	126	78	48
Ned.-hervormden, onkerks.	100	84	86	91	130	54	70	100	119	238
Kleine steden	101	115	80	98	50	71	73	110	96	176
Niet-agrarisch platteland	85	70	86	94	82	166	95	109	115	71
Agrarisch platteland	62	75	54	91	45	85	74	118	15	76
TOTAAL VROUWEN	7,6% = 100	11,6% = 100	11,2% = 100	53% = 100	6,8% = 100	4,6% = 100	19,0% = 100	7,0% = 100	2,3% = 100	1,0% = 100
I. Ernstig										
Opleidingsniveau:										
v.h.m.o. en w.o.	270	217	211	149	446	91	114	29	70	50
u.l.o.	179	198	135	130	169	117	134	107	87	130
Leidinggevenden en welgestelden	353	252	236	126	416	70	135	57	104	30
Loontrekkende middenstand	188	154	138	115	194	141	113	60	100	70
Middelgrote steden	96	122	121	108	122	104	110	74	61	30
II. Licht										
Arbeiders	39	55	71	91	26	87	92	126	135	110
Opleidingsniveau l.n.o.	58	104	77	98	47	204	104	130	161	90
III. Actief										
Schoolgaanden	230	116	245	136	234	196	193	176	291	250
12-17-jarigen	133	77	172	134	135	172	213	153	461	260
18-39-jarige ongehuwden	138	147	157	115	147	191	247	181	139	350
Onkerkelijken	107	143	127	106	132	78	128	134	83	270
Grote steden	142	118	141	104	138	85	141	89	104	120
IV. Passief										
Bejaarden	76	62	67	74	57	28	34	6	9	-
Opleidingsniveau g.l.o.	47	56	57	81	31	74	71	84	52	60
Agrariërs	38	54	50	83	9	150	65	107	70	130
Risicodragende middenstand	71	104	96	100	88	163	116	81	39	110
18-39-jarige gehuwden	79	83	53	94	56	63	64	107	52	40
V. Orthodox-protestants										
Gereformeerden	113	56	132	113	81	187	57	23	70	-
Ned.-hervormden, kerks	128	94	108	109	156	183	97	43	78	90
VI. Gemengd										
40-59-jarigen	99	120	100	92	119	130	48	67	13	10
Rooms-katholieken	71	87	79	92	54	74	100	124	113	40
Ned.-hervormden, onkerks.	87	92	63	89	87	111	86	101	135	40
Kleine steden	145	106	69	87	109	54	70	59	52	160
Niet-agrarisch platteland	67	72	71	100	74	115	89	63	113	50
Agrarisch platteland	67	80	78	92	46	165	75	174	117	100

1) Afgelopen 3 maanden. 2) Afgelopen maand een boek uitgelezen. 3) Afgelopen maand.

R.1762-7-63

NETHERLANDS CENTRAL BUREAU OF STATISTICS

Leisure in the Netherlands 1962-1963

Part 1

Some forms of light and serious entertainment, autumn 1962

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. DE HAAN N.V.
ZEIST, 1964